ALKESTIS

TOONEELSPEL VAN

EURIPIDES

VERTAALD EN INGELEID DOOR

WILLEM KLOOS

WERELDBIBLIOTHEEK

PH. PRAAT.

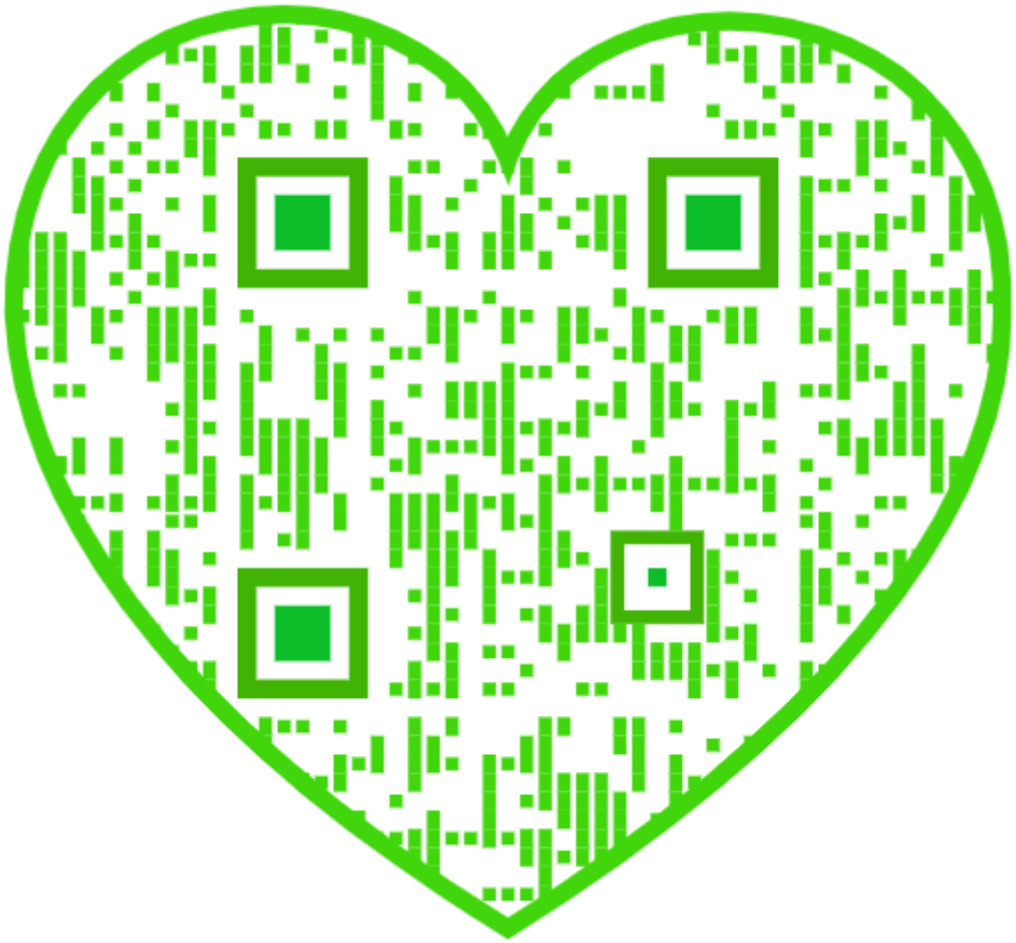

ALKESTIS

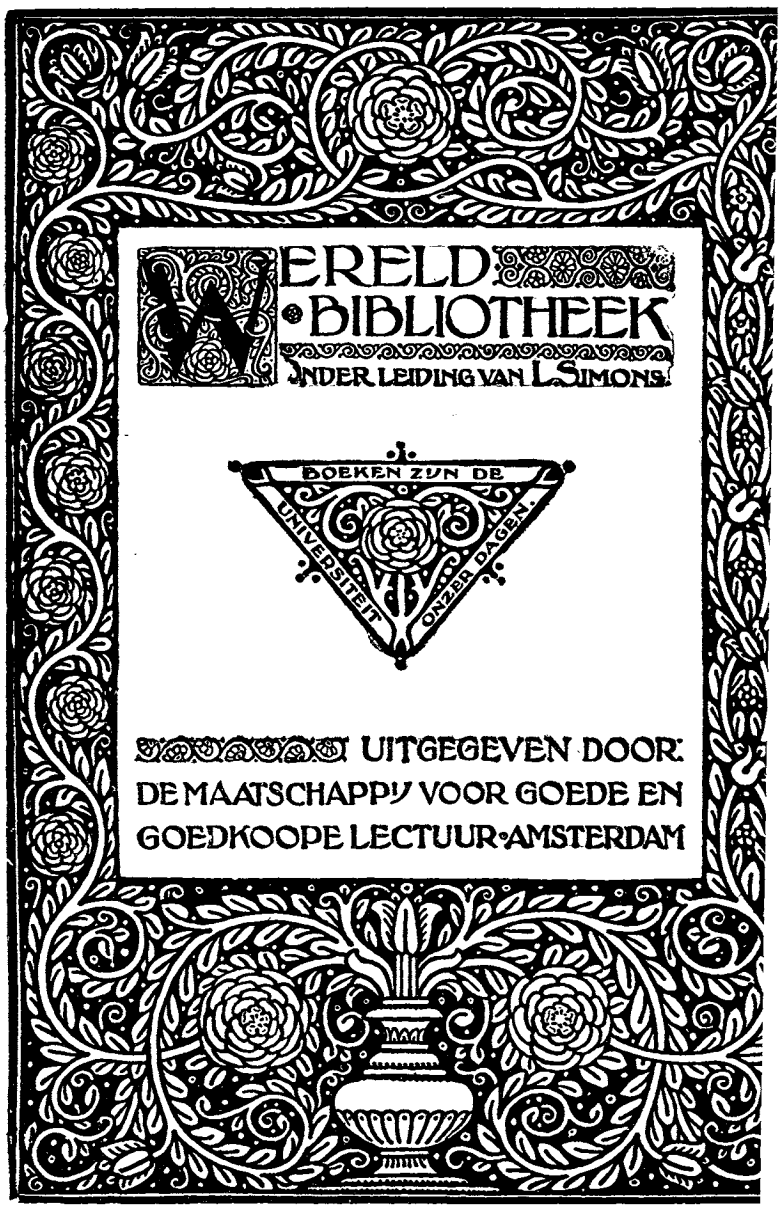
WERELD-BIBLIOTHEEK
ONDER LEIDING VAN L. SIMONS.
BOEKEN ZIJN DE UNIVERSITEIT ONZER DAGEN.
UITGEGEVEN DOOR DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN GOEDKOOPE LECTUUR · AMSTERDAM

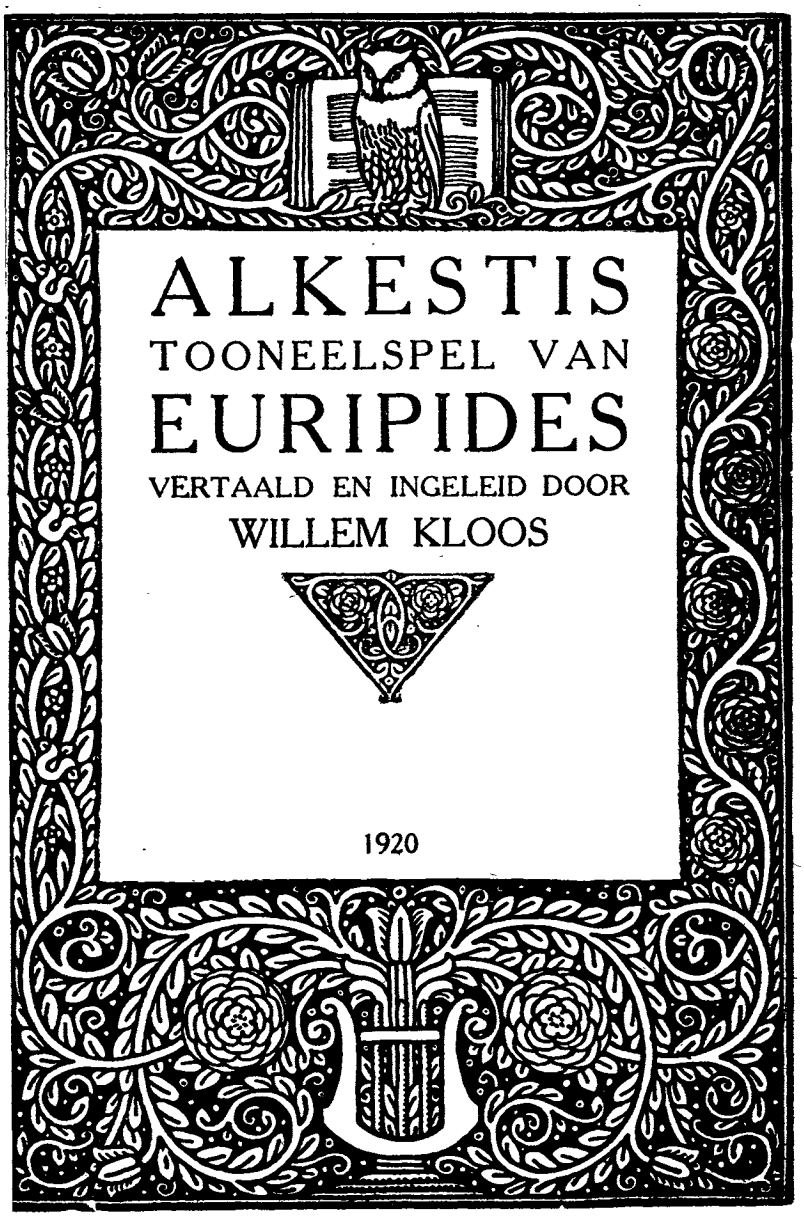

ALKESTIS

TOONEELSPEL VAN

EURIPIDES

VERTAALD EN INGELEID DOOR

WILLEM KLOOS

1920

GEDRUKT TER DRUKKERIJ „DE DEGEL" - AMSTERDAM

EURIPIDES

I

Niemand, die ook maar een beetje op de hoogte is van wat er in de wereld der klassieke geleerden omgaat, zal kunnen ontkennen, dat het er tamelijk zonderling heeft uitgezien met de wijze, waarop Euripides en zijn werk in de 19e eeuw door een niet gering aantal der toen naam hebbende philologische vakmannen beoordeeld, ja, men kan gerust zeggen, veroordeeld zijn.

In plaats toch van omzichtig te bedenken, dat de aesthetische goedkeuring, die 23 eeuwen lang door allerlei soort van menschen bij een aandachtige lezing van 's dichters treurspelen bevestigd was geworden, een geldige reden van bestaan moest hebben, zijn velen er op uit geweest, om den grooten Griek, voor zoover dat ging, naar beneden te halen, hem een lagere plaats onder de geniale talenten van alle eeuwen aan te wijzen, dan die hem in waarheid toegekend worden moet.

En daar er door die aanvallen, zooals mij bij ondervinding is gebleken, in de hoofden van vele ontwikkelde, en, óók door mij, naar waarde hoog-gestelde menschen eenigermate een vooroordeel tegen onzen dichter is blijven hangen, kan het zeer zeker zijn nut hebben, om met enkele rake bewijsredenen de bezwaren te ontzenuwen, die tegen de waarachtig-groote en blijvende waarde van dezen levensvollen kunstenaar zijn ingebracht.

In August Wilhelm von Schlegel's „Vorlesungen über schöne Literatur und Kunst", en wel in het 2e deel ervan „Geschichte der Klassischen Literatur" (ten gehoore gebracht van 1802—1803) vindt men in een reeksje bijeen de door dien Duitschen kritikus, uit de romantische school, verzonnen argumenten, waarmede men sindsdien onzen dichter te lijf is gegaan.

VI

In hoofdzaak staat er bij Schlegel dit: geheel willekeurig stelt hij Aischulos en Sophokles op als de ideale en dus onafwijsbare modellen van alle Grieksche treurspelkunst, en heeft hij dus gemakkelijk spel om Euripides te veroordeelen, daar deze, die een vrijzinnig, boven het Grieksche goden-geloof uitstaand man was, natuurlijk eenigszins anders dacht en schreef dan zijn zich strenger aan de traditie's der gewone Grieksche vroomheid houdende kollega's hadden gedaan. De kritische heeren schijnen gedacht te hebben: wie niet gelooft in wat dan ook, kan onmogelijk zoo'n groot dichter zijn als anderen, die dat wèl deden. Maar daar men zeer terecht inzag, dat dit argument tegen iemands kunstenaarsvoortreffelijkheid een beetje zwak kon lijken, trachtte men zichzelf en anderen tevens diets te maken, dat ook Euripides' zuiver-artistieke kwaliteiten van stellig-minder allooi dan die zijner beide voorgangers en gedeeltelijke tijdgenooten zijn geweest. En men heeft hem dus weeklijkheid en al te groote weeldrigheid in zijn rhythmische constructie's verweten, doch dit is uitsluitend een kwestie van persoonlijke gehoorswaardeering. En dan komt het mij toe te zeggen, dat het mij, die mij, mijn heele leven door, aan het rhythmische hooren van verzen gewijd heb, volstrekt geen slapheid maar juist een wonder van rhythmische verfijning lijkt, wat Euripides met het als hieratisch-deftige, zwaar-breed-geluidende Grieksch van de oude Grieksche tragedie heeft weten te doen.

Hij heeft het niet „slap" gemaakt, maar veeleer luchtig en vlot-bewegelijk, zoodat het ons soms wordt, als las men de verzen van een modernen kunstenaar, b.v. die van Shelley in zijn Prometheus Unbound.

Maar, ik herhaal, dat blijft een persoonlijke waardeering: het is, voor een thans-levende, natuurlijk uiterst moeilijk om objektief-precies tot in de fijnste puntjes over de absolute waarde van verzen te oordeelen, geschreven in een zoover buiten ons liggende taal als het Grieksch. Doch al zou men willen aannemen, dat Aischulos en Sophokles betere, d. i. zorgvuldiger en gedragener rhythmici dan Euri-

pides waren, dan moet men toch in elk geval erkennen, dat de laatste een ruimer-psychisch, en de dingen van het leven juister-inziend mensch dan zijn twee mededingers was: hij zat niet, als deze, vast-gebakken in bepaalde vooropzettingen van goddelijke rechtvaardigheid, zedelijke wereld-orde, etc. en andere menschelijke ijdelheidsfantasieën, waar, zoowel in de wereld-geschiedenis als in het partikuliere leven, maar heel zelden iets van te blijken schijnt. De groote Atlantische vloed, die tusschen Europa en Amerika een heel werelddeel weg-nam, de vroege dood, door overvaren worden waarschijnlijk, van een genie als Shelley, en duizenden andere feiten — ieder, die maar even zijn kennis van de geschiedenis der wereld ophaalt, heeft ze voor het grijpen — zij zijn even zoovele bewijzen ervoor, dat de Menschheid, al moge zij als al het overige met haar diepste geestelijke wortelen uit het Metaphysische stammen, toch maar een verschijnsel is als een ander, om welks redelijke gevoelsverlangens de onbewust-werkende Wereld-grond zich niet bekommeren kan.

En Euripides, met zijn geniale, klaar-ziende intuïtiviteit, was dan ook zeer terecht geen idealist; hij beschouwde de dingen, zooals zij zijn: als een mengelmoes van verschijningen, waarin het je goed kan gaan of slecht, maar zonder dat dit goed of slecht-gaan verband houdt met de grootere of geringere zedelijke voortreffelijkheid van hen, wien 't overkomt.

En om dus maar dadelijk de kern van de kwestie te raken: hij is, al waren de vormen zijner Kunst, uit den aard der zaak, heel andere als die der onze, in zijn innerlijk wezen eenigermate als een voorlooper van het moderne realisme te beschouwen, die reeds, even als onze kunstenaars, tot het bewustzijn was gekomen, dat het beweeg der wereld en des levens niet langs zedelijke maar langs natuurkundige lijnen loopt.

Bij hem vergeleken, kan men dan ook zeggen, dat Aischulos en Sophokles magnifiek-gestyleerde, en, ondanks eenige realistische trekjes, idealistisch-gehoudene men-

schenbeelden gaven, van wier aanschouwen, — denk maar aan Antigone — men hooglijk kan genieten, maar die, als realiteiten genomen, bijna onbestaanbaarheden zijn.

Ja, leest men Aischulos en Sophokles, dan is het, als ziet men werken der oude Grieksche beeldhouwkunst, terwijl Euripides de menschen vóór ons zet, veel meer zooals zij in de werkelijkheid zijn. Zijn minnen b.v. of voedsters (trophoi), (vrouwen die in haar jeugd, tezamen met de Moeder, voor de kleine kinderen hadden gezorgd, en die, daarna in het huis gebleven, voor de ondertusschen volwassen geworden dochters een soort van vertrouwde vriendin waren geworden of zich als zoodanig bleven opdringen), die minnen, zeg ik, zijn zooals zij praten, soms op de meest ernstige oogenblikken van het stuk, vaak toonbeelden van realistische juistheid, en dus tevens, door haar kontrast met het overige, op een veel hooger plan staande gebeuren van het treurspel, van een onverwacht-komische kracht. De vroegere philologen echter dorsten meenen, dat zoo'n lichtkomisch tusschenbrokje in een treurspel detoneert, maar zij vergaten, dat Shakespeare, 2000 jaar later, hetzelfde gedaan heeft, zonder dat iemand er zich aan stoot.

En om nog een ander staaltje te geven van de dwaze aanmerkingen op Euripides' veel meer dan die zijner voorgangers, bij wie trouwens het reëele ook niet heelemaal zoek is, naar een weergave der werkelijkheid strevende kunst: de Phrygiër in het treurspel Orestes met zijn wilde bewegingen over het tooneel en zijn wel wat onsamenhangend, van den hak op den tak springend, aldoor kort-regelig en dus als te huppelen lijkend gezang, wat heeft men den armen Euripides er niet hard over gevallen, dat hij zóo'n figuur, die scheen in te vloeken tegen de statigheid, zooals men meende, der Grieksche tragedie, te voorschijn komen deed! En men zag daarbij geheel over 't hoofd, dat het oud-Helleensche tooneel heel iets anders dan het Fransche van Lodewijk XIV moet geweest zijn, want dat het geen vertooning voor hovelingen maar voor het volk, voor den Atheenschen jan-en-alleman was, waarbij, getuige de koren,

muziek te pas kwam en bovendien iets wat op dans leek, zoodat het karakter ervan niet heelemaal stijf-deftig tragisch kan geweest zijn, maar veeleer het midden zal hebben gehouden tusschen een statig tooneelspel en een opera. Reeds in de Antigone is het familjaar-meedeelende en dus nauw bespeurbaar-grappige niet heelemaal buitengesloten, en waarom zou dit dan niet nog sterker naar voren kunnen komen in een stuk als deze Orestes, dat door zijn heele karakter en ook door den gelukkigen afloop gediend schijnt te hebben, om de plaats in te nemen van het slot-stuk eener heele voorstelling, dus van het saterspel? De door een moord achter de schermen geweldig-verschrikte en dus opgewonden naar voren schietende Phrygiër doet precies wat iedere Oosterling — denk maar aan onze Israëlietische landgenooten voor zoover ze van minderen stand zijn — in een soortgelijk geval eveneens zou gedaan hebben, en men kan er dus onzen dichter alleen om bewonderen, dat hij de werkelijkheid zoo goed heeft gezien en gevoeld.

En op grond dus van zulke treffende realistische trekjes Euripides minderwaardig te vinden, zooals sommigen zich vermaten, kan alleen bewijzen, dat men geen echten smaak voor noch begrip van letterkunde heeft, en de kunstwerken alleen te beoordeelen weet naar vooropgezette denkbeelden, in dit geval naar het geheel onjuiste, dat men zich van het karakter der Grieksche tragedie had gemaakt.

Ja, de wezenlijkste reden, waarom zoovele philologen, die over Euripides schreven, dezen waarachtig-grooten dichter, die de meest vrij-menschelijke, de universeelste, en dus het dichtst bij onze moderne levensbeschouwing staande onder al zijn land- en tijdgenooten geweest is, met allerlei gedeeltelijk-onjuiste, gedeeltelijk niet ter zake afdoende argumenten naar beneden hebben trachten te halen, is dat die knappe en kundige maar voor poëzie weinig ontvankelijke heeren des dichters levensbeschouwing niet uit konden staan. Euripides was een Griek uit de 5e eeuw vóór onze jaartelling, die, evenals zoovele philosophen van dien tijd, voor zichzelf reeds heelemaal uit was gekomen boven het

vaste geloof aan het objektieve bestaan der schoone Grieksche godenwereld, die bij de meerderheid van het publiek destijds nog opgeld deed. En nu verschilde dat Grieksche geloof wel in velerlei opzicht van het Christelijke, waar de geleerde betuttelaars van Euripides aan hechtten, maar hierin stemmen toch beide overeen, dat zij de Metaphysische sfeer opvatten als een verblijfplaats van wel bovenmenschelijke maar toch menschvormige Wezens, door wier zelfbewuste Macht al het aardsche gadegeslagen, en, volgens bepaalde grondbeginselen, geregeld wordt. Wie dat nu weet, en bovendien door zijn levenservaring gemerkt heeft, dat geloovige menschen, door de zelfvoldoening, die hun godsdienstige overtuiging hun schenkt, vaak zich geneigd voelen, om een beetje neêr te zien op allen, die door zelfverdieping zich een minder kinderlijk-naïeve opvatting over het Zijnde hebben gevormd, — die krijgt opeens een helder inzicht in het zonderlinge feit, dat tal van menschen, die op geen stukken-na Euripides' geestelijke pairs konden heeten, er toch dapper-weg toe gekomen zijn, om de bewonderenswaardige figuur van dezen sympathieken en door alle eeuwen heen genietbaar blijvenden dichter als kleiner en foutenrijker te beschouwen en aan anderen voor te stellen dan zij wezenlijk is. Want — en ik kan hier uit eigen ondervinding spreken — wie den heelen Euripides gaat lezen, in diens eigen taal en tekst, en buitendien ontvankelijk voor waarachtige poëzie is, die zal zich onder de lektuur dier 18 stukken, waarvan hij het eene na het andere onder de knie krijgt, hoe langer hoe meer bewust worden, dat de dichter van den Hippolutos, de beide Iphigeneia's, de Phoinissai en al de andere, inderdaad een van de groote figuren der wereld-letterkunde moet heeten, die men met liefdevollen eerbied en niet met kleingeestig-verstandelijken vitlust te naderen heeft.

Voor wie dichters zuiver-aesthetisch, dat is: ziend en voelend in hun werk opgaand, weet te lezen — en zoo heeft immers de wezenlijke literaire kritiek te doen — voor zoo'n objektief beschouwer, die de beweging en den klank der

verzen weet te hooren, die de verbeeldingen ziet, en de menschelijkheid kan meêvoelen, voor hem leeft er in Euripides, zoowel in diens reizangen als in de dialogen, evenveel poëzie als in het werk van diens op hun eigen wijze stellig groote, maar hem alles bij alles genomen volstrekt niet als dichters overtreffende voorgangers, wier onvergelijkelijke kunstenaarsbegaafdheid men diep heeft te vereeren, maar die toch door hun heele levensbeschouwing, welke op een verbeeld nawijsbaar verband tusschen een metaphysische en de aardsche wereld gebaseerd was, veel verder van ons afstaan dan Euripides dit doet.

De figuren, ons door Aischulos en Sophokles geschetst, blijven ongetwijfeld, door alle eeuwen heen, als prachtig-ontroerende droomen voor de menschheid omhoog-staan, terwijl het ons bij Euripides daarentegen kan zijn, of wezenlijk-levende menschen uit zijn stukken tot ons spreken: bitter-geestig kan hij wezen, ja, scherp-vlijmend soms als Heine, en aan den anderen kant suggestief-verbeeldingsvol, of ontroerend-teêr dichterlijk, zooals slechts een moderne als Shelley dat vermag.

Rechtvaardigheid van het Zijnde tegenover den mierenhoop, die menschheid heet, bestond er niet voor Euripides, zoomin als wij — denk maar aan de chaotische verwarring der laatste 5 jaren, die op den ondergang der heele moderne beschaving kan uitloopen — die kunnen erkennen, en daarom kan hij weer eenigermate een dichter voor onzen tijd zijn, zoo goed als hij, na zijn overlijden, dat ook voor Hellas geweest is, toen ook daar de boel langzaam-aan in het honderd loopen ging.

De andere Grieksche dichters, Aischulos en Sophokles — och, zij scheelden niet zoo heel veel, in jaren, met Euripides, maar de tijd ging in Hellas snel, evenals hij thans óók gaat — zij zaten nog heelemaal bevangen in de ouderwetsche mythologische voorstellingen en begrippen, die zij diep voelden en waarvan zij dus magnifieke kunst maakten, maar wezenlijk kritisch-wijsgeerig denken, dat konden zij

eigenlijk niet. En een thans levend mensch zou, indien zij terug-kwamen, dus evenmin met hen kunnen praten, als een vrijzinnige dit indertijd met Paus Pius IX of thans met Dr. Abraham Kuyper zou kunnen doen. Ja, indien die twee oude groote, die in waarheid grandioos-primitieve Grieken plotseling verplaatst werden naar onzen tijd, zij zouden ongetwijfeld bedenkelijk het hoofd schudden, zich verbeeldend, dat ze waren overgebracht naar een andere planeet. En bij zichzelf zouden ze denken: laten we maar liever weer teruggaan in de duisternis der onderwereld, want wij hebben ons in onze levensbeschouwing blijkbaar zóó vergist, dat wij geen raad meer weten: er is geen echt Hellas meer, er zijn geen goden: wij begrijpen niets van dien barbarenrommel, waar alles op zijn kop staat, waar geen harmonie meer is en geen verheffing, en slechts de verdelgende verwarring van den ouden Chaos heerscht. Ja, weg weer naar beneden en nu voor eeuwig: want hier voelen we ons machteloos door verschrikkingen gemarteld, altijd maar door, als Prometheus aan zijn rots. En wip, dan waren ze weer weg. Maar ware, tegelijkertijd met hen, Euripides op de wereld terug-gekomen, dan zou deze niet mede met zijn kollega's op de schrikvlucht slaan: integendeel. Glimlachend naast ons, 20e eeuwers, staan blijvend, zou hij hen nakijken, met een schouderophalen zeggend: och, die daar weg-gaan, waren menschen van mijn oude Hellas, uitsluitend van Hellas, maar — zich vriendelijk tot onze belangstellende gezichten wendend — geen echte wereldburgers van alle tijden zooals gij en ik.

En dan zou hij met ons gaan praten, en weetgierig ons ondervragen: over alles wat hij zag, zou hij opheldering verlangen, geen ding van wat wij wisten, dachten of voelden, zou hem onverschillig laten. Ja, zijn belangstelling en zijn innerlijke tevredenheid zouden hoe langer hoe meer groeien onder het luisteren, want hij zou zich meer en meer bewust worden, dat hij zich in zijn opvattingen over het leven en de menschheid iets minder dan zijn groote voorgangers in de hunne had vergist.

Immers, terwijl het werk dier oudere tragici, in verband ook met den heelen oorsprong van het Grieksche treurspel als plastische voorstelling van mythen op godsdienstige feesten, nog eenigermate, zij 't heel uit de verte, van kerkelijken aard kon heeten, wijzen de werken van den boven zijn tijd uit-rijzenden Euripides reeds, al is het ook nog zoo weinig, heen naar wat wij, van de laatste vier eeuwen, onder treurspelen verstaan: hij geeft de menschen niet als verzinnebeeldingen van ideeën, doch bij wie dan ook niets anders als dat eene voor den dag komt, neen, hij streeft er veeleer naar, om wezenlijke menschen, met een persoonlijk binnenbestaan, dat door en uit-zichzélf leeft, te schetsen, zooals deze in buitengewone omstandigheden doen.

Aristophanes, die met al zijn scherpe werkelijkheidswaarneming en al zijn talent, toch meer een spottend ontkenner, een geestig reactionnair dan een wezenlijk-inzichtig mensch was — denk maar eens aan zijn dwaze satire op Sokrates — kon Euripides om zijn ruimere begrippen niet goed zetten, en heeft dan ook hèm aan de kaak trachten te stellen; maar het verloop en de voortgang van de geschiedenis der menschelijke ideeën in de na hem komende tijden hebben hem ongelijk gegeven. Wij menschen-van-tegenwoordig kunnen Euripides nog, door twee-en-een-half-duizend jaren heen, in gedachten de hand reiken, als aan een genialen broeder uit een eindeloos achter ons liggenden vóórtijd, die, door zijn ruim bevattingsvermogen, ook onze eeuw langzaam-aan zou kunnen leeren begrijpen en er zich in thuis gaan voelen, terwijl wij Aristophanes, naar wat er van hem over is, slechts kunnen zien als den origineel-leuken grappenmaker van en voor een bepaalde klasse in het Atheensche gemeenebest, die echter veel meer geest dan wezenlijk inzicht, en meer levendige verbeelding dan objektieven waarheidszin bezat.

Ja, Euripides was in vergelijking met zijn voorgangers een realist te noemen: hij bracht wel goden op het tooneel maar hij deed dit alleen, omdat het Atheensche groote

publiek, dat uit den aard der zaak vroom was, dit bleef eischen. Doch die goden traden dan ook bij hem, den scepticus, heel anders op als bij de oudere dichters: zij bleven geen onbewogen bovenaardschheden, die alleen maar dekreteeren, zooals wezenlijke goden hebben te zijn en te doen, en zooals de andere tragici hen dan ook op hadden gevat: neen, zij werden levende en voelende wezens, in wier binnenste iets omgaat, diep-in verholen iets omgaat wat op menschelijkheid lijkt. In den loop dezer studie geven we daar een voorbeeld van. Ook dát heeft men niet willen begrijpen van onzen dichter, en hem alleen een verwijt van zijn ongeloovigheid, en daaruit voortkomend onjuist godsbegrip gemaakt.

En ook zijn menschen laat Euripides, de realist, eenigermate zien, zooals ze wezenlijk zijn: hij heeft het land aan allen mooidoenden, zedelijken schijn, deftige kletspraat en aanstellerij, waartoe hij stellig had moeten vervallen, indien hij geprobeerd had om zijn figuren op dezelfde wijze te laten spreken, als zijn beide groote voorgangers, die de wereld in 't ideale zagen, dat de hunne met succes hebben kunnen laten doen. Hij voelde spontaan, en men heeft hem om dien „*bon-sens*" te bewonderen, dat de mooie speeches, die de tragische personen zijner voorgangers van af het tooneel doen hooren, niet overeen kwamen met wat die menschen, als echte menschen van de werklijkheid, zouden zeggen en voelen, indien zij in zulke omstandigheden zouden komen te verkeeren, als waarin de tragicus hen verplaatst.

Wezenlijk, de groote fout van Euripides' beoordeelaars is gewoonlijk geweest, dat men hem onder hetzelfde hoedje trachtte te vangen, als wat op zijn oudere kollega's-in-de-kunst lijkt te passen, en dat men dan zegt, als men merkt dat dit niet gaat: Zie je wel, dat hij van veel minder soort dan Aischulos en Sophokles is geweest?

Alsof de vormen en opvattingen van die twee groote dichters eeuwige wetten waren, ingesteld door een Hoogere Macht, en Euripides dus heiligschennis zou begaan hebben,

door er zich *niet* aan te onderwerpen maar zijn eigen weg te gaan!

Euripides was, in tegenstelling tot zijn voorgangers, een rationalist, evenals de modernen van heden dat zijn. Hoor b.v. hoe in zijn Helené regel 744 en vgl., een zgn. „Bode", een veel voorkomende figuur op het Grieksche tooneel, zijn overtuiging doet hooren over de wichelarij.

Koning, voorspellingen van wichlaars zijn —
Dat weet ik — flauwe praatjes vol onwaarheid slechts:
Geen grein gezond verstand zit in des offer's vlam,
Noch in de stemmen van wat vliegt, ja, allerdwaast
Is 't om te meenen, dat een vogel ons iets leert.

En al zegt nu Euripides dit natuurlijk, als dramatisch dichter, niet zelf, en zou het heel verkeerd zijn, om alles wat hij zijn personen in den mond legt, als zijn, des dichters, eigen opinie te beschouwen, toch kan men er zeker van zijn, dat hij, in dit geval, van zoo'n vluchtige bij-figuur, die slechts kort op het tooneel blijft, en alleen maar iets komt vertellen, wat de handeling vooruithelpt, het precies eens is met de wijsgeerige opinie's, die zoo'n weinig-belangrijk figuurtje als langs zijn neus weg los-laat, en die anders geen reden-van-bestaan zouden hebben gehad.

* * *

In het voorgaande heb ik kalm-weg, want met een op rustige, gewetensvolle studie steunend wezenlijk-psychisch begrijpen, gepoogd, om enkele der voornaamste bezwaren te ontzenuwen, die van wat men noemt: philologisch-deskundige zijde vaak tegen Euripides' kunst worden ingebracht. En had ik een heel boek over dezen dichter te schrijven, dan zou ik nog een heelen tijd door kunnen gaan met mijn „redding": ik heb daartoe slechts mijn aanteekeningen te raadplegen, die ik een jaar lang, onder mijn lektuur door, telkens heb gemaakt. Ik zal er dan ook nog wel op terugkomen in het verdere van deze studie. Maar eerst kan het zijn nut hebben voor een juist inzicht in deze kwestie, om

in algemeene trekken even vast te stellen, wat wel de achteraf-oorzaak dier vreemde miskenning van een der grootste dichters der Grieksche Oudheid kan zijn. En meteen kan dat dan dienstig wezen om de oppositie te verklaren, die de beoefening der klassieke letteren telkens, van tijd tot tijd, weer heeft te ondervinden van verstandige menschen, die men graag echter, in dit opzicht, nóg verstandiger, d. i.: door geen enkel vooropgezet oordeel of verkeerde konklusie beïnvloed zou hebben gezien.

Ik begin met te stellen, dat het geenszins mijn doel is, om hier te gaan polemiseeren tegen wien of wat ook: ik wil eenvoudig alles, wat hierbij te pas komt, uiteen-zetten en laten zien, zooals het wezenlijk is.

Welnu, de klassieke letteren, de Grieksche en Latijnsche schrijvers zijn altijd „mooi" gevonden, door den heelen modernen tijd heen, zoolang men hen gekend en beoefend heeft. Maar sprak men zoo slechts op grond van een geëerbiedigde traditie, of „voelde" men 't inderdaad? Bij eenig nadenken moet men tot de slotsom komen, dat alleen het eerste het geval kan zijn geweest. Tenminste meestal. Want de eenige, die over die oude schrijvers met recht van spreken konden oordeelen, dus de menschen die Grieksch en Latijn kennen, en buitendien in staat zijn om zelf de pen te voeren, waren zij, behalve geleerden, ook wezenlijke letterkundigen, dus menschen, die, krachtens hun psychische geaardheid, in staat waren om letterkunde, en in 't bijzonder poëzie te waardeeren, d. i. wezenlijk te voelen, te hooren en te zien? Men moet die vraag van mij niet zonderling vinden, want blijkens mijn levensondervinding, die aldoor maar weer bevestigd wordt, zijn er onder, zeg, duizend beschaafde en ontwikkelde menschen maar hoogstens een vijf-en-twintig-tal die wezenlijk kunnen genieten van poëzie. Dus, hoeveel zullen er van dezulken onder het altijd toch betrekkelijk-kleine aantal philologen zijn? Geen letterkundige geleerdheid, hoe fijn-doorwerkt zij moge zijn, kan iemand, die haar zich eigen maakte, aan voelkracht, aan

verbeeldingsvermogen, aan aesthetisch gehoor helpen, al ziet men het veelmaals voorkomen, dat een man die stevig in de „letterkunde" heeft gewerkt, zich spontaan verbeelden gaat, dat hij tegelijkertijd met zijn soliede feitenkennis ook de fijnere psychische kwaliteiten verworven heeft. En het logische gevolg hiervan is weer, dat het aesthetische waardeeren der antieke schrijvers soms slechts op een zeer onzekeren zandbodem rust en er in enkele gevallen zelfs maar heel weinig, iets bijkomstigs en niets tot de wezenlijke zaak afdoende noodig is, om die waardeering veel lager te doen dalen dan zij vroeger had gestaan.

Ja, zoo goed als de studie der wiskunde iemand wèl de kans geeft om met goeden uitslag een examen te doen, maar hem daarom toch nog geenszins tot een echten wiskundigen kop maakt, die er nieuwe inzichten in kan geven of praktische toepassingen van maken, evenzoo behoeft iemand, die de heele Grieksche letterkunde, alles wat er van over is, in den oorspronkelijken tekst heeft gelezen, en grondig bezien, zoodat hij ieder woord van die taal op zijn duimpje kent, met zijn stam en al zijn beteekenissen, terwijl hij bovendien het zakelijke van het door die schrijvers meegedeelde onderzocht heeft en van alle kanten bekeken, daarom nog volstrekt niet diep-in psychisch en wezenlijk-aesthetisch met die letterkunde vertrouwd te zijn.

Neen, om dichters te genieten en dus óók om hen te beoordeelen, objektief te beoordeelen naar hun juiste waarde, is het geenszins voldoende dat men hard heeft gestudeerd, maar moet men iets in zich hebben van die psychische kwaliteiten, die de waarachtige dichter zelf bezit, als gevoelsdiepte, verbeeldingsvermogen en een allersubtielst gehoor voor klank en maat, welk laatste óók geenszins uit boekjes kan worden aangeleerd, maar eveneens een zuiver-psychische kwaliteit is, daar iedere klank en ieder rhythmisch beweeg in een letterkundig kunstwerk alleen iets beteekent, als hij, of het, in innig verband tot iets van den inhoud staat.

Resumeerende kan men dus zeggen: daar het aantal

dergenen, die zich verheugen mogen in het bezit van een ondogmatischen, objektieven gemoedsaard, en van een fijn aesthetisch-psychisch onderscheidingsvermogen, en die buitendien een voldoende mate van kennis bezitten, uit den aard der zaak altijd zeer klein zal zijn, is het geen wonder dat er door tal van geleerde en op hun wijze verdienstelijke mannen zooveel radikale nonsens over de hoe-grootheid van Euripides' dichterlijke gaven verkocht is, waar een kenner en rustig-diep genieter van de Grieksche zoowel als van alle latere poëzie slechts vriendelijk schouderschokkend om glimlachen kan.

Dat minderschatten van Euripides, dat hem met alle geweld naar beneden willen halen is buitendien van nog niet zoo heel ouden datum: het was een typisch misverstand van de zich kritisch-wanende, en dat inderdaad ook, in veel opzichten, op verdienstelijke wijs geweest zijnde, maar thans, daar zij over vele dingen zoo koel en oppervlakkig, zoo weinig-doordacht durfde oordeelen, gelukkig achter ons liggende Negentiende Eeuw.

De negentiende eeuw — ik ben er, zoowel als mijn lezers, zelf in geboren, en het kan dus niet in mij opkomen om op haar neêr te zien. Maar toch kan niet ontkend worden dat zij, omdat zij zelve verstandelijk van aard was, ook in haar beschouwing der dichtkunst, getuige de uitingen harer allerbeste kritici, al te zeer verstandelijk is geweest. Die vorige-eeuwsche kritici, al waren zij knappe essayisten, voelden toch meestal niet zoo héél veel voor de dichtwerken, die zij te beoordeelen hadden, en de suggestie, die er voor waarachtig-voelenden van uitging, werkte slechts zwak in op hun hoogstens tot gemoedlijkheid vervallend maar altijd koel en kalm-blijvend temperament. En zoo konden zij heel aardig en geestig over de dichtwerken redeneeren, maar datgene wat het dichtwerk tot poëzie maakt, de diepste ziel van zoo'n organisme, die trilde, die levend bewoog in ieder kleinst deeltje, in elken klank van het uiterlijke woord-geheel, ontging hun, den Ste Beuve's, den Busken Huets, en hoe zij meer mogen geheeten hebben, in

de meeste gevallen, omdat het innerlijk Zijn dier wel heel knappe, doch in zeer veel gevallen niet volkomen bevoegde beoordeelaars daar te zakelijk-beschouwend, te koel-redeneerend, of m.a.w. te prozaïsch voor was. En omdat de poëzie, dus het suggestieve, emotionneerende in de dichtwerken hen niet trof, en zij eigenlijk zoo koud als ijs bleven onder het lezen, moesten zij wel, omdat zij nu eenmaal, in hun zelfverbeelding, zich hadden voorgenomen, om over de scheppingen der dichters te schrijven, er toe komen om allerlei theorieën te verzinnen, die feitelijk met het wezenlijkste, het eigenlijke der gedichten, de poëzie ervan, niets hadden uit te staan. De gedichten, als gedichten zelf, als uitingen van het geheimzinnige psychische leven beschouwd, raakten hen maar weinig en al hun theorieën waren er dus geenszins op uit, om dat mysterieuse verschijnsel van de poëtische productie nader te definieeren, en zoo mogelijk te verklaren. Neen, in hun besprekingen, bepaalden zij zich tot den zakelijken inhoud, dus heelemaal tot een bijzaak, en gingen dezen zoowel als de daarin verkondigde opinies verklaren uit weer andere uiterlijkheden, zooals b. v. het leven des dichters, zijn afkomst en zijn lektuur, wat allemaal natuurlijk heel interessant kan wezen, maar in geenerlei verband met de diepste kern der gedichten, het achteraf-psychisch-poëtische, dus datgene, wat uitsluitend aan de gedichten waarde geeft, staat. O, die gedachte en die inhoud...! Oppervlakkige menschen, die ondanks de ondiepheid van hun letterkundig geestesleven, tòch willen kritiseeren, stellen het heel vaak voor, alsof de kwintessens der letterkunde de „gedachte" waar', en of dus de inhoud, d. i. het verhaal of de toespelingen, in het geval van lyriek, die de dichter, in zijn vers, gemaakt heeft op reëele feiten of gebeuringen, het eigenlijke der poëzie en het haar waarde bepalende zou zijn, zoodat de kritikus als kritikus zich dáármede te bemoeien en dáárover zijn beschouwingen en zijn meeningen te geven heeft. Maar dan bedenken ze volstrekt niet, dat men zich heel goed twee vers-werken kan voorstellen met, volzin voor volzin, precies

denzelfden inhoud en dezelfde gedachten, terwijl dan toch het eene een prachtig onsterfelijk gedicht kan wezen, en het andere een prulwerk, dat de moeite van het lezen niet loont. Stel u b.v. maar vóór: een zinsgetrouwe, letterlijke vertaling van Homerus' Ilias of van „Paradise Lost", maar gemaakt door een man, die van „poëzie" geen benul heeft en dit laat merken door den ongevoelden zinsbouw en den onharmonischen klank zijner overigens getrouwe vertolking, dan zal uw zoontje, als hij die verhollandsching in uw boekenkast ontdekt, haar zeer goed kunnen gebruiken als klandestien ezelsbruggetje bij zijn gymnasium- of hoogere burgerschool-werk, — zijn school-rapport voor Grieksch of Engelsch zal er beter door worden — maar als gij zelf die vertaling opslaat, dan zult gij moeten bekennen: „ja, daar staat hetzelfde in als in het oorspronkelijke, dat ik heel mooi vind, maar hier, bij deze vertaling, val ik toch in slaap." Wel een bewijs, dunkt mij, dat het zakelijke van den inhoud, dat in de vertaling precies gelijk is gebleven aan dat van het oorspronkelijke, heelemaal niets afdoet tot de poëtische waarde, maar dat het dichterlijke genie in heel iets anders is gelegen, door heel iets anders zich kenbaar moet maken, en wel door de zinnelijk-suggestieve schoonheid van het taal-beweeg, van de muziek der woorden, waarvan iedere klank, zooals de dichter-zelf hem plaatste, een psychischen indruk heeft te geven en dien ook werkelijk maakt. Vorm en inhoud zijn waarachtig één: en het geluid van een vers is niet maar iets van een „vorm," die „naast" den „inhoud" zou blijven staan, maar is wel degelijk een verzinnelijking van het psychische, zonder welke dat psychische geen indruk op ons maken, en zelfs niet tot ons doordringen kan.

Neen, de inhoud van een gedicht heeft niets of nagenoeg niets, want slechts indirekt met het poëtische te maken, immers dat poëtische zit uitsluitend in de ziel van den dichter, die het ons kenbaar maakt, niet door iets abstrakts, of iets interessants, of iets wijsdoends, maar door de zinnelijke uitingsmiddelen zijner kunst, daar deze alleen de nauw-

luistrende, precies-overeenkomstige equivalenten van het innerlijk-psychische zijn. En, — waar ik maar op neêr wou komen — al die zgn. letterkundige theorieën, waarbij men, in zijn redenatie's, van den zakelijken inhoud der literaire kunstwerken uitgaat, — zij kunnen heel merkwaardig en vernuftig zijn, maar met de kennis van het *Wezen* der letterkunde staan zij in geen enkel verband, en dus dragen zij daar niets toe bij. En — zij het mij vergund dit even hier op te merken — het allerzonderlingste staaltje van dat eigenlijk-dilettantische soort van kritiseeren, dat zich met alles bemoeit behalve met het eene waar het op aankomt, de diep-innerlijk-psychische essentie der dichtkunst, is de theorie van sommige socialisten, dat de poëzie van een tijdvak bepaald wordt door de maatschappelijke productie-wijs. Want al zou dat waar zijn, waarover ik het nú niet wil hebben — in waarheid zijn er tegen de absolute geldigheid dezer stelling een heeleboel historische bewijzen in te brengen — toch heeft dit niets te maken met de wezenlijke literaire kritiek. Die socialistische bewering heeft het alleen maar weer over den stoffelijken inhoud van de dichtkunst, evenals de hierboven reeds weêrlegde beschouwingswijze dat deed, en zij betreft dus heel iets anders dan datgene waar de wezenlijke literaire kritiek zich mee te bemoeien heeft. Zij blijft geheel en al zich bewegen aan den materieelen buitenkant der dingen, zooals het socialisme dat gewoonlijk doet, en onthoudt er zich totaal van om — wat de taak der wezenlijke kritiek is — de wijsgeerig-reëele bepaling van het begrip „poëzie" te geven, zoodat men het wezen van een gedicht diep-in kan zien, en dus over gedichten oordeelen leeren kan.

* * *

Ja, hadden de menschen, die in de 19e eeuw over Euripides schreven (om tot hen terug te keeren) maar meer letterkundig inzicht gehad, waren zij maar meer wezenlijk letterkundige, d. i. voelende en ziende en begrijpende kritici geweest, dan zouden zij niet zoo dilettantisch-pedant

over dien waarlijk-grooten want nog zoo dicht bij ons, thans-levenden, staanden geest hebben geörakeld, die reeds in *zijn* tijd iets voorzien kon van wat *wij* thans voelen, en wien wij vooral in onzen tijd van ontstellende verwarring, nu het oude schijnt onder te gaan, om voor iets nieuws plaats te maken, wat nog niet duidelijk gezien wordt, want wat in zijn tegenwoordigen vorm veel van onzin heeft, wien wij, 20 eeuwers, herhaal ik, vaak de hand kunnen reiken over zooveel eeuwen heen, hem begroetend als onzen geestelijken lotgenoot, daar ook Hij in een tijd van beginnende ontbinding leefde, doch er niettemin boven bleef staan met een glimlach om de lippen van vriendelijke, maar scherp-kritiseerende scherts, zooals ook wij hopen te kunnen doen.

Ja, wij reiken hem met eerbiedige sympathie de hand, want al is hij reeds meer dan 2300 jaar terug-gekeerd naar het mysterieuse Metaphysische, waar alle geesten uit opspringen als vonken uit een haard, om er weer in terug te vallen, als hun tijd is gekomen, toch kan men meer van zijn werken genieten en het zelfs meer met hem eens zijn, dan van en met een goed deel, dat toch bekend bleef, en terecht bekend bleef, der latere literatuur tot op onzen tijd. Want hij is eenvoudig en toch niet schraal, verstandig en toch niet nuchter, uiterst-gevoelig en toch geenszins sentimenteel, van een rijke, oorspronkelijke verbeelding en toch nooit overladen, dikwijls zoo scherp-geestig als de beste der modernen, en zelfs wel eens hier en daar aetherisch-verheven, of mystiek-verdiept een enkel keer.

Ja, men heeft Euripides, in de laatste honderd jaren, vaak te laag gesteld, maar dat kwam eenvoudig, omdat de letterkundige geleerden, die over hem schreven, meer geleerden den letterkundigen waren, en dus met hun onvolledig aesthetisch aanvoelingsvermogen geen pleizier in hem konden krijgen, en dan met verstandelijke redenaties zijn van ouds beroemden naam te niet trachtten te doen. Dat komt zoo duidelijk uit, waar wij zien, dat zelfs zijn reddende lofredenaar J. A. Hartung, in diens belangwekkend:

Euripides Restitutus, hem eigenlijk hoofdzakelijk verdedigt met verstandelijke argumenten, die zeker dikwijls juist zijn, maar waarbij men toch ook wel eens neiging voelt, om te zeggen: Redeneer toch niet zoo, knappe kerel, maar voel liever eens wat. Later-op, in mijn bespreking van de Alkestis, zal ik van die al te groote verstandelijkheid van hem in kwestie's, waar alleen ons allerdiepst, ons onbevangenst oer-gevoel mag spreken, een verrassend staaltje laten zien. Maar dit neemt niet weg, dat zijn omvangrijk werk, over het algemeen, Euripides objektiever bekijkt dan zijn geleerde land- en eeuw-genooten meestal gedaan hebben, en dus stellig zou verdienen, in een of andere moderne taal te worden overgebracht. Want alleen in dat geval natuurlijk zou dat degelijke boek de aandacht kunnen gaan trekken van het ontwikkelde literaire publiek, waarvoor het is bestemd. Immers, het gilde, of liever de kaste der geleerden, voor wie die te weinig opgemerkte studie tot dusver alleen toegankelijk geweest is, men kan inderdaad de mannen, die er toe gerekend verdienen te worden, niet hoog genoeg stellen van wege hun degelijke kunde, hun intelligenten ijver, en hun gewetensvol-preciese beöefening van de wetenschap, waar ze hun leven aan wijden. Maar het — naar erkend moet worden — volkomen gerechtvaardigde zelfbewustzijn, dat die studieuse koppen langzamerhand in zich, en ook, waar het te pas schijnt te komen, over zich verkrijgen, moest toch — en zij onder hen, die dit mochten lezen, zullen mij wat er scherps in deze opmerking mag schijnen te liggen wel willen vergeven, om den welmeenenden ernst, die er uit spreekt — dat innerlijk bewustzijn, herhaal ik, ware toch eigenlijk verplicht om een beetje kritischer tegenover zichzelf te gaan staan, moest nog wat beter leeren onderscheiden tusschen wàt het weet, en *niet* weet, en wat het dus met voldoend gezag tot waarheid kan stempelen, en wat het daartegenover maar liever een beetje blauw-blauw laten moest. Want wilden de geleerde weters zich wezenlijk bezinnen, konden zij er toe komen, om zich, kalm speurend, alles

fijntjes-wikkend en wegend, voor een tijdje in hun eigen hersens terug te trekken, dan zouden zij, vermoed ik, daar al gauw tot het besef komen, dat goed onderscheidende veelwetendheid en subtiel-ontvankelijk aesthetisch appreciëervermogen onderling zeer verschillende geestescapaciteiten zijn te noemen, die niet noodzakelijk samen behoeven te gaan. Heel best kan men een ongemeen schrander mensch zijn, die veel gewerkt en onderzocht, veel gedacht en begrepen heeft, in verband met zijn lektuur, levenslange lektuur van letterkundige werken, omtrent welke men gaarne het zakelijke naadje van de kous wil weten, zonder dat daarom die werken in aesthetisch opzicht ooit uw dieper psychisch Wezen hebben geraakt. En ik zeg dit hier, zooals het ook wezenlijk is, omdat het een ongezochte verklaring van het zonderlinge verschijnsel geeft, dat sommige schrijvers, vooral dichters der Oudheid, bij de lezing van wier werken een voor letterkundige schoonheid ontvankelijke geest waarachtiglijk zit te genieten, toch telkens weer door philologische vak-geleerden gedoodverfd worden, als minder-waarlijk groot dan waarvoor ze in vroeger eeuwen als vanzelfsprekend werden gehouden, of òok wel — tot dat toppunt van aesthetisch wanbegrip durven de knappe érudits zich soms te heffen en er zich dan als midden in de ijle lucht op de punt balanceerende van hun eigen koude scherpte, staande te houden — als geheel en al waardeloos.

De hierboven weersproken aftakeling van Euripides gaf ons een voorbeeld van de eerste soort van kritisch misverstaan door aesthetische onontvankelijkheid, en nu de gelegenheid zich ongezocht voordoet, kan ik niet nalaten, er ook een van de tweede nog radikalere soort van aangeboren psychische onbevoegdheid te laten zien. Ik doel hier op de officieele, bijna algemeen zonder onderzoek voor verdiend gehoudene minachtende afkeuring, die men aan den dag legt voor de Alexandrijnsche poëzie, inzonderheid voor Kallimachos. Terwijl de waarheid is, dat een in zulke, in aesthetische dingen niet om machtspreuken gevende,

maar met eigen zinnen en ziel onbevangen onderzoekende moderne geest, die wat er van die dichters over is, stil voor zichzelf gaat keuren, zooals hij dat doet met alle poëzie, al vrij spoedig tot de overtuiging komt, dat het door de school gevelde vonnis een schromelijke fout moet heeten en dat de kritiseerende philologen dus wijzer zouden gedaan hebben, door in te stemmen met de diepe vereering die de ernstige Propertius voor den dichter der Aitia betuigt, dan goedgeloovig meê te gaan met de losse en in twee opeenvolgende regels bij wijze van oratorische geestigheid zichzelf lijnrecht tegensprekende boutade van den vlotten en vluchtigen Ovidius, die nooit iets diep-in ernstigs heeft gevoeld, gedacht en gezegd.

Inderdaad, als men gewend is om Kallimachos te lezen in de prettige oude editie van Ernesti, die wel lang niet zoo kompleet als de kostbare moderne van Schneider, toch, door druk en noten en alles, gemoedelijker aandoet, en men heeft dus eenigszins zijn weg leeren vinden in dien niet te ordenen hoop van brokstukjes en splinters, waar naast, uit den aard der zaak, veel onbelangrijks of niet goed meer begrijpelijks, toch telkens een glans-scherf van echt-antieke schoonheid voor ons uit opblinkt, dan weet men, want voelt men diep, dat Kallimachos een zeer waardevol dichter moet geweest zijn, wiens naam met vol recht een plaats naast dien van Theokritos verdient. En zelfs zijn Hymnen — och, zij waren officieële feestgedichten en zullen dus allicht niet het allerbeste geweest zijn van zijn kunst — maar toch, als men niet denkt aan het leelijke, dat er door geleerde heeren wel eens van gezegd is, en men gaat hen dus zonder tegen-ingenomenheid lezen, dan wordt men telkens getroffen door hun naïeve natuurlijkheid, hun plastische kracht, ja, zelfs, in de hymne op Zeus b.v., door de innerlijke gevoeldheid van hun statigen zwier. En wat men vooral tegen de Alexandrijnen tracht in te brengen, n.l. dat hun gedichten zoo overvol zouden zijn van mythologische toespelingen op minder bekende sagen, och, dat is immers een eigenaardigheid geweest van de

heele Grieksche poëzie..... De zgn. Homerische Hymnen reeds zijn er niet vrij van, en Aischulos, de terecht vereerde Aischulos, heeft telkens reizangen, in zijn treurspelen, waarbij men, om hen volkomen te verstaan, wel degelijk naar zijn Preller of een ander soortgelijk handboek te grijpen heeft. Neen, Kallimachos is volstrekt niet, zooals sommige moderne geleerden hem zich verbeeldden, een koele veelweter geweest, die te onzaliger ure op het denkbeeld kwam, dat hij ook wel eens verzen zou kunnen gaan maken. Want ware dit zoo, dan zou immers nooit Catullus, de naar den huidigen smaak al te ongegeneerde, want alles, als een straatjongen, er vrij uit-flappende Catullus, een elegie van dien „geleerden prutser," zooals hij schandelijk- genoeg wel eens hoonend genoemd is geworden, in 't Latijn hebben vertaald. Integendeel, voor wie liever uit eigen oogen ziet, dan zich door gangbare gemeenplaatsen te laten misleiden, en wie dus de weinigbezochte achter-afhoeken der oude Helleensche letterkunde uit eigen aanschouwing heeft leeren kennen, die weet dat Kallimachos, getuige ook weer de eenige jaren geleden ontdekte fragmenten van zijn hoofdgedicht, zeer stellig een echt dichter van groote waarde geweest is, wiens werk wel hier en daar, ons lateren, eenigszins geleerd kan hebben geleken, maar die toch, blijkens het ons van hem gebleven, meer bekoorlijk-idyllisch en levensvol-geestig dan saai-stijf moet geweest zijn, en die dus stellig zijn plaats onder de groote dichters van Griekenland hernemen kan.

Ja, wat smaadt men toch altijd die zgn. geleerdheid der Alexandrijnen? Stel, dat een thans levend Hollandsch dichter, om tegemoet te komen aan den smaak van sommige kritici, die eischen dat een dichter heeft te spreken, in zijn verzen, over het leven van zijn eigenen tijd, — stel, dat zoo'n poëet den pas afgeloopen wereld-oorlog als onderwerp zou nemen: zou hij dan niet Foch en Hindenburg moeten noemen, Keizer Wilhelm en Poincaré, de levensmiddelendistributie, Garros, en óók de dikke Bertha, en duizend andere ellenden meer? Want dan zou hij doen wat men

tegenwoordig wenscht: de dichtkunst maken tot een weergave van het werkelijke leven. Doch, is die dichter nu zóo onsterfelijk-groot, dat hij over 2500 jaar, dus in 4419 nog beroemd is, zal men dan óók niet eerst een geleerd handboek behoeven, aleer men volkomen verstaat wat hij schreef? En is het dus wel billijk, den Alexandrijnen te verwijten en het hun als een verkleining van hun dichterlijke gaven aan te rekenen, dat men hen tegenwoordig óók niet overal op het eerste gezicht volkomen begrijpt? Trouwens, zooals ik reeds opmerkte, Aischulos en andere dichters doet men dat evenmin, en toch heeft men dezen daar nooit hard om gevallen.

Wel een bewijs, dunkt mij, dat dit bezwaar tegen de Alexandrijnen volstrekt geen steek houdt. Ging het op, dan zou men waarlijk ook een aantal groote moderne dichters, als Dante en Dryden, Vondel, Browning en Landor en nog zoovele anderen tot „geleerd-doende Alexandrijnen" moeten stempelen, daar men immers, om geheel en al in hun verzen door te kunnen dringen en er het rechte genot van te krijgen, óók tamelijk bedreven in historische, mythologische en ander soort van wetenschap dient te zijn. De reden bv. waarom het bekende groote fragment van Hermesianax, dat Athenaeus ons, gelukkig, bewaard heeft, en dat veel meer dichterlijke waarde bezit, dan de philologen willen erkennen, ons vrij wat onverstaanbaarder dan het meeste van Milton lijkt, komt eenvoudig, omdat wij, als modernen van Christelijken oorsprong, ons meer dadelijk thuis kunnen voelen in de fantasieën-wereld van den grooten Engelschman dan in die van dien fijnen, dien subtielsterken Griek, die eenigermate de John Keats der latere Oudheid heeten kan. Al dat letterkundig-dilettantische gepraat over de geleerdheid der Alexandrijnen is eigenlijk in de wereld gekomen doordat één hunner, Lukophroon, die echter, met de als-Aeschyleïische kracht zijner verzen, een kraniger kunstenaar geweest is, dan men thans wil toegeven, inderdaad een bijzonder-duister dichter moet genoemd worden, maar die het er dan ook op toelegde, om

duister te zijn. Ik kan niet uit hem wijs worden, al luister ik graag naar zijn metaal-sterken vers-gang, en zelfs de philologische vakmannen zijn daar niet toe in staat, tenzij zij, evenals ik doe, de geleerde editie van hun kollega Carl von Holzinger nemen, die met de fakkel van zijn groote belezenheid tenminste wat glanzen weet te doen spelen over dien strak op te staan lijkenden wand van sonore klanken, waarachter men zoo graag de ziel van een mensch, van den dichter, zou vinden, maar waarachter waarschijnlijk niets zit dan een sterk willende geest, die met zijn gave aan klankgehoor en verbeelding heeft gewoekerd als een machtig toovenaar, wien bij zijn geboorte geen levende menschenziel, doch slechts een bewonderenswaardig mechanisme medegegeven waar'.

Doch daarom is Lukophroon nog volstrekt geen type van den Alexandrijnschen poëet, al houden sommige philologen, die de Alexandrijnen waarschijnlijk slechts van hooren zeggen kennen, er wel eens van, om hem zoo voor te stellen. Want de overige zijn volstrekt niet moeielijker, neen, veeleer sneller verstaanbaar dan een goed deel der andere Grieksche dichters, dan de lyrici vooral, en ik-zelf b.v. kan uit eigen ondervinding, dus voor vast verklaren, dat het veel meer inspannende studie kost om een enkele ode van Pindaros stevig onder de knie te krijgen, dan om alle Hymnen van Kallimachos bij elkaêr te leeren verstaan.

II

Het is natuurlijk ondoenlijk, om in het betrekkelijk korte bestek van deze Inleiding alles meê te deelen en te ontwikkelen, wat er door een jaar lang van dagelijksche studie in Euripides' werken door mijn hoofd is gegaan, en dan zoo kort mogelijk in vluchtige aanteekeningen door mij werd vastgelegd.

Ik geef hier dan ook geen volledig leerboek over den dichter, waarin men alles zou kunnen vinden, wat over hem geweten dient te worden. Neen, dit wil slechts een lees-

boek zijn, welks eenig doel is, om weer wat belangstelling te wekken voor een waarlijk-groot kunstenaar, die, zooals ik reeds opmerkte, in de laatste honderd jaren maar al te zeer door een aantal van zijn kritici miskend geworden is.

En men kan hier wel een beetje op mij aan: men kan vertrouwen op mijn objektiviteit, omdat ik, zooals ieder begrijpt, geen enkele persoonlijke reden kan hebben — die trouwens toch nooit oftenimmer bij mij den doorslag geeft — om een dichter te verdedigen die reeds in 405 (vóór onze jaartelling) op waarschijnlijk 75-jarigen leeftijd overleed. Ik houd eenvoudig van Euripides, omdat 1°. hij een waarachtig-groot dichter, van ook voor ons nog onverminderd-blijvende waarde is, en 2°. wat ik ook reeds terloops, in het vorige, aangaf, zijn gedachten en zijn levensbeschouwing iets hebben van de voorzichtige, de alles als bestaand erkennende en eenigermate waardeerende, maar toch niets als absoluut-juist, als onvergankelijk beschouwende, welke ook den verstandigsten en gevoeligsten, dus den besten en meest hoogstaanden van de tegenwoordige generatie eigen is.

Wij zullen thans nog eenige treurspelen meer van hem in het bijzonder gaan bespreken: in het voorgaande hoofdstuk heb ik de grondslagen gelegd, waarop ik, als het noodig is, hier door kan gaan.

En dan komen wij ten eerste tot de Helene, die ik eenige malen van a—z heb doorgelezen, telkens met een grootere bewondering voor de verrassende, de levensvolle poëzie, die op haast elke bladzijde van dat stuk is te vinden, terwijl het door de geleerde heeren taalkundigen van de laatste eeuw eigenlijk als niet veel meer dan een minderwaardig prul is beschouwd, en dit alleen, omdat het karakter van zijn heelen gang, zoowel als dat van verschillende onderdeelen, niet precies pasten in het denkbeeld dat men zich, reeds voordat men het lezen ging, van het wezen der Grieksche tragedie had gemaakt. En — o, wonderlijke hardnekkigheid — in plaats van nu te zeggen: welaan, laten we dan ons begrip van het Helleensche treurspel een beetje

verruimen, een klein weinig uitzetten, want de groote Euripides, een man van ongemeene gaven, die tientallen van eeuwen bewonderd is, en zelf een echte Griek was, zal toch wel beter hebben kunnen weten, dan wij, van duizenden jaren later, wat de Grieksche kunst van toenmaals had te willen en te doen, zijn zij hoog-uit dien psychischrijken, dien veel verscheidenen dichter gaan berispen en kapittelen, alsof zij een moderne tooneeldirectie waren, bij wie een pas-beginnend jongmensch komt met een voor een goed deel mislukte eerstlingsproeve, die hij maar liever weer moest opbergen in zijn schrijfbureau.

Hoor hoe Bernhardy, de voor wezenlijke poëzie zeer weinig ontvankelijke maar ontzettend-geleerde, alles wetende, want onderzocht-hebbende schrijver van den bekenden „Grundrisz der Griechischen Literatur" over de Helene spreekt: (Ik geef slechts één volzin): „Alle Kunst der Fabel und Intrigue besitzt nicht genug Reiz und sittlichen Anstand, um die Nüchternheit einer seichten und gedehnten Romantik zu verhüllen".

Hoe vindt de lezer dat? Ik zie dien ook door mij, naar waarde geschatten kenner-van-feiten en onderzoeker al zitten aan zijn schrijfbureau, toen hij dat vernietigende vonnis had geworpen op het geduldige papier. Hij legt de pen even vóór zich en met de liggende vuist ernaast, kijkt hij, zeker van zichzelf, mannelijk flink door zijn kamer, want hij is zich bewust, dat hij dat nu eens met het noodige aplomb, voor de heele beschaafde wereld van nú en later, te kennen gegeven heeft.

En dit is zeker: wie dat oordeel kent, zooals het werd uitgesproken door een ernstig, degelijk man van studie, door een schranderen geest, die nooit in zakelijke kwesties's over één nacht ijs ging, maar zooveel mogelijk vasten bodem onder de voeten wou houden, en aan wien wij dan ook voor onze kennis van de Grieksche literatuurgeschiedenis ontzaglijk veel te danken hebben, — hij gaat onwillekeurig met een licht gevoel van tegenzin het zoo felafgekeurde stuk van Euripides lezen. Maar wat ziet hij dan

gebeuren, wat ondervindt hij dan? Begonnen zonder eenige verwachting van iets literair-mooi's te vinden of zelfs maar iets leesbaars, voelt hij zich, onder het verder-komen, hoe langer hoe meer pakken door de levendigheid van voorstelling, de vloeiende zinsgang en vers-maat, de menschelijke levensvolheid der sprekende en handelende personen, en bovendien, door de buitengewone dichterlijke schoonheid van menigen reizang en over het algemeen van het heele stuk. Het is geen wezenlijk treurspel te noemen, maar veeleer een tooneelstuk, want het eindigt gelukkig, en daarop dus, dat men niet hevig en blijvend geschokt wordt, maar dat een aangename, geruststellende gewaarwording de slot-indruk van het heele stuk is, blijkt het hatelijke woord van Bernhardy „seicht" te slaan. Doch wat raakt òns dat? Wij zijn aldoor geboeid gebleven, want een beetje in angstige spanning, en als het dus uit is, en wij Menelaos en Helene geluk kunnen wenschen met hun goedgeslaagde, hen aan alle verdere gevaren onttrekkende vlucht, voelen we ons tevreden en leggen het stuk, dat aldoor onze belangstelling had geprikkeld, harmonisch-gestemd weer neder uit de hand.

Helene is zeer zeker geen diep-psychisch treurspel, voortgekomen uit een ernstig-godsdienstige zielsgesteldheid, zooals die van Aischulos en Sophokles dat waren. Maar verlangt men van een treurspel niets anders dan dat het de gebeuringen des levens weergeeft, zooals deze plaats hebben door en tusschen menschelijke wezens, dan kan men de Helene waardeeren, om de levendigheid van den dialoog, de snelle opeenvolging der vaak verrassende gebeuringen, en de echt-menschelijk geziene en doorvoelde natuurlijkheid van het geheel. En dat Euripides tòch goden liet optreden in zijn stukken? Wel, dat was een eisch des tijds: het Grieksche groote publiek verlangde dat nog altijd. Maar onze dichter, die meer wijsgeer dan geloovige was, en die dus eigenlijk, zooals men dat noemt, een broertje dood had aan de goden, wist deze zóó op den achtergrond te houden, hun zóó weinig te doen gevend, en hen zóó mensche-

lijk voor te stellen, dat zelfs een thans-levend lezer er vrede mee hebben kan. Terwijl daartegenover — het dient erkend te worden — in de Godsvoorstelling van Aischulos, al weet deze, omdat hij wezenlijk-geloovig is, zijn goden meer op het hun passende, goddelijke plan te houden, en dus waarlijk als goden, d.i. als bovenmenschelijke, boven ons begrip uitrijzende Machten voor te stellen, toch — of liever juist daarom — iets zit, wat den wezenlijk-denkenden en diepvoelenden mensch eenigermate hinderen kan. In den geboeiden Prometheus b.v. is onbetwijfelbaar het gelijk geheel en al aan den kant van dien gemartelden Lijder, die wat hij gedaan had, n.l. met zijn geheele Wezen en Macht den wil der goden weerstreven, alleen deed op grond van het hem diep-in eigene gevoel van strikte Rechtvaardigheid en van het daarmede onverbreeklijk gepaard gaande medelijden met alles wat uit louter egoïstisch zelfgevoel door den Sterkere wordt onderdrukt. Aischulos echter, al moet zijn zuiver-artistieke kracht van vers-maakkunst en suggestief beeldend vermogen bewondrenswaardig-ongemeen worden genoemd, hij kon het daar niet mee eens zijn: voor hèm ging de mystieke wil der Godheid boven alles, ook al streed deze met de uitspraken van zijn innerlijke overtuiging, van zijn binnenst menschelijk gevoel. Een van de beklagenswaardigste gevolgen van het verlies van het grootste deel der Grieksche Dichtkunst is wel, dat, door de tijdsomstandigheden, ook de Verloste Prometheus, het vervolg op den Geboeide, welke laatste, op zichzelf gezien, een onbevredigenden indruk blijft maken, teloor is gegaan. Want wij weten nu niet precies, hoe de dichter het heeft klaargespeeld, om ons te doen voelen, dat Zeus er tòch gelijk aan had, om als een onbarmhartige beul tegen den edelen Prometheus te doen. De dichter heeft het, zouden wij zeggen, natuurlijkerwijze n i e t klaar kúnnen spelen, en zal er hoogstwaarschijnlijk alleen een mooien schijn aan hebben weten te geven, door in breed-uit rhythmische, zwaar geluidende koor-zangen, die ruischen zooals diepe orgelmuziek door een hoogen

tempel vaart, ons zijn geloof te doen hooren in de grootheid en alles regelende wijsheid van Zeus. De grootste dichter, dien de wereld in de laatste twee eeuwen bezeten heeft, de Engelschman Percy Bysshe Shelley heeft dat óók begrepen, en dit bezielde hem tot het dichten van zijn diep-doordacht meesterstuk „Prometheus Unbound", waarin Zeus, de trotsche Schijn-God, zooals billijk is, ten slotte naar den afgrond keldert, terwijl Prometheus zijn vrijheid herkrijgt en dan, evenals de menschheid, in een toestand van altijd durende zaligheid komt.

Wat de knappe philologen, die over Euripides schreven, niet altijd hebben ingezien (omdat zij meer in het abstrakte peinzende menschen, dan diep-in fijn-aanvoelende, wezenlijke letterkundigen waren) is het volgende:

In tegenstelling tot zijn Voorgangers, die geloofden aan het wezenlijke bestaan van de Grieksche goden, en die dus prachtige dichterlijke verbeeldingen gaven, waar de godsdienstige geest van het oude Hellas in leefde, streefde de meer moderne Euripides ernaar, om die oude voorstellingen, die geen waarheid meer voor hem bezaten, evenmin als de door die vroegeren erin gelegde zedelijk-religieuse zin, òm te scheppen tot iets minder abstrakt-verhevens, dat het niet maar voor 't zeggen had, als het in de menschelijke aangelegenheden besliste volgens grondbeginselen en zgn. hoogere wetten, welke laatste dan toch ten slotte, (daar die goden niet bestonden, of zoo ze er al waren, de menschheid in elk geval niets zekers over hen wist) hun oorsprong hadden te danken niet aan een mededeeling uit het Bovennatuurlijke, maar aan het zich over die onbenaderbare dingen afpijnende menschelijke hersenstel.

Euripides bracht de goden nader tot de menschen: hij schiep hen om tot soms diep achteraf iets in zichzelf voelende Machten, een voorspel, als het ware, op wat de Christelijke Godsvoorstelling, vier honderd jaren later, in de wereld brengen zou.

Een ontroerend staaltje van dat supra-naturalistische, en

toch in zijn diepste kern iets menschelijks in zich bergende voelen der Godheid voor de menschen, vond ik in het treurspel Hippolutos.

Ook den Hippolutos heb ik verscheidene malen gelezen, en (ik moet er rond voor uitkomen) met een, in mijn diepste Zijn, bemerkte vreugde van mijn gevoel en verbeelding en begrip, die met iedere nieuwe lezing sterker in plaats van flauwer werd, omdat wat Euripides hier gaf, in den volsten zin des woords, poëzie kan genoemd worden van de hoogste orde, zoodat dit stuk, in zijn eigene wat lichtere gevoels- en verbeeldingssoort van dezelfde ongemeenheid als het beste van Sophokles en Aischulos is. De geleerde Bernhardy echter is hier natuurlijk weer van een precies tegenovergesteld gevoelen, en om nu een onwederlegbaar bewijs ervan te geven, hoe deze, wat al het zakelijke der literatuurgeschiedenis betreft, bewondrenswaardig knappe naspeurder en ontdekker toch van wat er het meeste op aankomt bij dichtwerken, de poëzie ervan, niets begrijpt, want heelemaal niets voelt, wil ik nog slechts even wijzen op het voorlaatste tooneel van het treurspel, waar de door den wil der in haar zelfgevoel door hem gekrenkte Aphrodite uit zijn strijdkar gevallene en toen willoos in der paarden ren voortgesleepte, en dus zieltogende Hippolutos zich met zijn lievelingsgodin Artemis voor het laatste onderhoudt. Bernhardy nu — o zotheid van zoo'n kranigen geleerde! — vindt het verkeerd hier van den dichter, dat deze de individueele kracht van een sterken jongen kerel, als Hippolutos was, geheel laat verdwijnen, en hem in een strijd tusschen twee godheden, Aphrodite en Artemis, tot een weerloos en niets vermogend slachtoffer maakt. Doch ik vraag, in alle bescheidenheid, kan men zich een meer verbazend staaltje van absoluut niets-voelend lezen denken? Bernhardy kon zich hier, blijkbaar, bij zijn keuring, n i e t onttrekken aan zijn modern bewustzijn, dat de Grieksche goden slechts verbeeldingen waren, door de menschen gemaakt. Maar, in wezenlijkheid, d.i. voor de personen van de tragoedie, Hippolutos en de andere, waren

zij in het geheel geen fantasieën doch reëel-bestaande, oppermachtige Wezens, aan wier wil en goedvinden het lot der menschen hangt. En de moderne mensch dus, die zoo'n stuk gaat beoordeelen, heeft daar rekening mee te houden, heeft die opvatting te accepteeren, er zich in te leven, en dus eerst de goden precies zoo te gaan beschouwen, als Hippolutos-zelf en de anderen hen zien. Wil men objektief die stukken uit een heel andere wereld dan de onze beoordeelen gaan, dan moet men natuurlijk hen zien, zooals de Grieken zelf, voor wie zij gemaakt werden, hen zagen, want dan eerst wordt de innerlijke geest der tragoedie u voelbaar, en die door Bernhardy gewraakte slotscène, waar Artemis verschijnt, is dan zóó bewondrenswaardig prachtig, dat men er diep in zijn hart de tranen over voelt. Want dan ziet men, aan den éénen kant, den uit een gevoel van onbewusten menschentrots zich boven alle anderen uitgedacht hebbenden Hippolutos, die, zonder dat hij er ook maar iets aan heeft kunnen doen, zich eensklaps door eener Godheid Wil terneêr voelt gepletterd, en die dan, in zijn nobelheid, al zijn vroegeren mannenmoed in zachtheid, want in rustig-lijdende menschelijkheid verkeerende, zich als met gevouwen handen overgeeft aan het Noodlot, dat door de Hoogere Machten over hem werd beschikt. En aan den andren kant ontwaart men dan Artemis, die, schoon een Vrouw, toch geen menschlijken Man kan liefhebben, omdat zij de eeuwig-kuische Godheid is en blijven moet. Maar toch laat Zij zich, blijkens wat Zij zegt, ontroeren, voorzoover er bij zoo'n onsterfelijke hoogheid sprake daarvan kan zijn, ontroeren door het lot van dien flinken jager die altijd Haar-alleen vereerd heeft, en voor wien zij dus, ondanks haar streng-koel-jonkvrouwelijke, bij de geboorte medegekregene en steeds geblevene geäardheid toch iets blijkt te voelen, wat bijna op menschelijke aandoening lijkt.

Welnu, Bernhardy heeft daar allemaal niets van gemerkt, en wel, omdat de psychische begaafdheid hem daartoe ontbrak: het ging alles hoog over zijn hoofd heen, en tegelijkertijd — o, tooneel der menschelijke dwaasheid! — ver-

beeldde hij zich, grappig-pedantlijk in zijn zelfbewustzijn van een naamhebbend Europeesch geleerde te wezen, dat hij er boven stond, ja, er diep op neêr kon zien en er haastig wat over neêrpennen. Immers, hij, de Duitsche professor was veel meer waard en wist alles beter dan welke dichter ter wereld ook!...

Versta mij wel: ik spreek natuurlijk geenszins zoo, om Bernhardy eenige eer te ontnemen, die hem waarlijk toekomt. Ik houd alleen staande, dat, als ik, die van nature niet onkritisch ben uitgevallen, die integendeel, door den aard van mijn aanleg en van mijn dagelijksche bezigheden, geen bladzijde schrifts of druks, die onder mijne oogen komt, naïevelijk pleeg te aanvaarden, maar altijd spontaan te kritiseeren zit, en die dan toch bij een stuk als de Hippolutos hevig word aangedaan met de ontroering der schoonheid, het meer bij het rechte eind moet hebben dan de heer Bernhardy, die tegen de schoone episode, waar hij niets voor blijkt te voelen, smadelijk ging uitvaren, als ware de werelddichter Euripides, die eeuwen na eeuwen verheerlijkt is door de diepe liefde van de grootsten en knapsten der heele menschheid, een jong student aan de universiteit, waar hij, professor Bernhardy, les gaf in de Grieksche letterkunde, en die zich dus door deze te onderrichten laten had. Wezenlijk, dat de Duitsche universiteitsprofessor G. Bernhardy, zijn heele leven door, niet op het vermoeden is gekomen, of het ongunstige oordeel dat hij over den heelen Euripides geveld had, misschien aan zijn eigen onontvankelijkheid voor dichtkunst kon liggen, is zóo'n typisch staaltje en voorproefje van dezelfde onredelijke eigendunkelijkheid, die de Duitschers de heele eeuw door, in alle dingen, boven zichzelf uitspringen deed, dat een rustig voelend en alles zoo veel mogelijk psychisch doordringend temperament er slechts verwonderd het hoofd over schudden kan.

Doch, laten wij verder gaan. Men weet, dat Racine, die mij wezenlijk-lieve, de inderdaad-sympathieke zeventiende-eeuwsche kunstenaar Jean Racine in zijn Phèdre hetzelfde

onderwerp heeft behandeld als Euripides in zijn Hippolutos deed. Maar wie de Grieksche tragoedies goed begrijpen wil, moet eigenlijk beginnen met heelemaal te vergeten, dat er in de 17e en 18e eeuw in Frankrijk en in ons eigen land een zoogenaamd-klassieke treurspel-schrijfkunst heeft bestaan. Voor wezenlijk-moderne, echt 20e eeuwsche studiemenschen is die opmerking natuurlijk overbodig, want deze weten wel, dat de heerlijke treurspelen van Aischulos, Sophokles en Euripides feitelijk heelemaal niet, of tenminste slechts in een zeer indirekt historisch verband staan met de tragische tooneelstukken van Corneille, Racine en Voltaire, die eer gemodelleerd waren naar de diep-in veel minder menschelijk-echte, de wel schoolschknappe maar oratorisch-gestelde stukken van den ruim een half-duizend jaar lateren Seneca. Doch voor het algemeene publiek kan de herinnering misschien van nut zijn, dat de Grieksche treurspelen wezenlijk uit de ziel der schrijvers spontaan-gerezene scheppingen zijn te noemen, en die men dan ook als zoodanig, d. i. met den noodigen psychischen eerbied heeft te behandelen, terwijl de werken der genoemde Franschen, en natuurlijk in nog veel sterkere mate die hunner Hollandsche navolgers, veeleer half-verstandelijke dus als met de buitenschors der hersenen bedachte, netjes volgens een bepaalde methode in elkaêr gezette en uitgewerkte produkten der koele Rede dan scheppingen van spontaan-geniale, echt van uit hun diepste psychische Wezen werkende dichters zijn geweest.

Men moet mij wèl verstaan, echter. Ik zeg dit geenszins, ik gaf volstrekt niet deze kenschetsing, omdat ik oppositie zou willen voeren tegen de Fransche dichtkunst der 17e en 18e eeuw, zooals dat b.v. de romantici van 1830 hebben gedaan.

Integendeel, ik heb daar nooit neiging toe gevoeld, en zelfs weet ik mij volkomen in staat, om de tragische dichtwerken van Corneille, Racine, en zelfs die van Voltaire onder het lezen, en vooral onder het zien spelen ervan, hooglijk te waardeeren, neen, te genieten en soms zelfs te

bewondren. Maar toch tegelijkertijd kon ik mij onder dat letterkundige genoegen slechts hoogst zelden de waarheid ontveinzen, dat ik hier niet luisterde naar den natuurlijk-blijvenden gesprekstoon van natuurlijk-levende menschen, zooals de daar ten tooneele gebrachte oude Grieken en Romeinen in hun werklijke leven, altijd en overal geweest zijn, — neen, onder de lektuur voelde ik mij aldoor bewust, dat ik, gelukkig maar voor een tijdje, tegenwoordig was bij het zelfs in de allerhartstochtelijkste oogenblikken vormelijk-deftig blijvende praten van zich opperst-voornaam vindende heeren en dames, die nooit diep-treffend in zuivere ontroering uitzeggen wat hun op 't hart ligt, maar die alles met kunstige wendingen omschrijven en uit de verte voorzichtiglijk aangeven, precies zooals dat gaat bij een conversatie in een salon. Geen wezenlijke Grieken zijn de personen die in de mooi-muzikaal ons toeklinkende verzen van Andromaque of Phèdre of Iphigénie tot ons spreken, neen, deze beminnelijk-echte, heerlijk-naïeve en diepmenschelijke gestalten, zooals men hen uit het wezenlijke Grieksche treurspel kent, en van-zelf meelevend is gaan voelen voor hen, zijn bij den Franschen dichter tot onberispelijk deftig-doende en zwierig-pratende hofpoppen geworden, opdat Lodewijk XIV en diens familie, die natuurlijk nooit buiten hun eigen opgesierde marionettenwereld kwamen, er met pleizier naar zouden kunnen kijken, en nooit de fraai-gekapte hoofden van 't schouwspel af zouden behoeven te wenden, vanwege iets crû-reëels of al te onomwonden geüits.

O, men moet wezenlijk Racine bewonderen, dat hij, ondanks al de conventies en scrupules, die hij in acht had te nemen, toch nog dichtwerken heeft weten voort te brengen, die zoowel op het tooneel als bij de lezing te behagen weten. Al valt het niet te ontkennen, dat, als men zooeven Euripides' Hippolutos heeft neergelegd, en men zet zich dan onmiddellijk aan de lektuur van Phèdre, men na een poosje zich schrikkend verrassen voelt door het onverhoedsche geluid van eigen hartelijken lach over de zotte

manieren en omslachtige phraseologie dier quasi-antieke personen, welke hun zelfs in de hartstochtelijkste oogenblikken eigen blijven, en die de antieke Grieken zelf, indien zij de vertooning konden bijwonen, met groot-verbaasde oogen zouden hebben aangestaard, onder de gedachte: „wonen we hier misschien een ons onbekend gebleven tragi-comoedia van Rhinthon bij, die immers óók de oude sagen parodisch voor te stellen wist?"

Nog eens, ik zeg dit alles natuurlijk geenszins, om den óók door mij hooglijk-gewaardeerden, den van tijd tot tijd zelfs bewonderenswaarden Racine te bespotten, maar alleen om sterk-voelbaar te maken, hoezeer het Fransche treurspel van het oud-Grieksche verschilt, en dat het laatste, al ligt het in tijd 8-maal verder van ons, toch door zijn natuurlijk-menschelijke zeggingswijs en inkleeding, óók 8-maal dichter staat bij onze 20e eeuwsche kunst. De ziel van Euripides is nog altijd in staat, onmiddellijk uit zijn woorden, zooals zij daar voor ons liggen in Grieksche letterteekens, tot ons te komen, terwijl het diepste binnenleven van Corneille en Racine door de betrekkelijk-gekunstelde deftigheid van hun stijl ons veel gedempter toeklinkt, op dezelfde wijze als wij de elektrische vlammen slechts flauw zien schemeren door de industriëel beschilderde ruiten van een modern-kostbaar ingericht stadsgebouwen-komplex.

De plaats ontbreekt mij hier natuurlijk om dit alles anders dan in algemeene trekken even aan te stippen, maar ik kan, nu ik er tòch over spreek, de verleiding niet weerstaan, om door één korte aanhaling uit Racine's Phèdre voor ieder duidelijk te maken, wat ik bedoel. Welnu, heel in het begin reeds, in regel 9 van dit fraaie, en alleen wat modieuse dramatische dichtstuk lezen wij dat „Theramène" zegt tot „Hippolyte": „pour satisfaire à votre juste crainte", wat equivaleert met het Hollandsche „om tegemoet te komen aan uw gerechtvaardigde vrees". Zoo sprak men toenmaals op het tooneel van den Franschen „zonne"-koning, als men een zoon kwam vertellen, dat men alle mogelijke moeite had gedaan, om diens vader op te sporen, die op reis was ge-

gaan, zonder dat men wist waarheen. Want dat men het jonge mensch graag helpen wou, en hem dus eenige zekerheid geven omtrent het lot van zijn papa.

Zoo'n zeggingswijze nu, als de zooeven aangehaalde, die de dingen niet bij hun juisten naam noemt, maar hen slechts kunstig omschrijft en uit de verte eenigszins aanduidt, alsof men het preciese woord vreesde, zelfs als men iemand van harte wil geruststellen, is, zooals ieder weet, schering en inslag in den stijl van het klassieke Fransche treurspel, dat dan ook werd geschreven niet voor natuurlijk-voelende en -sprekende menschen, maar voor konventioneel-beschaafd met elkander konverseerende hovelingen en hen in alles nadoende aanzienlijke burgers, die allen op zóó geheel verkeerde wijze beschaafd waren, dat zij zelfs op het tooneel geen gewone zuiver-gevoelde en -gezegde menschentaal wilden hooren, maar alleen de voornaam-doende zeggingswijze waar zij zelf aan waren gewend.

Tegenwoordig is men, gelukkig, zooals overal, ook in de hoogste kringen wezenlijk-beschaafder geworden, men heeft geen kostbare staatsie-mantels van kunstig-beborduurde taal meer noodig, om een daaronder levende ruwheid te maskeeren, zooals dat nog het geval was in de 17e eeuw. En ook de kunst is dus frisscher gaan doen, is natuurlijk-gevoeld en -gezien gaan schrijven, evenals de oude Grieken dat in hún tijd hebben gedaan.

Want stel nu, tegenover die Fransche, de Grieksche kunst van Euripides, die 2000 jaar ouder is, dan staat deze laatste, ondanks dien tijdsafstand eigenlijk veel dichter bij ons: men hoort bij hem niet, als bij Racine, bekante en belubde hofdignitarissen spreken, maar waarachtig-beschaafde menschen, als in de beste, meest ontwikkelde kringen van onze eigen 20e eeuw.

Zijn personen voelen en spreken, zooals wij, in hùn omstandigheden, evenzeer zouden gedaan hebben, of hadden kunnen doen, en terwijl wij dus tegenover de menschen van Corneille en Racine, ja, eigenlijk ook, alleen op een beetje andere wijze, tegenover die van Schiller en Goethe

ons eigenlijk altijd een beetje vreemd zouden blijven voelen, en niet goed weten wat wij met hen aan moesten vangen, indien zij plotseling in levenden lijve voor ons kwamen, zouden wij tegenover de personen van Euripides eenvoudig komen te staan als ware menschen tegenover menschen: wij zouden ons verstaanbaar kunnen maken, en zij zouden ons begrijpen evenals wij hen. Met hen op en neer zouden wij kunnen gaan, en over allerlei dingen praten, zonder dat er veel gevaar voor onderling misverstand kwam.

De taal van een wezenlijk dichter heeft de onmiddellijk uit het psychische komende, dus naïeve en daardoor tevens blijvend-suggestieve weergave te wezen van zijn diep-inwendig voelen en verbeelden en denken, want zóó alleen spreekt men wezenlijk van binnenmensch tot binnenmensch, gelijk immers de dichtkunst, wil zij ware dichtkunst wezen, altijd heeft te doen. En zoo schreven dan ook de Grieken, maar een vrij groot aantal van de dichters die na hen kwamen, in de, zooals men 't noemt, christelijke tijden, heeft nooit streng-gewetensvol zich aan die wet gehouden, heeft nooit beginselvast gestreefd naar de onafgebroken vervulling van dat voorschrift, zonder welks strenge betrachting de dichtkunst geen echte dichtkunst kan wezen, maar nuchter-bedenkend verzenmakershandwerk wordt.

Doch de Grieken, de groote Grieken hebben zich daar, omdat zij in alles zulke wezenlijke kunstenaars waren, wèl aan gehouden, en dát is het nu juist, wat hen onsterfelijk doet wezen, wat ons van thans nog met hen medeleven doet.

Ja, is het niet een wèldoend wonder te noemen, dat een mensch en dichter uit een duizenden jaren verren en in allerlei opzichten zoo heel andren tijd dan de onze, en die dus nog volstrekt niets vermoeden kon van wat wij in onzen tijd nu weten, denken en kunnen, dat die mensch, zeg ik, Euripides, over 700 jaren heidendom en 1600 jaren christendom heen, die ná hem zijn vervlogen, nog van uit zijn hoofd en hart tot òns hart en hoofd weet te spreken, beter

want sterker en inniger dan zeer vele heusch niet-waardelooze dichters, die in de 19e eeuw leefden, maar wien toch wezenlijk geen altijd durende onsterfelijkheid beschoren zal zijn? En dat komt alleen, omdat die Griek, zooals alle andere antieken, datgene wat hij had te zeggen zoo echt voelde niet alleen, maar het ook met de precies er bij passende woorden, die als de weerzijde van dat gevoel zijn, heeft uitgedrukt, zonder zich te bezondigen aan het mooie gefraseer of zwaar-abstraheerende zeuren, waar véél van de na hem gekomene dichtkunst zich half-om-half ongenietbaar door heeft gemaakt, terwijl Zijn werk der menschheid een prettige troost kan blijven, door alle eeuwen heen, vanwege de klassieke klaarheid zijner zegging en de echtheid van den inhoud, die waarachtiglijk uit 's Dichter's eigen levende Onbewustheid kwam.

Want, zie, wij allen zweven in dit leven als het ware, boven of liever midden-in den afgrond van het Raadsel: de reden, waarom het is, zoowel het Zijnde in 't algemeen, als ons eigen Zijn in 't bijzonder, en waar dit laatste, ons diepste bewustzijn dus vandaan komt en waar het heengaat, hoeveel moeite wij ook doen met alle mogelijke peillooden van ons begrijpend intellekt of ons intuïtief voelen, om te komen op een vasten bodem, van waar wij dan kunnen hopen de oplossing van het levensgeheim, als de kostbaarste verovering van alle, omhoog te zullen halen, onze pogingen blijven toch altijd falen. Wij vliegen eigenlijk op onze aarde als in een kabelballon door het Heelal, en wij zien daarbij alle dingen, voor zoover wij hen zien, in de oneindige ruimte, door onze eigene draaïïng tegen ons in en ons voorbij vliegen, en wij kunnen door vernuftige middelen over dat alles iets te weten komen, maar de eigenlijke waarheid daaromtrent, het wezen van al die afzonderlijkheden, zoowel als het eigenlijke wezen en de beteekenis van alles bij elkaêr, de diepste grond ervan blijft ons toch altijd ontgaan.

En zelfs van onze medelevenden, om ons heen, begrijpen wij maar heel weinig, ook als zij openhartig zijn en de

volle waarheid zeggen, komen we nóg niet volkomen achter hen, omdat zij zelven maar zeer inkompleet achter zichzelven gekomen zijn.

Welnu, als het zóó met alles staat, (en dát het er zoo mee staat, kan ieder uit zichzelf weten, die maar even een klein beetje dieper nadenkt) en alles dus eigenlijk raadsel is — wat hebben wij het ons dan noodeloos nóg moeilijker te maken, dan wij het door den aard der dingen-zelve reeds hebben, en sprekend over gewone menschlijke dingen, die wèl voor ons te begrijpen vallen, als wij er maar eenvoudig bij blijven, en de dingen zeggen met dezelfde verstaanbare klaarte, als waarmeê zij in ons opkomen, ja, wat maken wij het onszelven en anderen lastig, door heel gewone dingen op indirekte en ingewikkelde wijze te uiten, zooals de personen der klassieke Fransche treurspelen dat telkens tegen elkander doen? Want die personen spreken niet moeilijkverstaanbaar omdat zij zooveel fantasie zouden hebben, of vernuftig zouden kunnen schertsen, zooals dat b.v. met die der Engelsche dramatische kunst uit den tijd van Elisabeth het geval is; ware dit maar zoo, want dan heeft de lezer tenminste een geestelijk pleizier gekregen, als hij het eindelijk heeft geraden. Neen, de indirekte zeggingswijze dier Fransche treurspelfiguren is niets dan een gewoontevorm, dan een weinig-smaakvol uiterlijk aanwensel, waar niets geestelijks achter schuilt, en dat ons teleurstelt, als wij den juisten zin ervan geheel en al doorgrond hebben, omdat wij ons dan bewust zijn geworden, dat die eenigszins ongewone uitdrukkingswijze niets dan omslachtige vormelijkheid was, zonder dieperen zin. Zooals de dames en heeren aan het Fransche hof met elkander konverseerden, lieten ook de groote Fransche dichters spreken hun Grieken en Romeinen, en daarom, als men de treurspelen der Grieken kent, waar soms diezelfde personen optreden, als die welke Racine ons laat zien en hooren, moet men, bij zijn lektuur van vele 17e eeuwsche Fransche stukken eigenlijk heelemaal afzien van het denkbeeld, dat men daar met personen en toestanden uit den Griekschen of Romeinschen

vóórtijd heeft te doen. Men moet integendeel zich bewust worden: dát zijn, buiten kwestie, allemaal Fransche heeren en dames, maar die voor deze gelegenheid de namen hebben aangenomen van bekende figuren uit de Grieksche oudheid, en die nu op hún manier, precies zooals kindren dat in hun spelen óok wel doen kunnen, tooneelen voor ons vertoonen uit dat hun, in waarheid, geheel onbekend geblevene, en dus, in hun verbeelding en voorstelling, allerzonderlingst-grappig zich voordoende Grieksche of Romeinsche verleên.

Een sterken indruk van de rijke verscheidenheid van Euripides' dichterlijke gaven kan men het beste krijgen als men onmiddellijk na den Hippolutos zijn Elektra leest. Want men voelt zich dan opeens uit de hoogste poëzie neervallen in het burgerlijkste, neen, klein-burgerlijkste proza, daar hier op nogal huislijke, gewoon-realistische wijze een familie-drama wordt geschilderd, een moedermoord en wel die welke op koningin Klutaimnaistra door haar kindren Orestes en Elektra werd beraamd en volvoerd.

Dit stuk, waar men den dichter in den nieuwsten tijd zeer hard om is gevallen, daar hij er de oude tragische sage der Atreiden-familie, die door Aischulos zoo overheerlijk lyrisch-dramatisch in beeld was gebracht, op heel andere wijze voorstelde, dit stuk is wezenlijk, in zijn soort, zeer leesbaar, maar zijn verdiensten liggen op een heel ander plan dan dat der oud-Helleensche, zooals men weet, godsdienstig-voelende dramatische poëzie. Euripides wist, dat het beste gedeelte van het Atheensche publiek eigenlijk inwendig lachte om die oude opvatting van het overigens nog altijd populaire, want als wezenlijk gebeurde historie's beschouwde sagengeheel. En hij begreep dus, dat hij, wilde hij publiek trekken naar zijn stukken, nu en in de toekomst, — want die nieuwe, onreligieuse opvatting zou, voelde hij, hoe langer hoe meer gaan winnen aan invloed en kracht — de oude legenden had te geven als reëele gebeuringen tusschen gewone levende menschen, en niet, zooals de vroegren deden, als hoog-gestemd-lyrisch dichter-

lijk visioen. En dat kwam ook overeen met een kant van zijn eigen temperament. Want als hij den geest kreeg kon hij wel heel dichterlijk wezen, maar in zijn andere helft was hij een realist, precies zooals dat met Shakespeare en diens tijdgenooten het geval is geweest. En evenals Hamlet vond, dat wij eigenlijk niets met Hecuba, die oude koningin van Troje, hebben uit te staan, kan het ons van-heden onverschillig laten, of Euripides de figuur van Klutaimnaistra minder statig-verheven voorstelt, haar meer tot een gewone vrouw maakt, dan Aischulos had gedaan. Als hij haar maar als levend mensch heeft weten te geven, zooals hij dan ook wezenlijk gedaan heeft, is het ons goed, en kunnen wij de bezwaren, die philologische heeren wel eens tegen dit stuk inbrachten, omdat zij de sceptische levenshouding van den dichter niet kunnen uitstaan, gerust laten liggen voor wat zij zijn.

Ik zou al dien heeren willen zeggen, met een vriendelijk gezicht: Houdt toch uw klassieken in 's hemelsnaam in waarde, in plaats van te trachten die waarde eenigszins te verkleinen op grond van bezwaren, die alleen hun aanzijn danken aan uw onvolledig letterkundig aanvoelingsvermogen en niet aan eenige fout van die schrijvers-zelven, die waarlijk beter en volmaakter zijn dan gij vermoedt, ja, zóó voortreffelijk als de menschheid, die vóór u leefde, 22 eeuwen lang, hen altijd heeft beschouwd.

Waarachtig, de antieken, en vooral de Grieken zijn doorloopend betere, dat is echtere en zuiverder dichters dan de moderne geweest. Dat kan tegenwoordig een stoute stelling lijken, vooral aan wie de Ouden nauwelijks, dat is alleen uit een meer of minder geslaagde vertaling kent. Maar mijn trouwe en onbevangen studie van al Euripides' werken stelt mij in staat er een bewijs voor te geven, dat alle onbevooroordeelden tot nadenken brengen zal.

Ik had met bijzonder veel genoegen de Iphigeneia hè en Taurois gelezen en was onder het aandachtig woord-voor-woord proeven van dat heerlijk-naïef-gedane, levensvolle tooneelstuk, mij voortdurend dichter bij den ouden

Griek, die het schiep, gaan voelen, omdat het mij, hoe verder ik er in kwam, uit stijl en behandeling hoe langer hoe duidelijker was geworden, dat de schrijver door de levendigheid van zijn geest en de menschlijkheid van zijn gevoel zoowel als door zijn heerlijk-natuurlijke schrijfwijze, die geen enklen dam van deftige zegging of ingewikkelde gedachte tusschen hem en den lezer plaatste, een mensch moet geweest zijn, met wien men, al scheiden ons ook $2\frac{1}{2}$ duizend jaar van hem, zonder bedenken als met een broeder had kunnen omgaan, een broeder, dien wij volkomen zouden begrepen hebben en die ook ons niet vreemd gevonden had.

En na dus diep-psychisch genoten te hebben en gewaarwordingen te hebben gekregen, die ons bij de lektuur van slechts weinig dichters te beurt vallen, zette ik mij met blijdschap en groote verwachting aan de lezing van Goethe's gelijknamig stuk. Ik had het in 40 jaar niet ingezien, en herinnerde mij dus alleen de prachtige beginregels, die mij altijd waren bijgebleven als een der mooiste stukjes Duitsche vers-kunst die ik ken.

> Heraus in eure Schatten, rege Wipfel
> Des alten, heilgen, dichtbelaubten Haines,
> Wie in der Göttin stilles Heiligthum,
> Tret' ich noch jetzt mit schauderndem Gefühl,
> Als wenn ich sie zum erstenmal beträte
> Und es gewöhnt sich nicht mein Geist hierher.

En ik was dus wezenlijk zeer benieuwd, welken indruk ik thans er wel van krijgen zou, na meer dan een menschengeslacht lange onafgebroken letterkundige studie en nadenken, waardoor mijn literair onderscheidingsvermogen hoe langer hoe scherper, maar ook ruimer, dus objektiever geworden was.

Laat ik beginnen met naar waarheid te verklaren, dat Goethe altijd een mijner in stilte vereerde lieflingsschrijvers geweest is, dien ik niet alleen om zijn letterkundig

genie maar ook om zijn wijsgeerige inzichten hoog heb gesteld. Hij werd „de groote Heiden" genoemd, omdat hij zich niet zoozeer gelegen liet liggen aan wat de Christelijke overlevering als volstrekt-waar en haar-zelf uitsluitend eigen beschouwde, als wel aan de resultaten van zijn eigen historisch en wijsgeerig onderzoek, zoowel als aan de gedachten der groote Mannen, die geruimen tijd vóór het Christendom levende, het blijvende in de Christelijke opvattingen, d.w.z. de moraal der vergevensgezinde menschenliefde reeds zelf hadden beleden en door hun geschriften gepropageerd. Terwijl hij zich vrij had gehouden van al het andere, wat door de Christenen zelf van iedere gezindte nog steeds als de eigenlijke hoofdzaak en het wezenlijkste van hun overtuiging wordt beschouwd.

Goethe is ondanks alles toch voor mij de geestelijke heros, die boven de doorsneê-menschheid staande daarom juist nog altijd niet door die doorsneê-menschheid op zijn juiste waarde geschat wordt, ofschoon hij een der evangelisten van het wijsgeerige pantheïstische geloof is, dat eenmaal, in de verre toekomst, als de heele menschheid haar volle ontwikkeling zal bereikt hebben, overal op de aarde beleden worden zal.

Ik laat dit voorafgaan, en zeg het zooals ik het meen, omdat een vluchtig lezer anders wellicht den indruk zou kunnen krijgen, dat ik op de wijze van den in zijn letterkundige meeningen meestal wat jongensachtig-wilden en dus mis-slaanden Multatuli, Goethe een hak wil zetten, nu ik tot de erkentenis moet komen, dat Goethe's Iphigenie, hoeveel ernstig-overdachts en dus degelijks en behartigenswaardigs men er in aan moge treffen, toch, als volmaaktlijk-plastisch geschreven dichtwerk beschouwd, van een eenigszins lagere orde dan het tooneelstuk van Euripides moet worden geacht.

Goethe heeft psychische kwaliteiten van doordachte levens- en menschenbeschouwing in zijn stuk, waarvan Euripides, evenals zijn andere Grieksche kollega's, zelfs het bestaan niet vermoedde.

Al stond Goethe onverschillig-afwerend tegenover de Christelijke levensbeschouwing, toch kan niet ontkend worden, dat er, in het geestelijk Wezen van zijn tooneelstuk, iets van het meest reëele in het Christendom, n.l. van de buiten alle mythologiseerende theologie omgaande, echt-christelijke verdieptheid van levensinzicht zit. Iphigenie zelve, b.v. als persoon, heeft moreele reflecties en schroomvalligheden, die in een wezenlijke Grieksche vrouw der Oudheid niet zoozeer opgekomen zouden kunnen zijn.

En dát is het dus, wat Goethe's Iphigenien auf Tauris sympathiek voor ons maakt, en waardoor dit stuk velen ontwikkelden-van-heden nader kan komen te staan dan de meeste der 31 treurspelen, die ons van de Grieken overgebleven zijn. Dan de meeste, zeg ik. Want men moet hièr een uitzondering maken o.a. voor de figuur van Makaria in de Hèrakleidai en voor de Alkestis-zelve, die — en dat is óók een bewijs voor Euripides' grootheid — zeer dicht naderen tot het vrouwentype, dat eerst later in de christelijke letterkunde, zij 't niet heelemaal zoo onafhankelijk-flink, — want hier steunen de vrouwen op een hoogere, een metaphysische Macht en niet op eigen gevoel alleen — optreden zou.

Doch, al staat in dit opzicht, Goethe's tooneelstuk zeer zeker hoog, aan den anderen kant mag niet verzwegen worden, dat de alles hier psychologisch uitpluizende schrijfwijze van den grooten Duitscher wel fijn-degelijk doorwrocht is te noemen, maar als artistieke uiting, d. i. als direkte, naïeve weergave van het levende leven, het zeer zeker moet afleggen bij de alles plastisch-gevoeld te maken wetende kunstenaarsonmiddellijkheid van Euripides.

Ja, in het stuk van dezen tast men het leven, het levende leven direkt als op de naakte huid, terwijl men Goethe's stuk slechts ten volle kan genieten, als men iedren zin van hem eerst met reflekteerende hersens bedachtzaam gaat beschouwen, om zoodoende er precies achter te kunnen komen, wat de dichter met de moreele redenatie's die zijn personen ten beste geven, inderdaad heeft bedoeld.

Want dán, maar ook dán eerst, dus als men dien reflektieven arbeid in zichzelf er voor over heeft, gaat men Goethe geheel begrijpen en waardeeren, ja, menigmaal bewonderen, maar dat is toch niet het onmiddellijke, wat men van echte, zuivere kunst kan verlangen en wat ons wèl Euripides in zijn Iphigeneia hè en Taurois geeft.

En zoo staat dit laatste werk als een groote, eenvoudige beeldengroep, met breede en toch fijn-bestuurde slagen gehouwen, terwij dat van Goethe daarentegen veel meer iets heeft van fijn-kunstig borduurwerk, waarvan men de details aandachtig heeft te volgen, wil men de groote lijnen te pakken kunnen krijgen. Want, o wee, als men zich een der steken, bij het kijken laat ontgaan, of eventjes wat overspringt, dan raakt men den weg kwijt, en gaat u het stuk ten onrechte een woordenkraam lijken, omdat ge niet langer begrijpen kunt waar ge aan toe zijt er meê.

* * *

Door de voorgaande kijkjes in en beschouwingen over Euripides' kunst meen ik, voorzoover dat in een opstel van betrekkelijk-kleinen omvang mogelijk is, duidelijk aangetoond te hebben, dat de bezwaren, die van geleerde — let wel, niet van letterkundige — zijde tegen dezen waarlijk-grooten dichter soms ingebracht zijn geworden, geen stand kunnen houden, indien men zijn werken maar onbevangen gaat lezen, zooals men dat te doen heeft met alle echte poëzie.

Mrs Browning — de groote dichteres, die zelf, op haar wijze, een soort van geleerde was, heeft dit gedaan, en zoo kwam zij in haar Vision of Poets tot het volgende oordeel, dat voor het ontwikkelde publiek meer gezag kan hebben, dan de meening van sommige geleerden, die niet beslissen op grond van hun gevoels- en verbeeldingsindrukken, maar alleen naar de verstandelijke redeneeringen van hun abstrakt-denkend hoofd.

Zóó zegt dan mevrouw Browning:

> Euripides with close and mild
> Scholastic lips — that could be wild
> And laugh or sob out like a child.

En dat dit in beeld gebrachte oordeel geen dichterlijk spel van Elisabeth Browning's fantasie is, maar wel degelijk de objektieve indruk van iemand, die Euripides heeft gelezen met open zinnen en ziel, zooals men dat alle dichters te doen heeft, kan ieder getuigen, die, evenals Zij, den Griekschen dichter liefkreeg om zijn prachtige verzen en zijn diep-voelende, echte menschlijkheid.

III

Van Euripides' leven valt niet veel te vertellen. Hij schijnt bestaan te hebben van 480—405, en heet geboren te zijn op Salamis, waarheen de aanzienlijke burgerij van Athene gevlucht was, toen het Perzische leger, onder Xerxes, naderkwam.

Dit feit nu, nl. dat Euripides' ouders een plaats konden krijgen op een schip, om de stad te verlaten, toen de vijanden deze bedreigden, blijkt mij een voldoende weerlegging van Aristophanes' schimpscheut, dat Euripides' moeder een groentevrouw zou zijn geweest. Immers, voor groentevrouwen en zulke menschen, die tot het „plebs" worden gerekend, is geen ruimte op de schepen, die waarlijk geen plaats overhouden, als de gegoede burgerij met al haar draagbare bezittingen overhaast de stad verlaat.

Aristophanes was, in zijn tijd, wat men tegenwoordig een Kuyperiaan noemt, en zoomin als Dr. Kuyper zich, eenige jaren geleden, heeft gegeneerd om den anders dan hij denkenden dichter Shelley onjuist voor te stellen, zoo min zag de ouderwetsche Aristophanes er tegen op, om kwaad te spreken van Euripides.

Euripides was een vermogend man, hij bezat een groote bibliotheek en ging zijn heele leven om met de wijsgeeren

en de sophisten, die, uit den aard der zaak, want zij moesten van hun wijsheid en bedrevenheid leven, alleen het gezelschap der rijken en meer aanzienlijken zochten; zoodat de insinuatie van Aristophanes, dat Euripides een proletariër was, niets meer kan geweest zijn dan een flauwe grap.

Ik vestig hier alleen de aandacht op — want de afkomst van Euripides kan ons natuurlijk vrij koud laten, hij blijft toch altijd dezelfde groote en ruim-ziende geest — om goed duidelijk te maken dat men den spotter Aristophanes alleen voor zijn amusement moet lezen, maar dat hij als historie-bron voor een juiste kennis van beroemde personen, die zijn tijdgenooten waren, niet dienen kan. Om het publiek te doen lachen, loog hij er maar op los, en als grappenmaker kon hij zich die vrijheid veroorloven, want hij won er zich, bij het nageslacht, de onsterfelijkheid mee. Maar dat nageslacht moet, onder zijn lachen door, toch verstandig blijven, en dus in het oog houden, dat de stekelige scherpten van een satyricus en een objektieve weergave van wezenlijke feiten twee volstrekt-verschillende dingen zijn. Dat heeft men te veel vergeten, en daarom zou het m. i. het beste zijn, indien men, evenals men dit in alle beschouwingen over Sokrates gedaan heeft, ook ten opzichte van Euripides, dien andren grooten Griek, alle hatelijkheden van den, heusch, wat achterlijken, en in elk geval heel veel expres scheef-zienden blijspeldichter voortaan geheel en al buiten rekening laten ging.

Euripides schijnt, tijdens zijn leven, niet populair te zijn geweest: zijn levensbeschouwing en denkbeelden waren te verlicht, om het groote publiek van zijn tijd te kunnen behagen, en terwijl hij dus 76 of volgens anderen 92 stukken schreef, en dientengevolge 19 of misschien ook 23 maal aan de openbare dramatische wedstrijden meedeed, is hij slechts 5 maal in 't geheel bekroond geworden met den eersten prijs. Na zijn dood eerst is hij, toen de algemeene geest der Grieken hoe langer hoe meer boven de overgeleverde mythologische leeringen uit ging groeien,

erkend gaan worden als de in ongeschokte grootheid boven de tijden staande wereld-dichter, die hij in waarheid kan worden genoemd. En dat ging zoo twee duizend jaren door, totdat waarachtig, in de 19e eeuw, weer het waandenkbeeld in den kop van sommige geleerde heeren op is kunnen komen, dat Euripides' kunst, voor een kenner der Grieksche tragoedie, mindersoortig heeten moet. De argumenten, waarmee zij meenden die paradox te kunnen staven, heb ik hierboven op rationeele wijze weerlegd. En dengenen, die zich daardoor nog niet heelemaal laten overtuigen, omdat zij liever mee blijven gaan met den eenmaal gevolgden sleur, kan ik een woord van Goethe over Euripides in herinnering brengen dat hen waarschijnlijk wel tot nadenken brengen zal. „Alle die dem Euripides das Erhabene ab-„gesprochen haben waren *arme Heringe* und einer solchen „Erhebung nicht fähig: oder sie waren unverschämte Char-„latane." Zoo meende de anders altijd olympisch-kalm blijvende Goethe te moeten spotten met de verguizers van den dichter, dien ook Hij had leeren liefhebben, en ieder die Euripides in diens eigen tekst kan lezen, en ook maar eenigen smaak voor poëzie heeft, geeft hem schoon gelijk.

En daar er niet veel meer valt mee te deelen over 's dichter's leven: hij ging op zijn ouden dag van Athene naar Macedonië — men weet niet goed waarom, en werd daar in de hoofdstad Pella — waarschijnlijk bij ongeluk — door honden verscheurd, — zij het mij vergund, — als slot van mijne, natuurlijk lang niet alles wat over den dichter gezegd zou kunnen worden, naar voren gebracht hebbende, maar toch, ter kenschetsing van zijn wezen, hier en daar wat nieuws en objektiefs brengende beschouwing, — even Aischulos en Euripides, wat uitvoeriger dan ik hierboven reeds deed, te laten zien, zooals die beide groote dichters bij onderlinge vergelijking mij bleken te zijn.

De als oerwereldsche, groot-primitieve, gelijk een God-in-scheppingsdrang breed-forsch-sterke, want geweldig zijn volzinnen en woorden en maten houwende, maar daar soms toch onderdoor ook fijn-teêr-beitlende Aischulos, — men

voelt zich als men zijn waarlijk niet gemakkelijk Grieksch door degelijk onderzoek en ernstige studie vrijwel meester meent te zijn geworden, bij hem als in een prachtig-gerangschikte verzameling van grandiose haut-reliefs, die uw schoonheidsgevoel aandoen als met een aesthetische extase, omdat men daaronderdoor de duidelijk-waarneembare, want ver als uit diepe gewelven zwaar-opdondrende en toch door die zwaarte-zelve als gedempt-blijvende muziek hoort zijner wijduit met machtige slagen golvende en dan soms plotseling hoog-op steigrende en rustig staan blijvende rhythmen-pracht.

Aischulos is nog een man uit het heldentijdperk der Hellenen, toen de kleine Grieksche staatjes, die eigenlijk provincies waren, zich te verweren hadden tegen den als een zondvloed op hen instroomenden aanval der Perzen, der millioenen strijders van een rijk, dat het grootste der toen bekende wereld zijnde, heel het Zuid-Oost-deel van Azië benevens Egypte binnen zijn grenzen sloot. Hij had gestaan bij Marathon en het aanzwalpend geweld dier oostersche Barbaren (maar die in waarheid rijker-beschaafd dan de toenmaals nog in hun opkomst zijnde Grieken waren) helpen afslaan met zijn wapens, en geen wonder dan ook, dat, als hij schreef, het vaak zoo zwaar-breed dondrend klinkt, als ware hij bezig rotsblokken te werpen van de Thracische bergen op de beter bewapende vijanden neer.

En vergeleken bij hem dan ook is de bijna 50 jaren jongere Euripides een „modern" mensch te noemen. Aischulos kan geen wezenlijk denkhoofd heeten: hij nam naïef als juist aan wat toen voor waar werd gehouden: hij zag de wereld als een geheel, dat van hooguit bestuurd werd door de Olympische goden, en al had hij als individualistische, persoonlijk-voelende Griek zijn eigen opinie over deze, al liet hij zijn eigen hersenstel volstrekt niet buiten werking en schijnt hij zelf wel eens de door hem vereerde Machten bekritiseerd te hebben, en liet hij dus sub rosa merken, dat niet alles wat de priesters over hen

vertelden en het volk dus geloofde, onvoorwaardelijk door hem als waarheid werd beschouwd, vóór alles bleef hij toch dichter, die liever beeldde dan abstraheerde: in zijn verbeelding kwam hetzelfde op (alleen wat grooter en scherp-omlijnder) als wat de volksmassa in de hare had, en niet minder dan de man-op-straat deed, hield hij dat voor objektief-juist. Euripides daarentegen, inwendig opgevoed en geestelijk verder gekomen door wat de groote denkers en dichters van het verleden, Xenophanes, Herakleitos en de anderen over de goden gedacht hadden, en uit zichzelf met een kritisch intellekt begaafd — hij nam niet meer, zooals Aischulos en ook nog Sophokles gedaan hadden, het geheel der oude godengeschiedenissen voor onverwrikbaar juist en eeuwig-vaststaand aan. Integendeel, hij begon reeds binnen in zichzelf fijntjes om die traditioneele mythologie te glimlachen, al ontkende hij volstrekt niet de mogelijkheid, dat er toch wel iets van aan zou kunnen zijn. En hij verhield zich dus waarschijnlijk ongeveer op dezelfde wijze tot den Griekschen godendienst, als de moderne Protestanten tegenover het overgeleverde Christendom staan. Ook deze toch hangen nog schijnbaar aan het echte Christlijke geloof, omdat zij zich van dezelfde godsdienstige uitdrukkingen, als de leerstellige Christenen, bedienen, maar al die uitdrukkingen hebben bij hen een heel anderen, een eigen-gebakken, schijnbaar-rationeelen, minder mystischen zin gekregen, dan dien zij bij de wezenlijke Christenen van alle tijden hebben gehad.

Heusch, ik geloof, dat als een mensch-van-tegenwoordig met Euripides kon gaan praten, deze schrandere en wijsgeerig-geschoolde dichter toestemmend zou knikken op al onze kritische opmerkingen over de Grieksche godenwereld. Hij zou ons volkomen gelijk geven in alles wat wij zeiden, en het b.v. geheel met ons eens zijn, dat een Godheid, dus een metaphysische grootheid, moeilijk iets anthropomorphisch' hebben kan. Maar toch, als wij hem dan, op grond van die beäming, vriendelijk gingen vragen, waarom wordt gij dan niet op ende op een filosoof, en

bergt gij dus dien heelen, met zichzelf en alles strijdigen godenrommel, niet liever, als een onaanvaarde erfenis uit het verleden, in het mythologische museum op, waar hij thuis behoort, dan zou hij, geloof ik, half ernstig en half leuk-schertsend antwoorden: „Och, waarvoor zou dat noodig zijn? Ik vind die godengeschiedenissen zoo aardig, zij treffen mij en soms zelfs ontroeren zij mij, als ik er aan denken ga. 't Kan wel zijn, dat er niet bijsterveel of misschien wel heelemaal niets van aan is, doch... geef er maar eens wat anders voor... Laat ik mij Zeus en Hera, en Phoibos en Aphrodite heelemaal ontnemen, dan houd ik niets over dan het leege Niets met een reeks vraagteekens erachter, waar ik absoluut geen houvast aan zou vinden voor mijn eigen gevoels- en verbeeldingsleven, en dus geen stof ook voor mijn Kunst." En buitendien, zou hij, na eenig nadenken, er bij voegen: „Het Atheensche publiek is gewend om goden op het tooneel te zien en over hen te hooren spreken, en de meerderheid gelooft nog aan hen: dus scheid ik daarmeê uit, laat ik het bovenaardsche weg uit mijn treurspelen, en onthaal ik hen, daarvoor in de plaats, geheel op wijsgeerige waarheden, of veronderstellingen, — mijn succes bij de massa zoowel als bij de autoriteiten, dat toch al niet overgroot is, zou dan al heel gauw terug-gebracht zijn tot een minimum. En aan mijn dichterlijke carrière, het eenige waar ik aanleg voor heb en neiging toe voel, zou dan voor goed een einde gekomen zijn. En dan nog: — zoo zou hij eindigen als de voor afdoende konklusie's een beetje terugdeinzende twijfelaar, die hij zal geweest zijn — wie zegt u, dat er heelemaal geen goden kunnen wezen, al zullen ze dan ook wel een beetje van een ander slag zijn, dan de mythologie hen voor heeft gesteld? Er is misschien wel iets, waarvan de philosophen niets weten, en ook niet de priesters, en dat toch wel degelijk de wereld regeert. Welnu, en als dit dan zoo is, als er iets dergelijks is, zonder dat we weten wat het is en hoe het er uitziet, laten wij het dan maar blijven zien op de gewone wijze, zooals alle Grieken dat tot dusver gedaan

hebben, want al is die voorstelling niet juist, wij kunnen haar ten minste gebruiken als surrogaat voor de ware, wier kennis niet voor de menschen schijnt te zijn weg-gelegd."

Wederom, denken sommige wezenlijk-ontwikkelde moderne Protesanten er niet ongeveer zoo over, als ik Euripides hier laat doen?

Ik hoop, dat ik door al het voorgaande er in geslaagd ben, Euripides een beetje nader te brengen tot het thans levende en door geen tijdswaan bevangene, dus ook wel eens achter zich, in de verre diepte van 't verleden kijkenwillende geslacht.

En er blijft nu nog slechts over om een paar woorden te zeggen over de vertaling, die dadelijk volgt, zoowel als over het karakter van het stuk, dat ik koos.

Dit laatste even vast te stellen, en dus een denkbeeld ervan te geven, wat de dichter eigenlijk met zijn schepping onbewust voor had, is niet onnoodig, omdat de moderne lezer anders allicht in de war zou kunnen raken, en niet goed weten, hoe hij het met Euripides heeft. Immers, de Alkestis lijkt geen wezenlijk treurspel, want al klinkt de toon ervan bijna onafgebroken tragisch, ten slotte komt toch alles terecht. Maar evenmin kan men — men ziet het reeds — den naam van blijspel er aan geven, al zijn sommige tooneelen, te beginnen met het eerste reeds, door hun kontrast met het er opvolgende of er aan voorafgegane van een bitter-scherp-wrange, een vreemdsoortige komische kracht. Wat is de Alkestis dus eigenlijk voor een stuk, d.w.z., als hoedanig heeft de dichter-zelf en het publiek, waarvoor het gespeeld werd, het opgevat? De aard van het stuk, d.w.z. de blijde afloop en de grappige incidenten kunnen ons daar geen stellig uitsluitsel over geven, want de Grieksche tooneelstukken van ernstigen aard eindigen volstrekt niet alle „ongelukkig", zooals dit b.v. uit den bewaard gebleven Philoktetes van Sophokles blijkt. En ook de komische incidenten kunnen ons in deze kwestie niets wijzer maken, want Aischulos in zijn Kabeiroi en Sophokles in zijn Achaioon Sundeipnon, welke beide helaas verloren

gingen, hebben, blijkens de berichten erover, dronkemanstafreelen, dus in elk geval iets gedeeltelijk grappigs bevat. Maar er is een oude inhoudsopgave, een z.g.n. Argumentum van de Alkestis over, waarin vermeld staat, dat ons stuk als slotstuk gediend heeft van een dramatische voorstelling, die, zooals de Grieken dat gewend waren, uit vier stukken had te bestaan. En daar die slotstukken, om de tragische nawerking der drie er aan voorafgaande te verzachten, zooals de Grieken dat wenschten, altijd eenigszins luchtiger van aard, en soms zelf vroolijk waren, kan men er dus vrij zeker van zijn, dat de Alkestis, als zij gespeeld werd hetzelfde doel beoogde, als waartoe vroeger het saterspel had gediend. En Aristophanes van Byzantium, een Grieksch grammaticus, die geboren werd in 260, vóór onze jaartelling, dus een kleine 150 jaren na Euripides' dood, zegt dan ook „dat de Alkestis niet tot de tragische poëzie wordt gerekend," omdat „zij eindigt in vreugde en geluk," welke verzekering wel niet heelemaal met de feiten klopt, zooals uit het hierbovenstaande over den Philoktetes kan blijken, maar die toch in elk geval bewijst, hoe de Grieken de Alkestis hebben opgevat en hoe dus ook wij het stuk hebben te zien, omdat de dichter het zoo gaf.

Wat nu den inhoud betreft, er behoeft niet veel van gezegd te worden, want de bouw ervan is, zooals altijd bij de Grieken, zeer eenvoudig en overzichtelijk, en slechts over één punt, n.l. het karakter van Admètos kan eenig verschil van gevoelen bestaan. De man van Alkestis immers slaat, zooals men merken zal, een wel eenigermate problematisch figuur. Ziet men hem van modern standpunt, dan kan hij lijken een verhard egoïst en een alleronridderlijkste kerel, daar hij 't zonder er zich tegen te verzetten, kan dulden, ja, het vrij kalm en als iets van zelf sprekends aanziet, dat zijn vrouw haar leven voor hem geeft. Want al toont hij wel eenige ontroering, een modern lezer krijgt toch onwillekeurig den indruk dat Admètos zich maar zoo voordoet, gelegenheidshalve, en dat hij dus inwendig zoo koud blijft als een steen.

Doch is die indruk, dien wij thans krijgen, objektief, en hebben dus de Grieken, en in 't bijzonder de dichter-zelf, Admètos óok zoo gezien, m.a.w. vonden ook zij iets antipathieks in hem? Naar 't mij voorkomt, in geenen deele, tenminste wat de Grieken in 't algemeen betreft. Want, al zijn er op alles uitzonderingen te vinden, voor de meerderheid der Grieken waren toch de mannen de voornaamste, de eenige, rechthebbende helft van het menschlijke geslacht, bij welke vergeleken de vrouwen niet in aanmerking kwamen, daar deze noch in den oorlog noch in 't staatsbestuur van nut waren, en zich dus moesten bepalen tot de, in vergelijking met de werkzaamheid der mannen, partikuliere en minder belangrijke bezigheden binnen in het huis. Zoo werd er in Griekenland over gedacht, en Euripides ging daar natuurlijk, als man van zijn tijd, in meê.

Maar nu is het typisch van hem, en bewijst het voor zijn universeelheid, voor zijn in waarheid een mensch van alle tijden en niet slechts van de 5e eeuw voor Chr. zijn, dat, al vond hij natuurlijk de daad van Alkestis niet zoo exorbitant-ongewoon en meer van zelf sprekend dan wij haar kunnen achten, en had hij dus Admètos niets te verwijten, daar deze eenvoudig handelde, zooals toenmaals iedere man in zijn omstandigheden óók zou hebben gedaan, hij toch vanzelf, zonder het expres te willen, maar eenvoudig de inspraak van zijn hart volgende, Admètos eenigszins antipathiek heeft voorgesteld. En dit nu, n.l. de tegenstelling tusschen Euripides' innerlijk gevoel en de Grieksche algemeene opvatting, welke laatste ook hij had te volgen, geeft aan Admètos' figuur dat onzekere en dubbelzinnige wat haar maakt tot een interessant literair probleem. Voeg daar nu nog bij de menschelijke ordinairheid van Pheres, den vader van Admetos, wiens karakter wel een eerste, ongezuiverde proef van dat zijns zoons lijkt, welke laatste tenminste nog eenigszins den schijn weet te bewaren, en een plausibele reden voor zijn egoïsme te geven, dan komt daar, tegenover die donkerte, de figuur van Alkestis zóó heerlijk glanzend uit in haar opperste zelf-

verzaking, als ware ze een wezenlijke Heilige uit een der prachtige christelijke legenden geweest.

Ten slotte. Het is zoo vreemd, ja, letterlijk niet te begrijpen, hoe de menschen zich kunnen verbeelden, dat als zij, in hun vertalingen uit het Grieksch, telkens iets anders zeggen, een andere beeldspraak b.v. gebruiken dan de oude dichter zelf gedaan had, zoo'n prachtig kunstwerk van vroeger daardoor toch niet minder van waarde worden zou. Natuurlijk kan alleen dàn een vertaler zich eenige vrijheid bij zijn arbeid veroorloven, indien hij meer of ten minste evenveel genie als de schrijver van het oorspronkelijke bezit. En zoo kon Shelley er in slagen, om een Homerische hymne zóó prachtig dichterlijk-vrij in 't Engelsch over te brengen, dat de vertaling ons sterker aangrijpt dan het oorspronkelijke doet. Doch, zooals ik zeide, daarvoor moet men een Shelley zijn, en daarom heb ik mij dan ook in mijn vertaling streng gehouden aan het origineel, evenals ik dit vroeger in mijn Antigone-vertaling heb gedaan.

Mocht mijn vertaling, zoowel als deze studie, er iets toe bijdragen om den mij liefgeworden Euripides weer iets terug te bezorgen van de vereering, die hij zoo ruimschoots verdient, dan is mijn doel met deze uitgave volkomen bereikt.

AANTEEKENINGEN

Blz. V. A. W. Schlegel's Vorlesungen über schöne Literatur und Kunst, 3 dln. (Deutsche Literaturdenkmale des 18en und 19en Jahrhunderts, Heilbronn-Meiningen 1884).

Blz. IX. Aischulos werd geboren in 525, Sophokles in 496, Euripides in 480 v. Chr.

Blz. XIII. Dat Euripides een realist zou zijn heeft reeds de tegenwoordig welwat teveel verwaarloosde Wyttenbach begrepen (Bibliotheca Critica iv. pag. 11):
„Novum tragoediae protulit genus quod doctrinae praestantia „sententiarumque gravitate esset plenum et exhiberet virtutum „et vitiorum exempla ex ipsa natura expressa".

Blz. XXII. Euripides Restitutus sive scriptorum Euripidis ingeniique censura, quam faciens fabulas quae exstant explanavit examinavitque, earum quae interierunt reliquias composuit atque interpretatus est, omnes quo quæque ordine natae esse videntur disposuit et vitam scriptoris enarravit J. A. Hartung, II. Vol. Hamburgis Sumptibus F. Perthes, 1843.
Naar aanleiding van dit boek hier even deze restrictie, waarop ik in mijn inleiding zinspeel. Hartung op blz. 217 van zijn eerste deel stelt het karakter van Admètos wel wat al te mooi voor. Hij heeft volkomen gelijk, dat hij diens doen uit de begrippen der Grieken tracht te verklaren, maar hij slaagt toch geenszins in zijn poging, om hem tevens te maken tot een, ook voor ons, sympathieke figuur.

Blz. XXIV. Het uitvoerigste werk over de Alexandrijnsche literatuur heeft tot titel, Franz Süsemihl, Geschichte der Griechischen Literatur in der Alexandrinerzeit, 2 dln. 1892 (samen 1678 blz. gr. 8°). Dit boek is een treffend toonbeeld van alles onderzoekende en zich niets ontgaan latende geleerdheid, en daarom is het voor ieder die de Alexandrijnsche letterkunde zakelijk wil leeren kennen, onmisbaar als nasla-boek en uit-graaf-mijn. Doch lezen, wezenlijk lezen, geregeld achter elkander volgen laat het zich eigenlijk niet. Dit laatste is echter wel het geval met La Poésie Alexandrine sous les trois premiers Ptolemées par Auguste Couat, Paris, Hachette 1882, dat een levendig-gesteld verslag geeft over de eerste eeuw der Alexandrijnsche litera-

tuur (324-222 v. Chr.); Couat heeft ook meer smaak voor dichtkunst dan Süsemihl.

Blz. XXV. Callimachi Manes et Coi Sacra Philetae In vestrum, quaeso, me sinite ire nemus. Prop. III, 1, 1-2.
Inter Callimachi sat erit placuisse libellos et cecinisse modis, pure pœta, tuis. Prop. III, viii.
Dit zijn slechts twee uit de zes plaatsen waar Propertius in zijn verzen, Kallimachos vermeldt. Maar 't is genoeg om te doen zien, hoe die hartstochtelijk-voelende Romeinsche dichter den grooten Alexandrijn als zijn Meester vereerde, wat waarachtig niet mogelijk zou geweest zijn, indien Kallimachos, zooals de meeste filologen hem zien willen, een koel vervaardiger van droge, geleerde vers-proeven moest worden genoemd.

Blz. XXV. Battiades semper toto cantabitur orbe, Quamvis ingenio non valet, arte valet.
Deze twee bekende regels zijn zoo'n typisch staaltje van Ovidius' maar-raak-schrijven, zonder dat er iets wezenlijk-diepers en ernstig-te-nemens in hem omging, dat men zich afvraagt, hoe ooit een degelijk man, gelijk een philoloog toch heeft te wezen, iets meer dan een vluchtige boutade heeft kunnen zien in dit kwasi-letterkundige oordeel, dat bovendien lijnrecht strijdt met de hierboven vermelde en, zooals alles bij dien dichter diep-gemeende overtuiging van den hartstochtelijk-voelenden Propertius.
Deze laatste was een groot en echt kunstenaar, die diep-in meende wat hij zong, terwijl Ovidius slechts een vlot en vaaklevendig schrijver van aangename gezelschapsverzen geweest is, waarmee hij de voorname Romeinsche kringen van zijn tijd amuseeren wou. Zoo wist hij b.v. in zijn Metamorphosen de oude mythologie, die zijnen ongeloovigen beschaafden tijdgenooten natuurlijk reeds lang de keel had uitgehangen, door zijn luchtige plastiek en zijn grapjes weer wat nieuw leven in te blazen, zoodat de aanzienlijke heeren en dames weer met een glimlach pleizier konden krijgen in die afgezaagde verhalen, waar ze niets meer om gaven, en die hun toch door de priesters telkens weer opgedrongen werden als religieuse interessantheden, waar niet aan te tornen viel.
Neen, Ovidius is, heusch, niet au sérieux te nemen, want ga maar eens oplettend na wat hij eigenlijk over dien bij de Romeinen zeer geliefden Griekschen dichter zegt. Eerst verzekert hij, dat Kallimachos altijd-door over de heele aarde beroemd zal blijven en tegelijkertijd daarmee ontzegt hij hem toch al ingenium d.i.: eigenheid, oorspronkelijkheid, dichterlijk genie. En zoo'n maar alles wat toevallig in hem opkwam haastig er uitflap-

pende, die schreef en ook zal gepraat hebben, zooals een zonder nadenken fantaseerend kind doet, en die dan ook aan die waarschijnlijk reeds lang van hem gedulde loslippigheid ten slotte zal hebben te danken gehad zijn bekende verbanning, is hier door de goede heeren taalgeleerden beschouwd geworden als een waarachtig letterkundig kritikus met een diep-doorvoelend vermogen van appreciatie, die in kan staan voor zijn meening, omdat hij precies weet wat hij zegt! Ja, men blijft afgaan op die losse boutade van den vlotten causeur-in-versmaat die Ovidius geweest is, zelfs ondanks het vele schoone en soms diep-ontroerende, wat er van Kallimachos over is en ondanks dat Ovidius-zelf op andere plaatsen van zijn werk veel gunstiger dan op die eene over Kallimachos spreekt.

De editie van Otto Schneider, die alles bevat wat er tot den tijd van haar verschijnen van Kallimachos ontdekt was, heet Callimachea en is uitgegeven door Teubner in 1870 (in 2 dln.).

De elegie „De Coma Berenices" van Catullus, waarop ik zinspeelde, begint, zooals men weet:
„Omnia qui magni dispexit lumina coeli" en is door den Florentijn Antonio Maria Salvinio weer in het Grieksch terug-vertaald. Die vertaling is te vinden in de 18e eeuwsche editie van Ernesti, en een knap kunststuk, maar of Kallimachos haar ongeveer zoo geschreven had, dat blijft natuurlijk de vraag.

Kallimachos' Hekale, voor zoover deze terug is gevonden, vindt men in een editie door Ida Kapp, Berlijn, Mayer en Muller, 1915.

De zgn. vertaling, die Bilderdijk gaf van Kallimachos' hymnen, kan volkomen mislukt heeten; zij lijkt in innerlijken geest, noch in uitdrukkingswijze op het oorspronkelijke en men zou dus heel verkeerd doen, indien men Kallimachos beoordeelde naar deze zonderlinge vertalingsproef, waarin al het plastisch-direkte, en natuurlijke van den ouden Griek vervangen is door holsonore redenaarsdeftigheid. Bilderdijk, de altijd een beetje aangeblazen-stijfjes, als van een katheder uit, dichtende orator didacticus, was dan ook heelemaal de man niet om de diep-voelende menschelijkheid van Kallimachos te bespeuren, die zoovele van 's dichter's 64 epigrammen tot als in woordmuziek vereeuwigde hartskloppingen maakt.

Blz. XXVII. Hermesianax. Wat er van dezen subtielen, fijnciseleerenden dichter over is, nl. het lange fragment van zijn „Leontion" dat Athenaeus gelukkigerwijs voor ons gered heeft, vindt men, tegelijk met de fragmenten van Philetas en Phanokles in de uitgave van Nicolaas Bach, 1829. De daargegeven tekst is echter hoogst gebrekkig, niet alleen door een grove drukfout (logion voor logoon) maar ook door zijn bedorvenheid, die hier

en daar niet veel meer dan onzin geeft, ja, die soms zelfs rhythmisch niet in orde is, wat de goedige heer Bach dan echter zwijgend heeft geslikt.

Later echter is die tekst, door het handschriftelijk materiaal en gelukkige conjecturen tamelijk verbeterd, zoodat hij nu vrijwel te genieten valt.

Blz. XXXIX. Rhinthon was een Zuid-Italiaansche Griek en schreef grappig-bedoelde treurspelen. Hij leefde ongeveer 290 v. Chr.

Blz. LII. Dit zei Goethe tegen Eckermann. Ik had deze aanhaling bij Hartung gelezen, en zocht haar toen op in Goethe's werken om te zien of de groote Duitscher misschien nog méér had gezegd. Maar zij was daar niet te vinden, en ik kon dus niet onmiddellijk begrijpen, waar de schrijver van Euripides Restitutus zijn citaat vandaan had gehaald. Doch toen ik mijn studie klaar had, bedacht ik mij nog eens, en kwam al spoedig tot het vermoeden, dat het misschien in „Eckermann's Gespräche" zou kunnen staan. Nu kende ik dit boek wel natuurlijk bij name, maar ik was er nog nooit toe gekomen om het in te zien, daar sinds mijn jeugd reeds, Heine's „mop"

„Goethe sei todt.

Und Eckermann sei noch am Leben" in mijn hoofd was blijven hangen. En zoo iets houdt, — och er valt zooveel te lezen — onwillekeurig terug van de lectuur. Maar nú keek ik er in, en wat vond ik? Wel, tot mijn groote verrassing, zag ik dat Goethe, langs heel andere gedachtelijnen, tot een even gunstige opinie over Euripides is gekomen, als die ik in het voorgaande verdedigd heb. Wat mij groot pleizier doet, want die overeenstemming, die niet door Goethe is veroorzaakt, want ik wist nog niet wat hij gezegd had, kan als een slaand bewijs gelden voor de objektiviteit van mijn letterkundig gevoel.

INHOUDSOPGAVE
(Vertaald)

Apolloon had den Moiren aangesmeekt en het van hen gedaan gekregen óok, dat Admètos, die spoedig zou moeten doodgaan, iemand anders zou mogen verschaffen, die voor hem sterven wou. En Alkestis, zijn vrouw, verklaarde zich daartoe bereid, daar geen van zijn beide ouders hun leven wilden afstaan voor hun zoon. Maar kort nadat deze ramp voorviel, kwam Herakles erbij en toen deze van een der slaven hoorde, wat er met Alkestis was voorgevallen, begaf hij zich naar het graf, en na den Dood te hebben gedwongen, om er van af te zien en weg te gaan, wikkelt hij de vrouw in een kleed. En van Admètos eischt hij vervolgens, dat deze die vrouw in bewaring zal nemen, want dat zij de kamp-prijs is voor een worstelstrijd dien hij (Herakles) had bestaan. Maar toen Admètos dit weigerde, trekt Herakles het kleed er van af en laat hem zien, dat de vrouw, waar hij rouw om droeg, nog leeft. *)

*) Dit résumé door een ouden scholiast is — de lezer ziet het — een beetje kinderlijk-onhandig gesteld. Maar omdat het nog al goed voldoet aan zijn bedoeling, n.l. om kortweg te vertellen wat er in het stuk gebeurt, heb ik het voor de merkwaardigheid óók erbij vertaald, letterlijk, zooals het er staat, en alleen met een of twee kleine toevoegingen, die het nog duidelijker maken want volledíger doen zijn.

PERSONEN

APOLLOON
THANATOS (De Dood)
KOOR (van Pheraïsche grijsaards)
DIENARES
ALKESTIS
DIENAAR
ADMETOS
EUMELOS
HERAKLES
PHERES

ALKESTIS

APOLLOON:
Huis van Admètos, waar 'k voorheen, al ben 'k een God,
Blij mee heb moeten schransen aan der slaven disch,
Daar Zeus dit wou: hij had mijn zoon Asklèpios
Recht-uit terneergebliksemd midden door de borst,
Waarom ik boos weer op mijn beurt de sméders dood
Des bliksems, de Kuklopen: maar mijn Vader deed
Tot straf daarvoor mij slaaf zijn van een sterflijk mensch.
Zoo ben 'k thans hier, en hoed diens koeien voor mijn kost
En heb sindsdien steeds-door beschermd mijns gastheers
huis
Want daar hij goed voor *mij* is ben ik 't ook voor hèm.
Zoo heb 'k hem tháns weer van de' aanstáanden dood gered:
De Schikgodinnen immers praatte ik slimlijk om,
Dat Pheres' zoon, Admètos nú niet sterven zou,
Stond hij maar 'n ander lijk voor 't zijne in ruil hun af.
Dies heeft hy al zyn vrienden op de proef gesteld,
't Zijn ouden Vader, ja, zijn moeder zelfs gevraagd,
Maar niemand vond hij, die bereid te sterven was
Voor hem, behalve alleen die enkele, zijn vrouw,
Die nu daarbinnen in den arm der haren ligt
Nauw ademhalend: want nog op dees zelfden dag
Moet zij verscheiden, naar 't het strenge Noodlot eischt.
En *ik* dus, om des Doods bezoedeling te ontgaan,
Verlaat nu maar dit mij zoo lief geworden huis:
Want 'k zie daar reeds den Priester der gestorvnen staan,
Den Dood, gereed haar daadlijk meê te nemen naar
Hades' verblijfplaats: o, van pas dus kwam hij hier,
Want 't is precies de dag, waarop zij sterven moet.
THANATOS:
Hei daar! Hei daar!
Waarom stá je bij 't huis? Zeg, wat kom je hier doen,

Phoibos, aan 't werk weer, om de eer en de winst
Af te grissen van gene beneên daar?
Was 't genoeg je soms niet, Admètos' dood
Te hebben verhoed, want listig gefnuikt
Der Moiren wil? En span je nu daar
Dien boog met je hand, tot beschutting dier vrouw
Die het dorst bestaan, om in steê van haar man,
O, die Pelias-dochter! te sterven?

PHOIBOS:

Sta vast: recht heb 'k en reedlijk praten kan ik óok.

THANATOS:

En waar dient dan die boog voor, als je rechten hebt?

PHOIBOS:

Och, 'k ben 't gewend zoo, dat 'k hem altijd bij mij draag.

THANATOS:

En wederrechtlijk ook dit huis te helpen, hè?

PHOIBOS:

Als vrienden van mij lijden, voel ik me óók bedrukt.

THANATOS:

Dus wil je nog me ontrooven ook dat tweede lijk?

PHOIBOS:

Dat andre ontstal ik je toch óók niet met geweld?

THANATOS:

Hoe komt het dan, dat hij nog hier is en niet dáár
(naar 't onderaardsche wijzend).

PHOIBOS:

Voor hèm kreeg je zijn vrouw, die je nu halen komt.

THANATOS:

En 'k zal haar dan ook medenemen onder de aard!

PHOIBOS:

Doe maar, want 'k weet niet, of ik je bepraten kan.

THANATOS:

Te dooden hem dien 'k moest? Dat is mijn opdracht juist...

PHOIBOS:

Neen, maar om dood te maken hèn die treuzlen nog.

THANATOS:

Ik kan begrijpen wat je zegt en wat je wenscht.

PHOIBOS:
Zou 't mooglijk zijn dan, dat Alkestis oud nog wordt?
THANATOS:
Dat gaat niet, want ook *ik* heb graag een buitenkans.
PHOIBOS:
In elk geval krijgt gij één enkel leven slechts.
THANATOS:
Als jongren doodgaan, is dat grooter eer voor mij:
PHOIBOS:
Sterft ze als oud vrouwtje, krijgt ze een pracht-begrafenis.
THANATOS:
Zoo zou de rijke ook op *dit* punt bevoorrecht zijn.
PHOIBOS:
Wat zeg je? Ik wist niet, dat je zóó'n sophist was, Dood!
THANATOS:
Want oud te sterven zou voor geld te koopen zijn dan.
PHOIBOS:
Dus wil je mij volstrekt niet dat genoegen doen?
THANATOS:
Natuurlijk niet: je kent wel mijn manieren, vriend!
PHOIBOS:
Jij haat de menschheid, maar de goden haten jou!
THANATOS:
Wat jou niet toekomt, zal jij ook niet hebben, hoor!
PHOIBOS:
Ik krijg je toch wel klein, al doe je ook nóg zoo woest.
Want naar dit huis in aantocht loopt een sterke vent.
Eurustheus stuurde 'm, om uit Thracia's woestijn
Hierheen te brengen Diomedes' paardenspan,
En gastvrij opgenomen door Admètos zal
Hij u diens vrouw krachtdadiglijk ontrukken gaan.
En ge oogst daar dan volstrekt geen dank voor, neen, gij zult
Haar móeten afstaan en mijn haat zal zijn je loon.
THANATOS:
Met al je mooie praten krijg je niets gedaan:
Die vrouw zal mèt mij dalen naar het doodenrijk,
En 'k stap dus 't huis in, om mijn eerste werk te doen,

Want de' onderaardschen goôn geheiligd wordt de mensch,
Wien dit mijn zwaard de voorste lok afsnijdt van 't hoofd.
EERSTE HALFKOOR:
Wat een vreedzame rust vóór om de woning!
Waarom zwijgt heel 't huis overal rondom?
TWEEDE HALFKOOR:
Geen enkle der vrienden in de buurt hier.
Zegt mij niemand dan hier, of 'k rouw dragen moet
Om Alkestis' dood? Leeft waarlijk nog
Ze en aanschouwt zij 't licht van den hemel?
Zij, beste van al vrouwen des lands hier,
Naar recht zoo genoemd,
Die haar man vrijmaakte van 't sterflot.
EERSTE HALFKOOR:
Verneemt dan niemand klachten of
Der handen slag van smart in 't huis,
Zuchten noch kreet? 't is alles stil...
TWEEDE HALFKOOR:
Nergens zie ik slavinnen die staan
Met weenend gelaat bij de deur...
Mocht midden door golven des Noodlots
Gij, Paian, mij dagen!
EERSTE HALFKOOR:
Waar dood zij nu reeds, o, dan zweeg niet 't huis...
Zij ligt levend er nog en aêmt daar.
TWEEDE HALFKOOR:
Hoe dat?
EERSTE HALFKOOR:
Ik zwets niet.
TWEEDE HALFKOOR:
Zijt gij zoo zeker?
EERSTE HALFKOOR:
Hoe maar bij mooglijkheid kon Admètos
Zoo stil haar, zijn vrouw, doen begraven?
TWEEDE HALFKOOR:
Ook zie ik bij den ingang niet
't Waschwater, voor wie binnenkomt,

Als 't pleegt steeds bij der dooden deur.
Ook geen haarlok die af is gesneên,
Zooals in rouwstonde om een lijk
Ter aarde valt: handen van jonge
Vrouw hard hoor ik slaan niet.
EERSTE HALFKOOR:
Dit zal de beslissende dag zijn.
TWEEDE HALFKOOR:
O, wat daar zegt gij?
EERSTE HALFKOOR:
Dat gaan zij zal moeten hieronder.
TWEEDE HALFKOOR:
O, dat raakt me in 't hart! o, dat vlijmt door mijn ziel!
HET GEHEELE KOOR
Lijdt heftig een braaf mensch in smart des gemoeds.
Elkeen lijdt meê,
Die in zijn zielsbinnenste goed is.
(strophe)
Geen sterfling zeilende op zee
Snel naar welke streek ook,
't Zij naar 't Lukische land,
't Zij naar 't van water gespeend
Verblijf, waar Ammon toeft,
Vermag deze te redden,
Diè sterft: haar uiteinde is nu zóó nabij...
Naar welken altaarhaard
Rep ik gauw mij en welk'
Offerpriester hier roep ik?
(antistrophe)
Alleen één zou 't kunnen zijn,
Leefde nog in 't licht hij,
Phoibos' zoon: o, hij trok
Haar nu omhoog uit het diep
Duister van den Hades,
Want dooden deed hij opstaan,
Vóór zelf hem trof de doorborende bliksem,
Die viel uit vuist van Zeus.

Maar ik vraag, ach, wat gehoopt
Heil kan ik nog verwachten?
Al wat men doen kon, is gebeurd reeds voor Alkestis.
De altaren der goôn liggen hoog-vol
Offerhanden bloedrig-rillend...
Maar o, daar komt luid-weenende uit de huizing een
Der dienaressen. Wat zal mij te hooren staan?
Wild jammren is vergeeflijk, als de groote slag
Ten slotte viel: maar 'k zou toch willen weten of
De koningin nog leeft, of dat zij werklijk stierf.
DIENARES:
Wat ik u zeggen kan, is dit: ze is dood, maar leeft.
KOOR:
Hoe kan het dat zij leeft en tevens dood zou zijn?
DIENARES:
Zij ligt op 't laatste en is, als 't ware, niet meer hier.
KOOR:
Admètos eedle, die uw edelst deel verliest!
DIENARES:
Hij zal dit pas beseffen als het is gebeurd.
KOOR:
Heeft niemand hoop meer op haar redding? Is 't beslist?
DIENARES:
Het uur haars noodlots komt gestadig naderbij.
KOOR:
En men bereidt voor de uitvaart dus reeds alles voor?
DIENARES:
De kostbre lijktooi ter begraafnis ligt reeds klaar.
KOOR:
Weet, dat Alkestis sterven zal, beroemd als geen,
De beste vrouw van allen, die het zonlicht zien.
DIENARES:
Wie zou ontkennen kunnen, dat zij 't hoogste staat?
Want hoe zou moeten wezen, wie in geestes kracht
Háar overtreft? Hoe zou zij beter haren man
Hooghouden kunnen dan door voor hem dood te gaan?
En dit nu staat wel vast bij elk, door heel het land.

Maar nog bewondrenswaarder is, zooals zij 't deed:
Immers, toen zij bemerkte dat de groote dag
Zou komen, heeft zij 't blanke lijf met water uit
Den stroom gewasschen en uit cederhouten kist
Nam zij sieraad en kleeding, waar zij zich in stak.
En voor haar haard staan gaande, bad ze op deze wijs:
„O, mijn Godin, ik moet nu onder de aarde gaan
„En voor het laatst dus val ik neder hier en smeek
„Dat Ge u mijn kindren aantrekt en hun geven moogt
„Een lieve gade de' een, de andre een braaf echtgenoot!
„Laat *niet* hen, zooals ik, hun moeder, nu moet doen,
„Ontijdig sterven, maar vergun dat zij op 't eind,
„Wen oud, zalig verscheiden in hun eigen land."
Vervolgens alle altaren door het heele huis
Liep ze af, en hechtte er kransen aan en bad er bij,
't Loof stil afbladerend van myrtentakken, steeds
Zonder te weenen of te klagen, ja, haar wang
Kreeg niet door doodsvrees eenge wisseling van kleur.
Eindlijk haar slaapvertrek invliegend naar haar bed
Barstte zij wild daar uit in tranen, wijl zij riep:
„O, legerstede, waar 'k mijn maagdlijk lichaam schonk
„Dien man van mij, om wien ik nu mijn leven laat.
„Vaarwel, 'k gedenk u niet in haat: al doet gij mij
„Alleen hier sterven: 'k aarzel of 'k mijn man en u
„Opgeven zal: wellicht zal eens een andre vrouw,
„Hier liggen, beter niet dan ik, maar niet zoo droef".
Voorovervallend kust zij toen 't geheele bed
En vochtig maakt zij 't met haar tranen overal.
En toen zij eindlijk uitgeschreid scheen, hief zij zich,
Snel weer van 't bed wegloopend, 't hoofd gebukt,
veelmaals
De kamer vluchtend uit, en telkens weergekeerd
Stort zij onstuimig zich op 't bed, herhaaldelijk.
Aanhankelijk haar kindren pakkend haar bij 't kleed
Volgden haar weenend, en zij neemt hen in haar arm
Beurtlings en kust hen, één voor één, als stierf zij reeds.
Haar dienaressen, 't heele huis door, weenden óók,

Hun meesteres bejammrend, maar zij stak elkeen
De hand toe, der geringste zelfs der haren zei
Ze een vriendlijk woord, wijl ieder afscheid van haar nam.
Zóo treurig ging het toe daar in Admètos' huis.
Moest zelf hij sterven, och, dan zou hij dood zijn, maar
Thans overkwam hem wat hij nooit vergeten zal.
KOOR:
Hij klaagt dus zeker om den onherstelbaren slag,
Dat hij zijn vrouw, zijn liefste, zóo verliezen moet?
DIENARES:
Hij weent en tracht omhoog te beuren haar, die lijdt,
En smeekt haar om niet heen te gaan, maar ach, wat baat,
Hem dat? want ondertusschen wringt zij zich in pijn,
Zwaar liggend op zijn hand in zwak, gestaêg beweeg.
Maar schoon ze, o, slechts zoo weinig leven in zich weet
Wil zij nog eenmaal, zucht zij, zien het licht der zon,
Omdat haar later nooit meer, neen, vandaag voor 't laatst,
Het klare daglicht zal beschijnen het gelaat.
Maar nu ga ik in huis daar zeggen dat ge er zijt,
Want onderdanen zijn niet overal zoo trouw
Om in den nood hun Meerdren vriendlijk bij te staan.
Doch gij waart reeds van ouds mijn Meesters welgezind.
KOOR:
O, Zeus, Zeus, wie vindt hier een weg van heil,
Wie afweer tegen 't lotsbestel,
Dat bedreigt ons vorstenhuis!
Komt iemand naar buite' of scheer 'k mijn hoofd
Zóo maar, en sla 'k me òm zwarten rouw
Daadlijk van strenge kleeren?
DIENARES:
Twijfelt, lieven, niet meer, en daarom laat
Ons bidden, god vertrouwend: der goden macht is de hoogste.
O, vorst Paian,
Ik smeek u, wijs ons wat Admètos helpen kan!
O, zeg 't ons, smeek ik, zeg 't ons, want voorheen reeds
Hielpt Gij heerlijk: rijs op

Als redder van 't Doodslot, o, God, ook thans
O, bedwing den bloedgier'gen Hades!
KOOR:
Weeklaagt, weeklaaagt! Helaas! helaas!
O, zoon van Pheres, hoe zwaar lijdt
Gij, die missen moet uw liefste.
DIENARES:
Ach, zelfmoord is hier alleen wat past...
Blijft hem iets meer dan 't hoofd in strik
Hoog in de lucht te heffen?
KOOR:
Want niet maar iets liefs,
Neen, zijn allerliefst
Bezit, zijn vrouw
Zal heden hij stervend, ja, dood aanschouwen.
Maar zie, maar zie,
Daar uit het huis komt, met haar man, zij langzaam aan...
O, zucht nu, land van Pheres, klaagt nu luid uit
Haar, de allerbeste,
Wegterend in ziekte en gaand den tocht
Naar den donkren afgrond Hades!
Nimmer kan 'k zeggen dat de echt ons meer vreugd
Dan verdriet ooit schenkt. 'k Zag 't aan de vroegren
En merk het nu weer aan 't lot dat trof
Admètos, die kwijt gaand op eenmaal thans
Wat hij 't liefst had, zijn vrouw, 't verdre leven
Een ondraaglijk bestaan zal doorlijden.
ALKESTIS:
Zon, die daar staat, o, gij licht des daags,
Wervlende wolken hóog daar
Langs den hemel ijlend.
ADMETOS:
De zon aanschouwt ons beiden, diep rampzaligen,
Die niets misdeden voor de goôn wat dood verdient.
ALKESTIS:
Aarde en o, gij, mijner huizing dak,
Bruidsbed, dat eens gespreid lag

In 't ver-weg Iöolkos.
ADMETOS:
Kom, arme, vat maar moed en laat u niet zoo gaan,
Smeek eer de sterke gôon om redding uit uw nood!
ALKESTIS:
Ik zie de dubbel-geriemde boot
En der dooden Veerman...
Hij roept mij, de hand aan 't roer,
Hij roept, Charon, hij schreeuwt: Wat talmt gij?
Kom, snel wat, gij weerhoudt ons, die klaar zijn.
Haast is er bij: het móet nu.
ADMETOS:
Wee mij, wel bitter stelt gij mij dien boottocht voor...
Uw woorden, o, rampzaalge ontstellen me: o, ik lijd!
ALKESTIS:
Hij neemt mij mee nu, o, ziet gij 't niet?
Naar der dooden woonplaats...
Van onder zijn donkre wimpers kijkt
Hij me aan, gewiekt, hij, Hades!
Wat wilt gij? Ga heen!, wat donkren weg moet, ach!
Ik nu, verlaten, aftrêen!
ADMETOS:
Ja, wel bejammrenswaard voor alle, maar *mij* 't meest.
En ook uw kindren, want zij deelen in mijn smart.
ALKESTIS:
Laat mij nu, laat mij nu gaan maar, —
Steun! mijn voeten voel 'k niet meer.
Nader komt Hades...
Donkerder over de oogen kruipt de nacht voort...
Kindren! kindren! uit is 't àl...
Alles verdwijnt... uw moeder wegvalt...
Moogt zalig o, kindren, gij
In het licht daar blijven...
ADMETOS:
Wee mij! hoe dat woord pijnlijk mij toeklinkt
En erger dan eenige dood zelfs mij!
'k Vraag, o, bij de gôon, *niet* mij te laten

Bij uw kindren, die weezen gij maakt.
Houd u op! sterk-zijn!
Wen gij mij ontzinkt, zink ook ikzelf weg!
Van ú hangt af, of 'k leef of niet!
Uw goedheid vereer ik als heilig!
ALKESTIS:
Admètos, want gij ziet nu wel, hoe 't met mij staat,
Eer 'k doodga, zal 'k u zeggen wat ik wensch en wil:
Omdat ik tot u opzie, gaf 'k mijn leven weg
Voor u, dat gij zoudt kunnen blijven zien dit licht
En 'k sterf dus, zonder dat dit noodig waar: Want 'k had,
Indien 'k dat wenschte, kunnen nemen 'n andren man
En dus weer wonen in een rijk en vorstlijk huis,
Maar 'k wou dat niet: ik kan niet leven zonder ú
Met mijn verweesde kinderen: dus offer ik
Mij op, terwijl 'k in 't vol genot ben van mijn jeugd.
Uw ouders, beiden, echter zij verrieden u;
Hun tijd is daar, om dood te gaan: zij zijn reeds oud
En stierven zij voor u, 't waar' hun tot roem geweest:
Gij waart hun een'ge en voorbij is elke hoop,
Dat, stierft ge, een andre zoon hun weer geboren werd.
Ach, deên zij 't, dan zou 'k leven blijven en zoudt gij
Niet levenslang te zuchten hebben, eenzaam steeds
Met moederlooze kindren. Maar wat zou 't? Dit gaat
Nu eenmaal, daar een god het wil, zooals het gaat.
Het zij zoo, als gij 't maar gedenken blijft in dank.
Want 'k vraag nu iets u — wel van niet zooveel belang,
Immers meer waard dan alles is ons leven ons —
Maar toch iets billijks. Want dees kindren, ziet, gij hebt
Hen even lief, zijt gij bij zinnen, als ikzelf.
Nu, breng dan groot hen als de meesters van dit huis
En laat geen tweede vrouw van u de baas hier zijn,
Die minder liefdrijk dan Alkestis, soms in nijd
Haar handen slaan zou aan dit kroost van u en mij.
Neen, waarlijk, o, ik smeek u innig, doe dat nooit,
Want vijandin voor kindren uit een vroegren echt,
Ja, als een adder zal steeds zijn de tweede vrouw.

En zonen dient dan Vader wel als sterke steun,
Maar jij, mijn meisje, hoe groei jij ooit op, als 't 'hoort?
Hoe zul jij 't hebben bij degeen, die mij vervangt?
Verbeeld je, dat ze jou bezorgt een slechten roep,
Wanneer je groot bent, zoodat jij nooit trouwen kunt...
Want ik, uw Moeder, zal u nooit uithuwlijken,
Niet, als gij baren moet, u troostend bijstaan ooit
Met hulp, dáár waar een moeder 't allernoodigste is...
Want ik ga sterven, en dit zal niet morgen zijn
En overmorgen allerminst, dat dit mij treft,
Neen, straks reeds zal men zeggen, dat ik niet meer ben!
Vaartwel dus, leeft gelukkig... en mijn Man, gij kunt
Er trotsch op wezen, dat uw vrouw de beste was,
En gij, ook, kindren, dat ge een brave Moeder hadt.
KOOR:
Stel u gerust: ik durf dit zeggen ook voor hèm.
Zoolang hij houdt zijn vol verstand, zal hij dat doen.
ADMETOS:
Dat zal ik, wees maar kalm: naardien ik u bezat
Bij 't leven als mijn eenge vrouw, zult na uw dood
Gij de eenge ook blijven: geen Thessalisch meisje zal
Mij ooit als bruid toespreken, zooals gij dat deedt.
Niet één, zeg ik, van hoe'n voornaam geslacht zij zij!
Hoe heerlijk-mooi zij zijn moog' zal dat ooit mij doen!
Voldoende kindren heb ik reeds, en 'k smeek den goôn
Dat hun bezit mij alles zij, nu gij me ontgaat.
En niet één jaar slechts zal ik om u rouwen, neen,
Maar zóólang als mijn heele leven duurt, o, vrouw!
Doch wie mij baarde en teelde zal ik haten gaan:
Zij hebben nimmer inderdaad mij lief gehad.
Gij echter gaaft uw leven, wat u 't liefste was,
In ruil voor 't mijne. Moet ik dus niet zuchten thans,
Nu ik een vrouw, als gij mij waart, verliezen ga?
'k Zal aan geen feestmaal meedoen meer: geen drinkgelag
Met bloemenkransen, luid gezang, heeft hier meer plaats.
Ook zal 'k geen hand meer leggen aan de lier, noch ooit
Mijn hart vervrool'ken gaan met lyrisch spel van lied

En fluit: want nu gij wijkt, wijkt mijn genoegen meê.
Maar door de hand van knappe kunstnaars, zal 'k uw beeld
Precies gebootst doen liggen op een legerstee.
En bij dat beeld dan knielend en 't omhelzend, zal 'k
Het noemen met uw naam, en 't zal mij wezen of
Ik in mijn armen houd mijn vrouw, al is ze er niet.
't Zal, vrees ik, zijn een koud genot: maar toch, de last
Mijns levens zal dan lichter lijken: zóó is 't zoet,
De ons lieven in den droom te zien, al duurt het kort.
O, zoo 'k bezat de tong van Orpheus en zijn lied
Zoodat 'k, als hij, Demeter's dochter of haar man
Met zingen kon betoovren, om u af te staan,
Dan ging ik naar dien Afgrond, en geen helhond zou
Noch ook de veerman Charon, die de zielen roeit,
Beletten, dat ik u weer levend bracht naar 't licht.
Maar nu, wacht daar mij af maar, tot ik óók eens sterf
En maak ons huis klaar, waar 'k dan wonen ga met u.
Want order geef ik, mij in 't zelfde cederhout
Met u te leggen, naast uw lijf mijn lijf gestrekt
Zeer dicht bijéén: want in het doodenrijk zelfs wil
Ik niet gescheiden zijn van u, die trouw mij waart.

KOOR:

En ik zal helpen dragen u, als goede vriend,
Uw bitter leed om harentwil: zij is dat waard.

ALKESTIS:

Mijn kindren, hebt gij waarlijk goed verstaan, het woord
Uws vaders, dat hij nooit een andre vrouw u zou
Als moeder geven? want dan wierd 'k te schand
gemaakt.

ADMETOS:

Ja, dat verklaar ik, en vervuld zal 't worden óók!

ALKESTIS:

Neem hierop dan dees kindren uit mijn handen aan.

ADMETOS:

Ik neem hen als een lief geschenk uit dierbre hand!

ALKESTIS:

Wees gij voortaan hun Moeder dan: neem gij mijn plaats.

ADMETOS:
Dat moet wel, nu gij van mij weg-genomen wordt.
ALKESTIS:
O, kindren, nu 'k nog leven moest, ga ik toch heen.
ADMETOS:
Ach! wat weervaart mij, nu 'k alleen blijf zonder ú.
ALKESTIS:
De tijd zal 't heelen, want een doode telt niet meê.
ADMETOS:
O, 'k smeek u, neem me mèt u, mèt u onder de aard!
ALKESTIS:
Neen, het volstaat, dat ik, die voor u sterf, verdwijn.
ADMETOS:
Godlijke Macht, berooft gij mij van zulk een vrouw?
ALKESTIS:
Mijn oogen duistren reeds: hun leden worden zwaar.
ADMETOS:
Ik ben verloren, nu gij mij verlaat, o, vrouw!
ALKESTIS:
Gij kunt wel zeggen, dat ik niets meer, niets meer ben.
ADMETOS:
Sla 't aanschijn op... verlaat uw eigen kindren niet!
ALKESTIS:
Niet met mijn wil, maar toch...
Mijn kinderen, vaartwel!
ADMETOS:
O, zie hen aan toch... kijk!
ALKESTIS:
Ik ben, ik ben niet meer.
ADMETOS:
Wat's dàt? Verlaat ge ons...?
ALKESTIS:
Vaart.....
ADMETOS:
Ik, arme, ging te grond...!
KOOR:
Ze is weg-gegaan: Admètos' vrouw bestaat niet meer.

EUMELOS:
Helaas! ik arm kind... Moeder is omlaag
Gegaan nu, leeft niet verder, o,
Vader, in 't zonnelicht...!
Mij verlatende, liet zij mij
De arme, mij zoo eenzaam.
Zie maar, o, zie maar, dat ooglid!
Ach, en daar die hand zoo slap!
O, een beetje maar hoor naar mij!
Moeder, hoor, ik vraag 't u!
O, ik u, ik, Moeder
Ach, ik roep u, die de uwe ben,
Vallend terneer bij uw mond, uw jongen.
ADMETOS:
Zij kan niet hooren, zien niet, niets meer. Als ik zelf
Zijn *zij* ook hooploos-droef, vernietigd nu voor goed.
EUMELOS:
O, nog zoo jong, Vader, laat mijn Moeder mij
Heelemaal nu, ach, eenzaam hier!
Wat een ellendig lot
Zal ik hebben, en Gij,
Zuster van mij, meisje,
Hebt óók verdriet,
Evenals Gij, Vader!
Ach, voor niets, ach, voor niets getrouwd zijt gij!
Ach, uw grijsheid
Zal komen zonder dees...
't Eerste ging zij, en nu gij er niet zijt meer, ach,
Moeder, ging 't huis verloren.
KOOR:
Admètos, draag uw leed gelaten want het moet:
Gij zijt niet de eerste, noch de laatste, wien de Dood
Een brave vrouw ontnemen kwam: bedenk u wel,
Dat alle menschen sterven moeten, wij dus óók.
ADMETOS:
Ik weet dat goed, en ook niet onverwacht vloog mij
Die ramp toe: juist doordat ik wist, lijd ik reeds lang.

Maar thans met de uitvaart dezer Doode vang ik aan.
Blijft daar dus staan en heft gij allen om de beurt
Den treurzang aan voor de' onverzoenbren God beneên,
En allen Thessalioten, over wie 'k gebied,
Beveel ik rouw te plegen om dees doode vrouw,
Hun haar te scheren, zich te kleeden heel in 't zwart.
En wie een vierspan ment of óók maar 'n enkel paard
Hebben de manen weg te snijden uit den nek.
Ook zij geraas van fluiten, lieren in de stad
Verboden van nu af, tien volle maanden lang.
Want nooit zal 'k een mij liever lijk begraven gaan,
Noch een dat beter voor mij was. Dus eer ik Haar,
Daar Zij alleen van allen voor mij sterven wou.
KOOR: *(strophe)*
O, gij bezwekene, ik smeek,
Moogt blijde gij wonen in Hades' huizing,
Waar geen zon is en altijd alles schemer.
Hem roep ik het toe, o, den God zwartlokkig
En hem ook, die 't roer houdt,
Zittend er bij, de grijsaard,
Die de dooden wegbrengt
En de beste van alle vrouwen meenam,
Ach, haar langs 't Acherontisch water stuwend
In zijn boot tweeriemig.
(antistrophe)
Dichters love' u zulle' in 't lied,
Lierzangen latend ruischen er zevensnarig
Of zingend als vogels hoog met hun stem slechts,
Wanneer jaarlijks keerend te Sparta komt
Het Karneïsche maandfeest,
Komend bij 't rijzen der Maan,
Heel den nacht door glanzend,
Zooals óók in het heerlijk-rijke Athene.
Zoodanig een zingen liet gij stervend achter aan de dichters.
(strophe b.)
Ware 't aan mij vergund ooit,
Vermocht ik u te halen

Naar het licht uit den donkren Hades,
Kokutos' stillen stroom langs
Door het beweeg onderaardscher riemen!
Gij toch, gij alleen, o, der vrouwen liefste,
Hebt gewaagd zelf uw man,
Hem uw eigen leven schenkend,
Voor 't doodslot te hoeden. Licht, o, koom, zij,
De Aarde op u neder te vallen, vrouw. Doch als ooit
Andere liefde uw man bevangt, o, dan wel zou hij zeer mij
Gehaat zijn, haatlijk zijn kroost-zelf.

(antistrophe b.)

Wilde toch zelfs zijn moeder,
Zijn vader niet, hoe oud ook,
Voor hem onder den grond gaan liggen.
Neen, niet redden wilden
Wie door hen wierd
De afgeleefden met vergrijsde haren...
Maar in jeugdbloei
Vergaand voor uw man zijt gij gestorven.
Mocht ook mij zijn toegevallen
Zulk een twee-eenig verbond met een vrouw (dat komt
Zelden in 't menschlijk leven voor:) bleve ze me in een smartloos
Bestaan steeds getrouw vereenigd!

HERAKLES:

Gastvrienden, die hier in het land van Pheres woont,
Tref ik misschien Admètos in zijn huizing aan?

KOOR:

De koning is in zijn paleis, o, Herakles!
Maar zeg, wat noopte u, naar dit ver Thessalisch land
Te reizen, en de stad van Pheres aan te doen?

HERAKLES:

Een opdracht van Tirynthischen Eurustheus kreeg 'k.

KOOR:

Voor welken zwerftocht kwaamt gij thans weer in 't gareel?

HERAKLES:

Naar Diomedes' vierspan, ver in 't Thracisch rijk.

KOOR:
Hoe zal dat kunnen? Is zijn aard u onbekend?
HERAKLES:
Volslagen. Nooit nog kwam ik in 't Bistonisch land.
KOOR:
Dien paarden wordt men slechts de baas door zwaren strijd.
HERAKLES:
Ik heb nooit „neen" gezegd, als er te vechten viel.
KOOR:
Tusschen u beiden zal 't om dood of leven gaan.
HERAKLES:
Welnu, het zal mijn eerste worstelstrijd niet zijn.
KOOR:
Maar sneeft die potentaat, wat baat zou u dat zijn?
HERAKLES:
Zijn paarden neem ik weg dan voor Tirunthus' vorst.
KOOR:
Het valt niet licht, te leggen hun de teugels aan.
HERAKLES:
Spuwen zij vlammen, vraag ik, uit hun neusgat-paar?
KOOR:
Neen, mannenvleesch verslinden zij met snel gekauw.
HERAKLES:
Voor wilde dieren, niet voor paarden, past zoo'n maal.
KOOR:
Hun ruiven kunt gij druipen zien van menschenbloed.
HERAKLES:
En op wat afkomst stoft hij, die dees paarden fokt?
KOOR:
Van Ares, en hij draagt een goud-zwaar Thracisch schild.
HERAKLES:
Gij noemt een taak, die mijner inborst waardig is.
(Want stevig ben 'k en streef altijd de steilten op)
Naardien ik 't zonental, dat Ares teelde, steeds
Met wapenen te keer ging, eerst Lukáon, dan
Dien andre, Kuknos, en ten derden maal nu zal 'k
Ten strijde met die paarden en hun meester gaan.

Want niemand zal ooit zeggen, dat hij Herakles
Heeft zien staan siddren voor der vijanden geweld.
KOOR:
Maar zie, daar waarlijk komt de koning van dit land
Admètos, zijn paleis uit, op ons toegeschreên.
ADMETOS:
O, zoon van Zeus, van Perseus' stam, wees welkom hier!
HERAKLES:
Admètos, koning der Thessaliers, 'k wensch u heil.
ADMETOS:
O, waar' dat mooglijk! Maar, naar 'k weet, gij meent het goed...
HERAKLES:
Hoe! zijt ge in rouw? En schoort ge uw golvend hoofdhaar af?
ADMETOS:
Vandaag moet ik een doode gaan begraven, vriend!
HERAKLES:
God zorge, dat dit niet een van uw kindren zij.
ADMETOS:
Die zijn daarbinnen, en zij leven allebei.
HERAKLES:
Uw Vader dan? Hij 's rijp van jaren: hij kan gaan.
ADMETOS:
Ook die bestaat nog en mijn moeder evenzeer.
HERAKLES:
Uw vrouw Alkestis zal toch niet gestorven zijn?
ADMETOS:
Eén woord zegt niet voldoende, hoe het met haar staat.
HERAKLES:
Spreekt zóó gij van een doode, of over een die leeft?
ADMETOS:
Zij is er nog en is er niet: dat doet mij pijn.
HERAKLES:
Nu weet ik even weinig: raadslen hoor 'k alleen.
ADMETOS:
Gij kent toch wel het noodlot, dat haar treffen moet?

HERAKLES:
'k Weet dat zij zich verbond, te sterven voor uw heil.
ADMETOS:
Hoe kan ze er dan nog zijn, nu zij dit heeft beloofd?
HERAKLES:
Ween om uw vrouw niet, vóór zij stierf: stel dat maar uit!
ADMETOS:
Weg is wie sterft, zoo goed als wie gestorven is.
HERAKLES:
Maar tusschen zijn en niet-zijn is een groot verschil.
ADMETOS:
Gij moogt dat denken, maar ik zie 't heel anders in.
HERAKLES:
Om wien dan weent gij? Van de u lieven, wie ging heen?
ADMETOS:
Een vrouw, aan wie 'k zoo even juist weer had gedacht...
HERAKLES:
Was zij van vreemden huize of wel uw bloedverwant?
ADMETOS:
Van vreemden huize, maar onmisbaar voor 't gezin.
HERAKLES:
Hoe kwam die dan te sterven, hier bij u in huis?
ADMETOS:
Zij kwam als kind hier, na haar eigen vader's dood.
HERAKLES:
Ach! had ik u maar aangetroffen, vrij van leed!
ADMETOS:
Wat zoudt ge in godsnaam willen doen, dat gij zoo spreekt?
HERAKLES:
Naar andrer vrienden gastvrij huis zal 'k moeten gaan.
ADMETOS:
Dat is niet mooglijk! Doe mij niet zoo'n schande aan, vorst!
HERAKLES:
Hem, die verdriet heeft, brengt een gastvriend niets
dan last.
ADMETOS:
Laat dood zijn, wie er stierven: ga naar binnen, gauw!

HERAKLES:
Te feesten in een rouwend huis komt niet te pas.
ADMETOS:
De gast-vertrekken, waar 'k u heenbreng, zijn ver-weg.
HERAKLES:
Neen, laat mij weg-gaan, en ik blijf u zeer verplicht.
ADMETOS:
'k Zal niet gedoogen, dat ge een andren gastvriend zoekt.
(Tegen een bediende)
Ga gij vooruit maar: hier 's de sleutel, en ontsluit
De gast-vertrekken, en beveel de opzichters, om
Een rijken maaltijd te bereiden, maar vooral
Sluit dan den binnen-doorgang, want een gast leef blij,
Zonder te hooren onze rouwklacht, wijl hij eet.
KOOR:
Admètos, zijt ge een dwaas geworden? Nu zoo'n ramp
Ons overviel, ontvangt gij gasten in uw huis?
ADMETOS:
Maar zou 'k dan beter doen, als ik mijn goeden vriend,
Die hier nu kwam, mijn woning en mijn land uitjoeg?
Daar denk ik anders over: want mijn ongeluk
Bleef even groot, al zou ik nu ongastvrij zijn.
Ja, 'k kreeg er dan een ongeluk nog bij, naardien
Mijn huis een slecht verblijf voor vrienden heeten zou.
En buitendien onthaalt hij zelf mij altijd goed,
Zoo vaak ik in het dròge land van Argos kom.
KOOR:
Hoe, dezen noemt gij uwen goeden vriend, en toch
Verzwijgt gij hem uw ongeluk, nu hij hier kwam?
ADMETOS:
Ja, hadd' hij ook maar iets geweten van mijn leed,
Dan had hij nooit mijn woning willen binnengaan.
En de een of ander moog' mij hierom laken, ja,
Zelfs zeggen, dat 'k niet wijs ben, maar mijn huis zal nooit
Zijn goede vrienden smaadlijk stooten van de deur.

KOOR: *(strophe a.)*

O, gij gastvrij huis, dat u zelf slechts bestuurt, van mijn vorst Admètos,
U heeft zelfs de Pythische klankenrijke Apollo
Waard gekeurd ter woning.
Hij hield het uit, der schapen geslacht
Op het veld te hoeden,
Schuingebogene helling langs,
Voor 't vee, dat er graasde, luid fluitend
Bruidzang steeds in de rondte.

(antistrophe a.)

Medegraasden zelfs, in hun vreugd om dat lied, de gevlekte lynxen,
Ja, zelfs uit het woud-op-'t-gebergte kwam der leeuwen
Bontgekleurde kudde.
Ook danste mede op klank uwer lier,
Phoibos, teergeschakeerd
De ree, luchtig van voet, gesneld.
Uit-ijlend der dennen hoog geboomte,
Buitlend blij bij het liedje.

(strophe b.)

Dies woont hij dan ook in dees hof,
Overal vol schapen bij 't heerlijk, want klaar
Boibische meervlak; door 't beploegen van 't land
Heeft hij den velden gesteld als een grens
Naar waar 't paardengespan der zonschijf
Donkrend één sekonde als stil schijnt staande in het Westen.
Evenzeer heerscht hij over 't zeevlak,
Van Pelias' havenlooze kust uit.

(antistrophe b.)

Nu zal hij met weenend gelaat
Oopnen zijn huis hem, die als vriend tot hem komt.
Wijl hij steeds luid-klaagt om zijn vrouw, die daar ligt
Binnen in 't huis als een doode: o, zijn brave natuur doet hem handlen naar plicht.
Bij goede karakters is alles van zelf als 't 'hoort:
Dus 't vertrouwen staat in mijn ziel vast,

Dat hij, die God eert, ook 't goede doen zal.
ADMETOS:
Pheraiers, gij hier, als mijn goede vrienden staand!
De doode kreeg àl eer nu reeds, en gaat gebracht
Worden omhoog ter brandmijt, dán naar 't graf.
Spreekt gij dus der gestorvne uw groet toe, zooals 't past,
Wen zij hier uitgaat op haar allerlaatsten weg.
KOOR:
Daar waarlijk zie 'k uw grijzen Vader langzaam-aan
Naadren en wie hem volgen dragen in hun hand
Sieradiên voor uw vrouw als laatste vreugd der doôn.
PHERES:
Ten zeerste met uw lot begaan, kom 'k hier, mijn zoon,
Want elkeen weet wel, dat ge een brave en flinke vrouw
Voorgoed zijt kwijt-gegaan, wat mij nu noopt, dit àl
Te komen brengen, schoon 't onprettig is te zien.
Ontvang dus dit geschenk van mij, en ga zij dan
Naar ondren: 't lichaam van die vrouw verdient dees eer,
Daar zij haar eigen leven gaf voor 't uwe, o, zoon,
En dus niet wilde, dat ik zonder kindren bleef,
Noch, dat mijn ouderdom wegteerde zonder u.
Zoo wist zij dus te maken, dat der vrouwen roem
Wel zeer zal stijgen, daar zij iets zoo braafs bestond.
(bij het lijk knielend)
O, gij, die hem hier redde en mij nieuw leven gaaft,
Ik lig hier neer, en groet u: moog de Hades zelfs
Geluk u schenken. Ja, 'k zeg, dat zóó'n echt ons baat:
Anders ware òngetrouwd te blijven 't beste nog.
ADMETOS:
Ik heb u *niet* doen nooden ter begrafenis:
Dus nu ge er tóch zijt, vind 'k dat ver van aangenaam.
En dat sieraad van u, dat leg ik haar niet aan.
Zij kan heel goed begraven worden zonder dát.
Meelijden had gepast U, toen 'k te sterven dacht,
Maar u schuilhoudend, Oude, liet gij doodgaan toen
De jongeren... en komt nu luid-uit klagen hier?
Gij zijt in waarheid nooit geweest mijn Vader, gij!

En zij door wiè ik heet gebaard te zijn kan nooit
Mijn Moeder heeten, neen, een telg van slavenbloed
Werd 'k heimlijk aan de borsten van uw vrouw gelegd.
Maar op de proef gesteld, hebt gij uw waren aard
Getoond, en 'k weet nu zeker, dat 'k uw zoon niet ben.
Voorwaar, in lafheid steekt gij boven allen uit,
Daar gij, na zóó'n lang leven, op het eind daarvan
Niet eens hebt willen, neen, niet durven sterven voor
Uw eigen zoon, maar toelaat dat een vreemde vrouw
Voor hem zich offert: daarom wil 'k dan ook naar recht
Haar Moeder noemen, Haar mijn Vader, Haar alleen!
O, wat een schoone roeping waar' 't voor u geweest,
Te sterven voor uw eigen kind, naardien de tijd
Die u voor 't leven overblijft slechts kort kan zijn!
'k Had dan met dees mijn verdren tijd doorleefd, terwijl
'k Thans eenzaam achterblijvend kreun van smart.
Maar gij, al wat een man van welstand krijgen kan,
Hebt gij genoten: in uw jeugd hebt gij geheerscht,
Mij ziende als zoon en erfgenaam van al uw goed,
Zoodat gij niet behoefdet bang te zijn, uw huis
Als prooi te moeten laten aan een vreemden man.
Ook kunt gij geenszins zeggen, dat 'k uw ouderdom
Te schande maakte, door te sterven, neen, veeleer
Heb 'k u geëerd, want 'k bleef in leven, maar daarvoor
Dankt gij, en wie mij baarde, mij op zóó'n manier.
Komaan, ga nieuwe kindren telen, haast u wat,
Om u te koestren in uw grijsheid en uw lijk
Te tooien en te laten kijken aan wie wil.
Want niet dees hand van mij zal u begraven gaan.
Wat ú betreft, ben ik reeds dood. En kreeg ik ooit
Een andren helper, die mijn leven waarlijk redt,
Dan zou 'k diens zoon en steun hem in zijn grijsheid zijn.
Losweg, zoo schijnt het, haken grijsaards naar den dood,
Brommend om 't lange leven en hun witten kop,
Maar als de Dood dichtbij komt, dan wil niemand nog
Sterven en 't oud-zijn lijkt dan lang zoo zwaar niet
meer.

KOOR:
Zwijg, want ons ongeluk is toch al groot genoeg!
Wind niet uw Vader nóg meer op, gij, jonge man!
PHERES:
Zoon, waan niet dat ge een Lydiër of Phrygiër
Voor geld gekocht, met smadend woord te schelden staat!
Vergeet gij soms, dat 'k ben een vrij geboorne, een echt
Thessalier, als mijn vader van Thessalisch bloed?
Te heftig bralt ge en 't smijten met die knapetaal
Zal 'k fel betaald u zette' eer dat gij mij verlaat.
Ik teelde u immers tot een heerscher in mijn huis
En voedde u op: maar moet 'k dies voor u doodgaan óók?
Nooit waarlijk heb 'k van zoo'n familiewet gehoord,
Dat Vaders voor hun kroost zich dooden: noch is 't Grieksch.
De mensch leeft voor zichzelf alleen, 't zij blijde of droef,
En wat gij van mij krijgen moest, hebt gij gehad.
Want over velen heerscht ge, en nog veel land daarbij
Erft ge als ik stierf, 'lijk ik het van mijn Vader kreeg.
Dus wat ontroofde ik u? wat heb 'k voor kwaad gedaan?
Sterven voor mij, dat wilt gij niet. Zoo ben ik óók.
Graag ziet ge 't licht: verbeeldt ge u soms, dat *ik* 't niet doe?
Het leven daar beneên zal lang zijn, naar ik denk,
En 't leven hier is kort wel, maar ook vol pleizier.
Gij nu, die schaamtloos u den dood ontworstlen dorst,
En, tegen 't Noodlot in, bleeft leven door dees vrouw
Te laten sterven: gij wrijft mij thans lafheid aan,
O, gij zelf, lafling, zwakker blijkend dan een vrouw,
Die, mooie jonge knaap! voor ú zich offren ging.
Gij vondt een prachtig middel uit, nooit dood te gaan:
Gij praat de vrouw, die gij juist hebt, eenvoudig om,
't Voor ú te doen. En scheldt ge uw vrienden dan nog uit,
Dat zij niet willen, waar ge u zelf te laf voor voelt?
Neen, zwijg! want weet, hebt gij uw eigen leven lief,
Andren doen óók zoo. En schimpt gij de huid mij vol,
Welnu, de waarheid, en geen zachte, hoort gij hier.

KOOR:
Reeds al te veel hebt gij elkander nu gehoond:
Laat verder dus uw zoon, o, oude man, met rust.
ADMETOS:
Spreek maar: ik deed het óók: maar als der waarheid taal
U pijn deed, moet gij daarom dan aan *mij* misdoen?
PHERES:
Ik had misdaan, indien 'k voor u gestorven waar'.
ADMETOS:
Is een oud leven méér waard dan een flinke man?
PHERES:
Een enkel leven heeft een mensch maar, één slechts, één...
ADMETOS:
En daarom woudt gij langer leven dan Zeus-zelf.
PHERES:
Gij wien ik niets dan goed deed ooit, verwenscht gij mij?
ADMETOS:
Ja, want ik zie, dat ge al te veel van 't leven houdt.
PHERES:
En gij dan? Ligt die dáár niet, waar *gij* liggen moest?
ADMETOS:
Dat is 't bewijs juist van uw lafheid, man-van-niets!
PHERES:
Toch stierf zij niet door *mijne* schuld, dat weet gij wel!
ADMETOS:
O, als gij in de toekomst mij eens noodig krijgt!
PHERES:
Neem vele vrouwen: méér slachtoffers krijgt gij dan!
ADMETOS:
Tot úw beschaming, ja, daar gij niet sterven woudt!
PHERES:
Lief is mij 't zonnelicht, zéér lief, dat stem ik toe.
ADMETOS:
Want laag is uw karakter: neen, zóó doet geen man.
PHERES:
Stil-spottend woudt gij mij begraven: dát's mislukt.

ADMETOS:
In schande zult gij dan ook sterven, als gij sterft.
PHERES:
Wat men mij nazegt, als ik dood ben, raakt mij niet.
ADMETOS:
De grijsheid zit toch vol van onbeschaamdheid, bah!
PHERES:
Zeer zeker leed *zij* niet daar aan: neen, zij was dwaas.
ADMETOS:
Ga daadlijk weg: want ik moet haar begraven gaan.
PHERES:
Ik ben al weg: begraaf maar wie gij hebt vermoord!
Haar bloedverwanten zullen u wel straffen gaan.
En 'k zeg: Akastos zou geen man meer moeten zijn,
Zette hij niet betaald u zijner zuster bloed!
ADMETOS:
Knijp zelf maar uit en zij, die met u samenwoont!
Als kinderloozen, -- 'k ben uw zoon niet meer: dat spreekt --
Zult ge oud zijn: niet terug keert ge onder 't zelfde dak
Met mij, en als ik door 'n heraut verkondgen kon,
Dat ik uw erf zal mijden, zou 'k dat zeker doen!
Maar wij nu — sterk doorstaan moet worden wat ons trof —
Komt, laat ter brandmijt brengen ons dit doode lijf.
KOOR:
Ach! wee, ach! verloorne door moed, gij!
O, hoogdurvende, al-allerbeste,
Vaar nu in vrede! Hermes daaronder
En Hades ontvange u en is daar ginds
Voor de goeden iets goeds, neem deel in dat heil,
Naast Persefassa gezeteld!
DIENAAR:
Reeds vaker heb 'k uit allerlei gewest en streek
Gekomen gasten hier in 't koningshuis gezien:
Eten dan zette ik vóór hen, maar nog nooit ontving 'k
Een kerel van zóo min allooi als die nu kwam.
Al daadlijk, schoon hij zag mijns meesters diepe smart
Stapte hij binnen, schrijdend snel de poorten door

En niet bescheidenlijk aanvaardde-i wat hij kreeg
Van 't geen in huis was, — neen, schoon hij het rouwen zag,
Spoorde-i tot spoed aan, als hij even wachten moest,
En met den klimop-houten beker in zijn hand
Dronk gulzig hij de donkre wijnsoort altijd-door,
Totdat de gloed van 't vocht, hem sterk verhittend, gansch
Beving en hij met mirtetakken om zijn kop getast
Wanklankig joelde. O, toen was 't een gemengd geluid:
Hier hij, die zong en niet in 't minst meer dacht om iets
Van andren: en dáár wij, die stil-weg weenden, want
Onze oogen droogden heimlijk we, als de gastvriend keek,
Ons hoofd omwendend, want dat had men ons gelast.
En nu ben ik in 't huis nog altijd doende, om hem
Propvol te stoppen: 't moet bepaald zijn een bandiet!
Maar de arme, mijn vorstin, is 't huis reeds uit: ik ging
Niet mee: geen hand stak ik omhoog ter rouwklacht haar,
Mijn Meesteres, die mij en de' anderen geweest
Is als een Moeder: steeds behoedde ze ons voor straf,
Haar man kalmeerende. O, dat is een ploert, die vent
Die hier zoo ongelegen binnenvallen kwam.

HERAKLES:

Wel zoo, wat kijk jij somber en nadenklijk, zeg?
Tegen een gastvriend doet men niet als bullebak,
Neen, hartelijk uitnoodigend ontvangt men hem!
Maar jij, als jij een vriend des huizes komen ziet,
Wacht hem zuur-stroefjes met een fronsend voorhoofd af,
Als ging dat ongelukje-in-huis je heel erg aan.
Komaan, ik zal je mores leeren... Dichterbij!
Weet jij nog niet, hoe 't in de wereld toegaat, vriend?
Ik denk welhaast van niet: hoe zou je ook? Hoor dus goed!
Al menschen is 't beschoren, om eens dood te gaan
En geen is zóó knap, dat hij zeker weten kan,
Of hij den dag van morgen nog beleven zal.
Omduisterd liggen ons de wegen van het Lot:
Geen leering maakt ons wijzer en geen kunstjes ook;
Dus, nu gij dit van mij gehoord hebt, en ge 't weet,
Maak verder pret maar, drink een glaasje, en denk er om

Dees dag slechts hebt ge en al de rest is ongewis.
Maar eer vooral Haar, Kupris, de allerprettigste
Van alle Goden, want Zij meent het goed met ons.
Laat al de rest maar waaien en vertrouw alleen
Op wat 'k hier zeg, indien gij 't daarmeê eens kunt zijn.
Ik meen het, zet uw al te groot verdriet op zij
En drink een glas met wie daarbinnen zijn in 't huis!
Vlecht bloemen om uw hoofd: 'k weet zeker dat
dan gauw
De golf, die uit den beker neergulpt in je maag,
Je stuursch en stroef humeur zal om doen slaan in lol:
Wanneer men mensch is, moet men menschlijk voelen ook,
Want voor de aanstellers met strak-fronsend brauwenpaar,
Voor allen zonder onderscheid — ik weet het goed —
Is 't leven niet in-waarheid leven, maar een ramp.

DIENAAR:

Daar ben ik het mee eens wel, maar 't is thans geen tijd
Voor feestelijken maaltijd hier met lach en scherts.

HERAKLES:

Hoe zoo? Is de afgestorvne niet een vreemde vrouw?
Dus niet zoo treuren, want uw Meesters leven nog.

DIENAAR:

Leven? Dus wat hier voorviel, bleef u onbekend?

HERAKLES:

't Schijnt dat uw Meester mij iets voorgelogen heeft.

DIENAAR:

Och! goed voor 'n gastvriend, ja, soms al te goed is hij.

HERAKLES:

Maar moet ik 't minder hebben, daar een vreemde stierf?

DIENAAR:

Maar al te na aan 't hart ligt ons die Doode, eilaas!

HERAKLES:

Verzweeg hij waarlijk mij een ramp dan, die hem trof?

DIENAAR:

Maak gij maar pret: wij voelen meê met onzen Heer.

HERAKLES:

Zoo spreekt men niet van leed, dat ons niet schelen kan.

DIENAAR:
Kon 't ons niet schelen, 'k stoorde u in uw feestmaal niet.
HERAKLES:
Mijn gastheer deed niet tegen mij, zooals 't behoort.
DIENAAR:
Gij kwaamt in huis hier op een ongelegen tijd!
Er is hier rouw, dat ziet ge aan ons geschoren haar
En al die zwarte kleêren.
HERAKLES:
Wie dan ging er dood?
Ging een der kindre' of 's konings grijze vader weg?
DIENAAR:
Neen, neen, zij zelve stierf, Admètos eigen vrouw.
HERAKLES:
Wat zegt gij daar? En toch gastvrij heeft hij me onthaald!
DIENAAR:
Ja, u zijn deur te wijzen leek hem ongepast.
HERAKLES:
O, arme kerel, die zóó'n vrouw zijt kwijtgegaan!
DIENAAR:
Niet Zij slechts, neen, wij allen hebben 't afgelegd!
HERAKLES:
Ik heb wel iets gemerkt: ik zag zijn oog betraand,
Zijn hoofd kaal en zijn aanschijn droef, maar daar hij zei,
Dat hij alleen een vreemde vrouw begraven ging,
Gaf 'k eindlijk toe en ging de poort in van zijn huis.
Daar binnen toen dronk ik mijn glas, immers al ging
't Hem slecht, hij bleef mijn vriend toch, ja, ik slempte en zwolg
Met bloemen om mijn hoofd, door jouw schuld; jij verzweeg,
Dat hier het ongeluk in huis gekomen was.
Maar waar 's haar graf? Ik gaf haar gaarne een laatsten groet.
DIENAAR:
Ga recht-uit daar den weg af naar Larissa heen:
Haar fraai-gebootste grafsteê zult gij daar wel zien.

HERAKLES:
O, hart-van-mij, dat reeds zoovéél droeg, o, mijn ziel,
Laat nu weer zien, wat voor een soort van zoon eens schonk
Alkmene, de Tirynthische prinses, aan Zeus!
't Is nu mijn plicht die kortelings gestorven vrouw
Terug te halen uit den dood naar hier, naar huis.
Admètos ben 'k iets schuldig voor zijn goed onthaal,
Dus gaande naar der Dooden zwart-omhulden Vorst,
Zal 'k Thanatos opwachten daar: o, 'k vind hem wel
Want vlak bij 't graf drinkt hij der offerdieren bloed,
En plots spring 'k dan te voorschijn uit mijn schuilhoek, pak
Hem beet, slaand bei mijn forsche handen om hem heen
En niemand is er, die hem dan verlossen kan.
Maar mocht 'k niet slagen op die jacht, want tref 'k hem niet
Aan 't smullen bij den offerbloedkoek, dan daal 'k snel
Naar 't zonloos huis van Kora en haar Koning af.
En eisch Alkestis op: o, zeker krijg 'k haar meê
Naar boven, waar 'k haar dan terug-geef aan haar man,
Die mij niet wegjoeg uit zijn huis, neen, gul ontving,
Ofschoon hemzelf de rampspoed drukte, zwaar als lood.
Maar uit respekt verzweeg hij dat, die brave vent!
Niemand in heel Thessaliê kan meer gastvrij zijn:
En 'k wil dus niet, dat ooit hij denken zal met recht:
'k Ben goed geweest voor iemand, die het niet verdient.
ADMETOS:
O, wee! o, wee! 't Is wreed hier te gaan!
't Is wreed te zien mijn verlaten huis!
O, wee! wee! wee! helaas! helaas!
Waar ga 'k? waar sta 'k? Wat te zeggen? te doen?
Mocht ik maar sterven!
Waarlijk tot smart ben 'k door mijn Moeder gebaard, —
Ik benijd hen die dood zijn: o, ik verlang
Hades! ach, voor altijd in uw huis te zijn!
Want niet het zonlicht ben 'k blij meer te zien,
Noch op dees aard' hier omhoog te loopen.
Want mij beroovend van 't liefst wat ik had,
Nam Dood, ach, haar meê naar den Hades.

KOOR:
Ga weg, ga weg! berg u in 't paleis daar!
ADMETOS:
Wee! wee!
KOOR:
U trof leed, waard uw geklaag aldoor.
ADMETOS:
O, wee!
KOOR:
Door het verdriet gij waadt! Dat voel ik!
ADMETOS:
Wee, wee!
KOOR:
Voor Haar daar kunt gij niets meer doen...
ADMETOS:
O, wee, wee, wee!
KOOR:
En nooit meer zult gij zien het gelaat van uw vrouw
Vlak vóór u nooit: 't is treurig!
ADMETOS:
Gij raakt daar juist aan wat diep mij martelt!
Want wat grooter verdriet kon mij gebeuren?
'k Verloor nu mijn vrouw... bracht ik maar nimmer
Hier in dit huis haar als mijn trouwe genoot.
Best doet wie niet trouwt, geen kindre' ooit ook verwekt;
De ziel leeft dan alleen, 's leeds last te torsen
Valt nog al licht dan.
Maar kinderen zien en 't echtelijk bed
Rondom door den teistrenden dood steeds belaagd,
Dat's duldeloos hard. Beter voor altijd
Ongehuwd te zijn en te blijven.
KOOR:
Een onontworstelbaar Noodlot nadert!
ADMETOS:
Wee! wee!
KOOR:
Geen eind komt er wel ooit aan uw leed...

ADMETOS:

Helaas!

KOOR:

Al is het zwaar dat verdriet, toch draag het.

ADMETOS:

Wee! wee!

KOOR:

Draag: zijt gij de eerste mensch die leed?

ADMETOS:

Helaas! wee mij!

KOOR:

Uw vrouw verloort gij: anderen treft weer iets
Anders, zooals 't bij menschen gaat steeds.

ADMETOS:

Langduurge rouwpijn! smartdiepte om het liefst'
Liggend in de aarde.
Waarom hieldt gij me af, toen 'k storten wou
Neer in 't graf, daar 't gaapt, samen met Haar, ach!
Liggend voor altijd, liggend met mijn Lief!
Want voor één zou dan twee levens de Dood
D'altrouwste van al voor zich winnen, die saam
't Acherontisch stroomvlak bevoeren.

KOOR:

Een bloedverwant had ik eens, wien was ontvallen
zijn eenge
Zoon... o, smart in huis daar
Om dat kind, en echter
Niet daarom ook maar 'n minuut terneêrgedrukt,
Alhoewel hij de grijsheid
Reeds langs zoo meer nakwam
En het eind zijns levens.

ADMETOS:

Hoe vreemd zijt gij, huis! Moet ik hier ingaan?
Blijft mijn woonst gij, nu hier viel alles
Uit zoo heel anders... ach, wel groot is 't verschil
Met het glanslicht eens, door fakklen gespreid.
Blij onder bruidszangen kwam ik hier in

Met mijn dierbare vrouw, samen hand in hand,
En ons kwam 't luid-op jublende koor na,
Prijzend gelukkig die Doode en mij,
Daar hoog van geslacht en van de' edelsten stam
Eenig voor altijd wij droegen 't leven!
Maar voor het lied klinken nu klachten alleen...
Kleedij ook van wit niet, maar een rouwkleed
Omhult mij, nu 'k ga
Ginds, ach, naar de eenzame sponde.
KOOR:
Tot uw gelukvol leven brak onverhoeds naderbij dit
Lijden, maar gered toch
Hebt ge uw eigen Zijn thans.
Zij is van u weg, en van uw lieve trouw...
Wat verbaast ge u toch? Veelmaals
Reeds ging iemands Liefste
Door den dood verloren.
ADMETOS:
Vrienden, het lot van mijne vrouw is zaliger
Dan 't mijn te noemen, schoon het schijnbaar anders lijkt.
Want voortaan zal zij vrij van al ellende zijn,
Daar ze alle leed te boven kwam en roem nog won.
Maar ik, die sterven moest, doch mij aan 't lot onttrok,
Zal een rampzalig leven krijgen: 'k Voel dat goed.
Want hoe zal 'k ooit dit huis weer durven binnengaan?
Wie zal mij welkom heeten? En wie spreek ik toe,
Waardoor de thuiskomst prettig wordt? Waar moet ik heen?
Want blijf 'k in huis, 't alleen-zijn jaagt mij weer eruit,
Zoodra 'k een blik op 't leege bed sla mijner vrouw
Of naar den stoel kijk, waar ze op zat. De bodem ligt
Vol stof het heele huis door: aan mijn knieën hangt
Weenend mijn kroost, en roept om Moeder: 't dienst-gezin
Hoor 'k klagen, dat het zulk een Meesteres verloor.
Zoo zal 't daarbinnen toegaan: maar daarbuiten kwelt
Mij 't zien van andrer bruiloft, en het saamgesprek
Der vrouwenkransjes: 't zal niet zijn, om uit te staan,
Als 'k opmerk, hoe mijn vrienden alle zijn getrouwd

En wie vijandig mij gezind is, zegt dan licht:
Daar gaat die schandeman, die niet te sterven dorst.
Neen, die den dood ontweek, door in zijn plaats zijn vrouw
Te laten sterven, Die meent nog een man te zijn!
Zijn ouders haat hij, daar zij leven wilden. Maar
Dat wil hij zelf toch óók. Welnu, zoo'n roep bij 't plebs
Zal 'k krijgen, dus wat kan mij 't leven waard nog zijn,
Als 'k zelfs nog in mijn ongeluk belasterd word'?
KOOR: *(strophe a.)*
Ik drong door in de Dichtkunst,
En hoog-denkend ook peinsde ik.
Doch ook werkte ik in wetenschap,
Maar niets sterkers dan 't Noodlot
Vond ik, zelfs niet een heulkruid op
Thracische tafelen, waar
Orpheus' zangstem verschijnen
Deed hen, noch ook wat Phoibos aan
Heelende middlen gaf ooit
Willend hij het veelgeplaagd
Sterflijk geslacht ten baat zijn.
(antistrophe a)
Zij alleen van al goden
Heeft geen áltaar noch beeld waartoe
Naadrend vroomlijk men offers brengt.
Naak mij, Heilige, nooit toch
Meer hoog-groot dan in vroegren tijd!
Want wat Zeus ach! ons toewenkt,
Saam met U ook vervult Hij 't —
Ja, het ijzer, 't Chalybisch, dwingt
Gij als met sterke handen...
Diep in uw rotsig-gekapt
Binnenste leeft geen schaamte.
(strophe b.)
U ook nu greep vast de Godin sterk in der vuist boeiknel.
Draag stil: want nooit door geweld zult van beneên gij
Omhoog-halen wie dood reeds zijn. Zelfs der goden
Geboornen dalen roemloos neer in den dood.

O, lief, toen zij was nog bij ons,
Ook lief nu zij is verscheiden.
De al-edelste vrouw van allen
Hadt ge als gade aan uw bed verbonden.
(antistrophe)
Niet als een graf sterflijker liên geldt van nu voor ieder
't Lijkgesteent uwer vrouw: als godlijk met eerbied
Ziet elk 't aan, die er langs beweegt.
Ja, wie 't slingrend pad met zwaren
Tred op-stijgt, daar, hij zegt:
Dees heeft voor haar man zich geofferd,
Nu leeft ze als een zaalge godheid.
'k Groet, Eerwaarde, u: wees genadig!
Zoo zal elk haar met eere groeten.
Maar zie, daar, naar 't wil schijnen, komt Alkmene's zoon
Toeloopen, snel, Admètos, op uw huis-en-haard.
HERAKLES:
Vrij moet men altijd kunnen spreken met een vriend,
En geen verwijt verzwijg men ooit hem, in de borst
Het bergend; zie, toen 'k inkwam op uw ongeluk,
Had 'k ook gedacht, dat gij als vriend met me om zoudt gaan.
Maar gij hebt met geen woord ervan gerept, dat daar
Uw vrouw als lijk lag: neen, gastvrij onthaaldet gij
Me, alsof er slechts een vreemde te betreuren viel.
En ik, mijn hoofd bekransend dus, want blij van zin,
Goot daar in 't huis plengoffers voor de goden uit.
Maar al verwijt ik, ja, 'k verwijt, dat gij zoo deedt,
Daarom toch wil ik u niet kwellen in uw nood.
Maar waarvoor 'k nú nog even bij u aankom, hoor!
Dat's dit: Neem en bewaar voor mij hier deze vrouw,
Totdat 'k terug-ben met het Thracisch paardenspan,
Als 'k eerst den koning der Bistoniers heb gedood;
Maar overkomt me iets, (wat 'k niet hoop, graag keer 'k terug.)
Dan laat 'k haar als slavin u na, een klein legaat:
Met heel veel moeite kreeg ik haar in handen eens,

Een algemeene wedstrijd voor athleten was
Er uitgeschreven, met een prachtstuk van een prijs,
Waardoor 'k haar kreeg als overwinningsloon, die dáár
Nu staat: want al wie zegevierde in heeten strijd
Kreeg paarden, maar wanneer de strijd wat zwaarder was,
Vuistkamp en worstlen, werd een kudde 't loon.
Dan volgde een vrouw: en daar 'k er tòch was, schaamde
ik mij,
Zoo'n mooien prijs te laten en niet meê te doen.
Maar 'k zei 't reeds, 't is aan ú, te zorgen voor die vrouw,
Want *niet* door diefstal, maar door kracht verwierf
ik haar,
En mettertijd zult gij mij dankbaar zijn hiervoor.
ADMETOS:
Niet wijl 'k u minder achtte of voor mijn vijand hield,
Verborg ik u 't ellendig doodslot mijner vrouw...
Neen, maar een nieuw leed had 'k getast bij 't leed, dat
'k droeg,
Als g' naar 't huis eens andren vriends hadt moeten gaan,
Terwijl 'k toch reeds genoeg leed te beweenen had.
Dus deze vrouw, als gij 't vergunt — ik smeek 't u, vorst!
Vertrouw haar liever 'n anderen Thessalier toe,
Die *niet* heeft doorgemaakt wat *ik* moest: vrienden hebt
Gij vele in Phérai: dus wek *niet* mijn smart opnieuw!
Ik zou niet zonder tranen kunnen blijven, als 'k
Haar zag in huis hier: maak mijn leed niet grooter dus
Dan 't *is* reeds: 'k heb genoeg verdriet, meer dan genoeg...
En waar zou moeten blijven hier die jonge vrouw?
Want zij is jong: dat wijst haar kleeding uit en tooi.
Kan zij soms wonen saam met mannen in één huis?
Hoe blijft zij ongerept bij al die jongelui?
Een flinken jongen houdt men niet zoo licht in toom.
Maar daar haar lot mij gaat ter harte — ze is van ú —
Zeg, dat 'k haar opberg in de kamer mijner vrouw...
Kan 'k haar beslapen laten dan der Doode bed?
Een dubblen smaad dan draag 'k, want door de burgerij
Hoor 'k mij verwijten, dat 'k, wie wèl mij deed, verried

Doordat 'k in bed viel met een andre jonge vrouw,
Terwijl 'k die Doode — o, al mijn eerbied is zij waard —
In alles heb te ontzien. En dáárom gij, o, vrouw,
Wie gij ook zijn moogt... 'k zeg u, dat ge Alkestis lijkt
Zoowel in lichaamsvorm als lengte... 't is wel vreemd.
Wee mij, 'k vraag, bij de Goden! neem die vrouw daar weg!
Kwel mij niet langer: 'k meen mijn eigen vrouw te zien...
't Is of mijn hart berst, er een stroom van tranen breekt
Uit bei mijn oogen, o, ik ongelukkige,
Hoe bitter proef ik deze nieuwe, tweede smart!
KOOR:
Ik kan niet zeggen, dat uw lot gelukkig is,
Maar iedereen moet dragen wat de Godheid geeft.
HERAKLES:
Ik wou, dat ik de macht had om uw vrouw voor u
Naar 't licht omhoog te halen uit het doodenrijk!
Hoe gaarne zou ik u die gunst bewijzen gaan!
ADMETOS:
Ik weet wel, dat gij dat zoudt willen doen. Maar hoe?
De dooden kan men niet meer levend maken, neen!
HERAKLES:
Kom, overdrijf dan niet: gelaten draag uw lot!
ADMETOS:
't Valt lichter te vermanen dan te lijden, Vorst!
HERAKLES:
Wat zou 't u baten, ook al zuchttet ge altijd-door?
ADMETOS:
Dat zie 'k ook zelf, maar 't innerlijk beweeg duurt voort.
HERAKLES:
Daar gij haar liefhebt, moet gij weenen, want ze is dood.
ADMETOS:
Ja, 'k ging door haar te gronde en méér nog dan'k
hier zeg.
HERAKLES:
Gij hebt een brave vrouw verloren, dát staat vast.
ADMETOS:
Zoodat dees man die hier staat, nooit meer lachen zal.

HERAKLES:
De tijd verzacht uw leed wel, och, 't is nu nog jong.
ADMETOS:
Spreek niet van tijd. Mijn eenge tijd, dat is de Dood.
HERAKLES:
Een vrouw, o, een nieuw huwlijk geeft u zeker rust.
ADMETOS:
Zwijg! o, wat zegt gij daar? Dat zou niet gaan, neen, nooit!
HERAKLES:
Hoe dat? Sluit gij geen ander huwlijk? Blijft ge alleen?
ADMETOS:
Geen enkle vrouw zal ooit meer liggen aan mijn borst.
HERAKLES:
Kom aan, daar wordt de Doode toch niet beter door?
ADMETOS:
Háár, haar heb ik in eer te houden, waar Ze ook zij!
HERAKLES:
Dat is wel mooi gezegd, maar 't blijft een dwaasheid toch.
ADMETOS:
'k Moog sterven, als 'k ooit háár, die niet meer leeft,
verlaat!
HERAKLES:
Kom, neem haar edelmoedig nu maar op in huis!
ADMETOS:
Neen, bij uw Vader Zeus-zelf smeek ik: eisch dat niet!
HERAKLES:
En toch, gij zoudt verkeerd doen, als gij dat niet deedt.
ADMETOS:
Pijn zonder eind zou 't zijn voor 't hart mij, als ik 't deed.
HERAKLES:
Kom! wat gij doet voor mij, is ook voor ú niet kwaad!
ADMETOS:
O, 'k wou, dat gij die vrouw maar nooit gewonnen hadt!
HERAKLES:
Nu ik gewonnen heb, wont saam met mij ook gij!
ADMETOS:
Dat's mooi gezegd: maar laat die vrouw nu henengaan.

HERAKLES:
Weg-gaan, dat zal ze als 't moet: maar kijk eerst of het moet.

ADMETOS:
Ja, 't móet en 'k hoop dat gij mij dit ten goede houdt.

HERAKLES:
Ik heb er wat meê voor, dat gij haar ziet, mijn vriend.

ADMETOS:
Welnu, ik wil niet, maar gij vraagt het, dus... het zij!

HERAKLES:
Gij zult me er eenmaal dankbaar zijn voor. Doe 't dus maar.

ADMETOS *(tegen zijn knechten):*
Brengt haar dan maar het huis in, als 't niet anders kan.

HERAKLES:
Die vrouw mag niet door slaven worden aangeraakt!

ADMETOS:
Breng haar dan zelf in huis, al' u d't beter lijkt!

HERAKLES:
Neen, aan uw eigen hand alleen vertrouw 'k haar toe.

ADMETOS:
Aanraken, *ik* haar? Neen. Laat zelf zij 't huis ingaan.

HERAKLES:
Nogmaals, uw eigen rechterhand alleen mag 't doen.

ADMETOS:
Vorst, vorst; gij dwingt mij om te doen wat ik niet wil.

HERAKLES:
Moed! steek uw hand maar uit en raak die vrouw dan aan.

ADMETOS:
Welnu, dat doe ik hier met afgewend gelaat...

HERAKLES:
Hebt gij haar stevig vast?

ADMETOS:
Ja.

HERAKLES:
Best, en zeg nu maar,
Dat ik, Zeus' zoon, een flinke gastvriend voor u ben.

Gauw, kijk haar aan, of zij misschien wat van uw vrouw
Heeft, want ik denk dat al uw smart dan wordt tot vreugd.
ADMETOS:
Goden! ik sta verstomd... o, wonder ongehoopt!
Dat is mijn eigen ware vrouw, die ik daar zie!
Begoochelt mij met ijdle vreugde hier een God?
HERAKLES:
Denk dát toch niet: wie gij daar ziet, dat is uw vrouw.
ADMETOS:
Of 't moest een spookverschijning uit de Dooden zijn...
HERAKLES:
Ik, hier uw gastvriend ben geen geest-bezweerder, zeg!
ADMETOS:
Dus Haar, die ik begraven heb, mijn vrouw zie 'k daar?
HERAKLES:
En òf... 't Verbaast mij niet, dat gij 't nog niet gelooft.
ADMETOS:
Aanraken kan 'k haar, met haar spreken? Leeft zij dan?
HERAKLES:
Spreek maar! Want alles wat gij hebt verlangd, staat dáar.
ADMETOS:
Allerliefst aanschijn, o, gestalte van mijn vrouw!
Onverhoopt gekoom'ne, die 'k nooit meer dacht te zien!
HERAKLES:
Daar is ze, en moog' geen God u haar misgunnen gaan!
ADMETOS:
Hoog-eedle Zoon, Gij, van den grooten Zeus,
Moog 't u in alles welgaan, en uw Vader-zelf
Steune U, want Gij hielpt mij omhoog weer, gij alleen!
Maar hoe kreegt gij haar weer naar 't licht omhoog-gehaald?
HERAKLES:
Wel, 'k heb der schimmen Baas een beetje klein gemaakt.
ADMETOS:
En waar hebt gij dien kampstrijd met den Dood bestaan?
HERAKLES:
Bij 't graf greep 'k onverwacht met bei mijn hande' 'm beet.

ADMETOS:
Maar waarom blijft die vrouw geluidloos altijd-door?
HERAKLES:
Haar stem te hooren is u niet geoorloofd, eer
Der dooden wijding haar weer afgenomen is,
En dát kan eerst gebeuren op den derden dag.
Dus breng haar nú maar 't huis in, en houd verder ook,
Admètos, zooals 't past, de gástvrijheid in eer.
En nu vaarwel: 'k ga thans op weg weer, om te doen,
Wat mij Eurustheus verder opgedragen heeft.
ADMETOS:
Neen, blijf bij óns, en neem dan deel aan 't vreugdemaal.
HERAKLES:
Later zal dat gebeuren, maar nu heb ik haast.
ADMETOS:
Succes met alles dan en kom weer gauw terug!
En nu beveel ik alle burgers van mijn rijk
Dat zij ten dans zich reiën en de altaren vol
Staaplen met offers, alles geure en rooke omdat
Mijn leven omsloeg van die allergrootste ellend
In zaligheid. Ja, daarom wil ik blijde doen.
KOOR:
Duizendvoud-rijk is der goôn bestel:
Onverhoopt handlen en reeglen zij 't al .
Wat men verwachten zou wordt niet vervuld.
Juist wat men *niet* denkt, daarvoor vinden ze een weg:
Zoo kwam hier dit spel tot een einde.

EINDE

EENIGE KORTE, TOELICHTENDE AANTEEKENINGEN

bladz. 6. „Te dooden hem," etc.
Dit is natuurlijk een sarkastische scherts van den Dood, waarmeê hij Phoibos in de rede valt. De Dood staat er op, om Admètos meê te nemen, en wil zich daar niet van laten afbrengen.

„Neen, maar om dood te maken," etc.
Phoibos zinspeelt hier op de ouders van Admètos, die hij graag in diens plaats wou zien doodgemaakt.

bladz. 7. En 'k stap dus 't huis in.
Dat men zich moet voorstellen, als vormende den achtergrond van het tooneel.

bladz. 8. Paian, een bijnaam voor Phoibos.

bladz. 9. Phoibos' zoon. Asklepios (Aesculaap).
Zeus werd nl. boos op Asklepios (den schutsgod van alle geneesheeren) omdat hij vele menschen, wier dood door de Hoogere Machten was bevolen, door zijn kruiden weer aan het leven terug te geven wist.

bladz. 10. Hij zal dit pas beseffen, etc.
De dienares verwijt hier zijdelings haren Meester blijkbaar eenige koelheid.

bladz. 11. O, mijn Godin, nl. Hestia, in het Latijn Vesta, de godin van den haard en het vuur..

Dien man van mij.
Dit is een typisch menschelijk staaltje van Alkestis. Doordat zij zich voor hem gaat opofferen, voelt zij zich boven haar man staan, zooals zij dan ook feitelijk doet.

bladz. 13. „Ach, zelfmoord is"
In sommige edities wordt dit gegeven als een deel van het koor.
Het past echter m. i. beter in den mond der Dienares,

die een vrouw van minderen stand is, en dus familjaarder spreekt.

bladz. 18. Hij denkt er maar altijd aan, om door anderen gered te worden.
Dit is een treffend staaltje van 's dichters kranigen realistischen kijk.

bladz. 20. In deze strofe heb ik een kleinigheid, een volksnaam, weg-gelaten, die tot den zin niets afdoet, en ons thans levenden niets zegt.

bladz. 21. Pheres, de vader van Admètos is evenzoo egoïst als zijn zoon. Maar hij weet dat egoïsme minder onbewust-handig te maskeeren dan deze, en wordt daardoor een lichtelijk grappige, en vrijwel antipathieke figuur.

bladz. 28. „En kreeg ik ooit een andren helper".
Hier verraadt Admètos aardig zijn eigen egoïsme. Terwijl zijn vrouw zooeven voor hem is doodgegaan, voelt hij in zijn onbewustheid alreeds eenige neiging, om datzelfde gevaarlijke spelletje nog eens te spelen, waarbij dan natuurlijk een ander als zijn vrouw het loodje erbij zou moeten leggen.
Een ander bewijs voor Admètos' ego-centrische natuur vindt men hierboven, waar hij, als zijn vrouw zich voor hem heeft opgeofferd, met zijn algeheele toestemming, toch nog blijft zeggen: „Helaas, ik ging te grond", zonder aan háár te denken.

bladz. 30. In dit schelden op zijn vader, al verdient die man het wel, komt zijn eigenlijk niet sympathiek innerlijk goed aan den dag.
Phères en Admètos, de vader en de zoon, ontgeven elkander eigenlijk niet zoo verschrikkelijk veel.

bladz. 32. Met „kunstjes" bedoelt Herakles hier de praktijken der priestelijke waarzeggers. Euripides laat hier door zijn mythischen heros iets zeggen, wat hijzelf slechts, de moderne Athener, denken kan. Voor Herakles zelf, den lijfelijken zoon van Zeus, is zoo'n minachting van de waarzegkunst al te rationalistisch-verlicht.

bladz. 35. „Kora en haar koning".
Kora (het meisje) is Persephone, de godin der onder-

wereld, die door Hades geschaakt was en tot zijn vrouw gemaakt. In het, heusch, fraaie gedicht De Raptu Proserpinae van Claudianus, die een veel genietbaarder dichter is, dan de heeren literatuur-geschiedenis-schrijvers gewoonlijk meenen, wordt de historie dier schaking verhaald.

bladz. 39. „op Thracische tafelen".
Het ten noorden van Hellas liggende en ten tijde van Euripides, dus een eeuw vóór Alexander den Groote, nog vrij primitieve Thracië kon natuurlijk voor de levendige verbeelding der Grieken gelden als een land van wonderen en bovennatuurlijkheid.

bladz. 42. „Ja 'k ging door haar te gronde".
Dit klinkt als een verwijt, terwijl hij integendeel Alkestis alleen dankbaar heeft te zijn. Want ware Alkestis er niet geweest, of had zij zich niet voor hem geofferd, dán zou hij eerst echt en waarachtig te gronde zijn gegaan.
En om hier even terug te komen op J. A. Hartung, dien ik noemde in den tekst mijner Inleiding, waar ik zeide, dat hij de dingen niet *voelt:* Hartung tracht, met alle geweld, Admètos' doen en houding te verdedigen. En hij brengt daar ook inderdaad argumenten voor bij, die wel hout snijden, nl. dat het leven van Admètos, den koning, meer waard was voor het algemeen belang, dan dat van Alkestis, en dat dus, in verband daarmeê, voor de Grieken één flinke man meer waard was dan duizend vrouwen. Maar dit neemt niet weg, dat Hartung, in zijn sympathieken en gerechtvaardigden ijver om den dichter te verdedigen tegen de aanvallen der dogmatische filologen, één ding, en een zéér belangrijk, uit het oog verliest, nl. den indruk, dien het karakter van Admètos maken blijft, want moet op den goed-onderscheidenden geest van een modern-denkend en voelend mensch van onzen tijd, nu een vrouw niet meer beschouwd wordt als in beginsel en wezen een mensch te zijn van een mindere soort dan de man.

bladz. 44. „met afgewend gelaat"
omdat het beter heette, „spoken" niet in het gelaat te zien.

bladz. 45. „Der schimmen Baas".

Ik vertaalde hier „koiranos" door „Baas" omdat dit mij beter schijnt te passen voor een eenigszins komische figuur, zooals de Dood hier is.

bladz. 45. „geluidloos staan".
Dat Alkestis, na haar terugkomst, aldoor blijft staan als een standbeeld, zonder te spreken of te bewegen, moet, dunkt mij, op de toeschouwers een treffenden indruk hebben gemaakt. Want deze kregen daardoor den indruk, dat zij nog niet heelemaal tot het leven was terug-gekeerd.
Bij de oude Grieken, als nú nog bij de Katholieken, vervulden de priesters eenige ceremonieën bij ieder lijk, voordat dit ten grave gedragen werd. Daardoor werd het voor goed afgescheiden van dit leven, dacht men, waarmeê het nu niet meer te maken mocht hebben, en voor het volgende leven voorbereid. Stelt men zich nu echter voor, dat zoo'n lijk terugkomt, om weêr te gaan leven, dan spreekt het vanzelf, dat zoo'n inwijding eerst moet worden te niet gedaan, vóórdat de eenmaal gestorvene weer geheel en al kan deelnemen aan het levende leven.